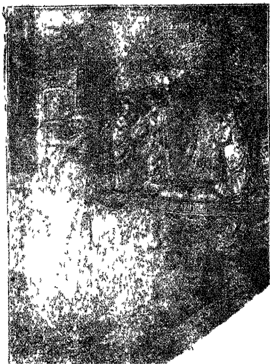
ત્રીસ પુતળીમાંની વાતો

(ભાગ ૫ મો.)

૦-૮-૦

બત્રીસ પુતળીમાંની વાતો.

ભાગ ૫ મો.

પંખીની વાર્તા

રણુસ્થંભ ગઢના રાજાની વાર્તા

ભાભા રામની વાર્તા

વૈતાળની વાર્તા

પ્રકાશક :

બુકસેલર રણુછોડલાલ મોતીલાલ શાહ

રીચીરોડ—અમદાવાદ

પ્રથમાવૃત્તિ :: પ્રત ૨૦૦૦

સને ૧૯૨૫ :: સં. ૧૯૮૧

કિ. ૦–૮–૦

"સૂર્યપ્રકાશ પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ"માં મુળચંદભાઈ ત્રીકમલાલે છાપ્યું.
ઠે૦ કાળુપુર ટંકશાળ—અમદાવાદ.

વારતા ૧૭ મી પંક્તીની.

(પંકજનયનિ નામની સત્તરમી પુતળી બોલે છે તે વારતા રાજા ભોજ સાંભળેછે)

શ્રી ગણેશાનમઃ શ્રી સારદાયનમઃ દોહરા–સીંહાસન જોઈ દીલ ઠરયું,હઇડે વાલી હામ; લીધું મહુરત મુલ અરકનું, કરવા રૂડુ કામ. પુજ્યું આશાને પ્રીતશું, ત્રણ પ્રદક્ષણા દીધ; ઇષ્ટ દેવ આરાધીને, બેસવા મન તે કીધ, જમણો પાય જુગતે ધરે, રીઝી બેસે રાય; પંકજ નયના પુતળી,બોલી કહે ના નાય ભોજરાય ભડ ભુપતિ, ચતુર ધરોમાં ચરણ;એ આસનછેઇંદ્રનું, કહુતેસાંભળોકરણ.અતિકરૂણાથીઆપીયું વિક્રમ કેરા હાથ;તે સરખો દાતા થશે, સ્પર્શ કરે તે સાથ, ભાગે દુખ ભુતળ શીખે, નવખંડે રહે નામ;એ આશાન બેઠા તણું,કરે સરસ તે કામ અવરબેસે એ આશાને, ઉંડે બીહીને તરત;દુખ પામે તે દેહમાં,મોટમ કરતાં મરત.પુન્યવંતા છોતો પ્રિછવું પુરપતી પોઢયો પાટે બેઠા તો બળ ભાગશે,ચેતાવું તે માટ, ચોપાઈ–કહે સાંભળ તું કામની ભલી વાત કહિ ભામની;ઘણાં પ્રાક્રમ તે કીધાં ચોર, જુગ બાધાનું જીત્યું જોર. કોણ ઇષ્ટાની કીધી સેવ; માનવરૂપ થયા એ દેવ; એકે વાત નવ રાખી નુન્ય, શાં પ્રાક્રમ શાં કીધાં પુન્ય; વીક્રમ કહેવાણો મહાવીર, રાખ્યું નામનુ જેણે નીર; તેના પુન્ય પ્રાકમ કહો તમો, અધીક હેતથી સુણીએ અમો;પંકજ નયના કહે પુરપતી માલવ દેશ તણો મહી પતી;ગુણ સાગર ઉજેણી ગામ,નઉતમ નીર્મળ વીક્રમ નામ.ઉત્તમ શોભા આડે આંક,અવનીમાં વરતાવી આણ; મુક્તિક્ષેત્ર કહેવાયે સાત, તેમાં અવંતી દેવી ખ્યાત સ્વરગ નામની ક્ષીપ્રાગંગ,સ્વરગ મારગ કરતાં શુભસંગ; જમના દુત રહે દુર, પુન્ય પ્રવાહી પરમારથ પુર. નીરમળ નરપત નીરમળ કામ, નીર્મળ શુભ નીરંજન નામ; વીદ્યાવંત વીપ્ર વેદીયા, બ્રહ્મ કરણ તણા ભેદીયા. ક્ષત્રી ક્ષત્રવટને જઇ અડે ગઉ બ્રાહ્મણનીવારે ચડે;શુદ્ર કરે દ્વીજવરની સેવ, દીલથી વીપ્રને જાણે દેવ. સવાલક્ષ હસ્તી માતંગ, ઝુલે બહાર અને અતી રંગ; પંદર લક્ષ પાખરીયા તરી,ખરી ખાંત વીક્રમની ખરી, ભારે આણ ભરતખંડે ફરે,દોશી વીક્રમને દેખી ડરે;એવા સમે વડ વીક્રમ વીર. ધરી ધ્યાનદ્રઢતા મન ધીર. પરીબ્રહ્મ પુજન કારણે,નીકળ્યો છે નરૂપત બારણે;શીવ પુજન કરી પાછો વળ્યો,દુખીયો કો વાહારે નવ મળ્યો. ત્યારે હરખ ઘણેરો હોય, મારા ગામમાં દુખીયો નહી કોય. એમ કહી પ્રદક્ષણા કરે,ધ્યાન ઇશ્વરનું મનમાં ધરે;દેવાંશીનું દુખડું ગયું,તે સ્થાનકે એક કઉ-

તક થયું વડ વરૂક્ષ ગાંડા ગંભીર,બેઠો હેઠો વીકરમવીર;એક પંખી બીજી પંખીણી,
કરે વાત તરતી બે ઘણી; નારી કહે સાંભળરે કંથ, નીત્ય ઉડી હુ જોઉં પંથ; મારે
તો બાળક રાખવાં તારે તો નીત્ય ફળ ચાખવાં;બાળક પાસે હું બેશી રહું.વાત તે
માટે તમને કહુ. કંઇક વાત કહોને કથી, અણબોલે કહેવાતુ નથી. શામાટે દિસો
અણચણા. પંખી છો પણ ડાહ્યાં ઘણાં;પંખીમાં પોપટ છે ભુપ,રૂડું તારૂ રાજ સ્વ-
રૂપ. કરમાયું દીસે છે મુખ, તે મારે સાલે દુખ; મુજને કહો મેલીને લાજ, અધીક
દુખ પડ્યું છે આજ.પોપટ કહે સાંભળ પંખીણી,શું પુછે વિતક મુજ તણી,આજે
હુ ગયો વનમાંહ, પંખી એક મળ્યો તો ત્યાંહ તેણે રૂદન કરી દુખ ભણ્યું, તે મેં
બેઠાં શ્રવણે સુણ્યું. તેથી દુખ આવે સાંભરી,જાણ્યુ પ્રાણ જાએ નીસરી;ભારે દુખ
ખમ્યું કેમ જાય, દુખી દેશમાં કેમ રહેવાય.તેનું દુખ સાંભળી શું કરૂ, પંખી જાત
ઝુરીને મરૂ;શું કરીએ જાત પંખી જાત,શીકહીએ વિકરમને વાત.કહે છે વિકરમ ભાગે
દુખ, જે જન જાય તે પામે સુખ;હું મન એવી હું શાજ ધરૂં,વિકરમ આગળ વાતો
કરૂં. શું કરીએ નવ સમયે વાચ, તો કેમ રાજા માને સાચ; પંખી કહે સાંભળ
પંખણિ, શી વાત કહુ મુજ દુખજ તણી; મારે પીત્ર સુડો એક સાર, આજ મળ્યો
તો વન મોઝાર; તેણે દુખ મુજ આગળ કહયું, તે મેં મારા મનમાં લહયું. તે દુખે
રહેવાતુ નથી,મર્મની વાત કહુ શી કથી;તવ પ્રત્યે બોલી નાર, વીનતા મનમાં કરી
વિચાર. તે મીત્રે કહ્યું જે તુને.મનશા શીદ્ધ સમજાઓ મુને કેડથકી વાતો કીજીએ
હેતે હુંકારો દીજીએ. વળતો પોપટ બોલ્યો વાણ, ચતુરા સાંભળ ચતુર સુજાણ;હું
ગયો તો વનમા આજ,રૂડા વનફળ લેવા કાજ.મીત્ર સુડો સામો મળ્યો,વનમાં મુજ
સામુ જોઇ રહયો;મારો બાળપણાનો મીત્ર,પંખી જાત પણ પરમ પવીત્ર.મન મેલીને
બે મળ્યા. વીજોગ બાર વરસના ટળ્યા.મેં પુછી કુશળની વાત, તેને કીધો આંસુ-
પાત; ઘણું ધ્રુશકે ધાઢે રોય,નેણે ધાર ન ખેંચે કોય;દુજ સાગર આવી મન ચહયાં,
અખંડ આંખે આંસુ પાંડયાં;રદય તેહનું ફાટી જાય,અતીશય દુખથી નવ બોલાય;
મેંતો કહ્યું તું છાનો રહે,.તારા દુખનાં વાતો કહે, એવડુ દુખ તમને શું પડયું;
સુડાને શું સંકટ અડયું,ગર્થ ઉપર રાજા ગયો,કહે પુત્ર કુંવારો રહ્યો,કે કંઇ બુડયાં
જળમાં વહાણ, ગયો ગરથ થઇ જે હાણ, કે રાજાએ દંડયો આપ, મંદીર મોહોર
કરી છે આપ,કે વેપારમાં ગઇ છે ખોટ, મોટુ દુખ એવડી શી મોટ,એક પહોર એર
કરતાં થયો, ત્યારે કાંઇક રોતો રહયો. તેણે કહયું હું વાત કહુ, હું પાપી અહીંયાં
નહી રહુ. પાપીનું શીદ જોશો મુખ, તમે પામશો અદકુ દુખ, સાંભળશો પાપીનું
પાપ,હાંકી કાહાડશો આપો આપ,ફટ ફટ કહેશો ચીતમાં ચઢી,નહી રહેવા દો ઘડી,
તે માટે કહુ તમ થકી, મુખ નહી જુઓ વળતી નકી, સાંભળતા મુકે સાગર નીર,

મરતી તો ઝીલ ધીર. કુંઅર ડાલી હેઠો પડે, સહુકોને મન અચરત આડફારે કહ્યું કહયાથી થયું, બીજું વિઘ્ન શું કહ્યુ તે તણું.

દોહરા—ત્યારે હું ચરણે નમ્યો, એ સુડાને આજ;મન મેહેલીકહો વાતડી,લોપો સઘળી લાજ; લક્ષણ સઘળાં હું લહુ, મનનો મેલું મોડ; દાવાનળ દુખતુટી પડયો, જાણવું હું કરજોડ. દુખ ભંજન તો રામ છે,બીજે વિક્રમ રાય; મેં તો કાને સાંભળ્યું જે વીતક કેરી વાત.પરમ વાત અમે કરી, જે વિવેક વિચાર; દેવ આજ્ઞા દેઉ તુને, પ્રિતે ન આપે આપ. આદ થકી અંત લગણુ, જે વિત્યું હોય તુજ;રામ દુવાઈ દેઉ તુને, સાચુ મનાવો મુજ, શુક તે સાચુ બોલીઓ, ભાગી મનની ભરાંત;સીત નાત કહુ તુને આપણ છીએ એકાંત; નર પોપટ કહે નારને, મીત્રે કહી છે એહ. હેઠળ બેઠા સાંભળે, રાજા વીક્રમ તેહ. નરનારિ વાતો કરે, બેઠા વડમંઝીર ભુપતી બેઠા મન ધરે, વડે ભાગ્યાં વડવીર.

ચોપાઈ—શુક તે શામા પ્રત્યે કહે, પંખી પંથ ઉત્તર એક રહે,હીમાચળને જોડે વન, જોતાં પરવત પામે મન,વનસ્પતી જ્યાં ભાર અઢાર,વખાણતાં તો લાગી વાર; જાઇ જુઇ ચંપાની કળી.માલતિ મરૂઓ વેલજ વળી,સીતાફળ દાડમ કદળી દેવ, અખોડ પસ્તાં નાગરવેલ,સુખડ કેસર કેરાં છોડ.દ્રાક્ષ ચારોળી બદામો મોડ, પ્રેમલ ભારી જાતકનું વન, કેવડો કેતકી અંબુજ અન્ય, ગુલાબ અરગજા કેરી બેહેક.પરવાળાં વસાણાં લેહક.જાયફળ જાવંત્રી સુંઠ, બરાસ બેહેક આવે છે કુફાતજ તમાલ પત્ર લવીંગ, એલચી ઝુમખા સારંગ સંગ. વડ પીંપર અમીકા બહુ સામ. અંબા આંબુ બહુ લક્ષે લાખ; બીજુ જાણે વંદ્રાવન. તેને ઉપમા ન ઘટે અન્ય.જેવા સરગી ને વન જાત,મુક્તિ ક્ષેત્ર અધ નહી રજ માત્ર;તે વનમાં રહે પંખી ઘણા, ને આચારિ ઉત્તમ કુળ તણાં. લવાર તેતર મેના મોર. પોપટ સુડા હંસ ચકોર, કપોત કામ કરંજન કોલ, ચકવા ને ચકવી અમોલ;રેવા પારેવા ખંજન મીન, લેલા લુક આલબર લીન;અનેક પંખી બીજા પાસ. પવિત્ર પંખી ચતુર છે ચાસ. હું પણ વસ્તો તેણે ઠામ,શુભ સારંગ મુજ નીરમળ નામ; કરોડ પંખી ત્યાં કરે કલ્લોલ. ઝાડ લતામાં ઝાકમઝોળ; ભરયાં નવાણુ ત્યાં નીરમળ નીર, રહેતા અમે તરૂવરને તીર; એવે સમે એક શુક આવીયો, તે મારા મનમાં ભાવીયો. પ્રાકરમ નો તેનાં પવીત્ર, ભેળાપણે થયો મુજ મીત્ર.આગતા સ્વાગતા કીધી ઘણી, પ્રીતે પરોણાગત તે તણી; નીત્ય ફળનો આપુ આહાર, રહેવા આપ્યો મારો ઠાર, રાખ્યા પરોણા એકજ માસ તેના મનમાં પોહોતી આશ, જવા માંડયું પોતાને પેર; તેને મન વિચારી પેર;મીત્રને ઓશીંગલ થાઉ,પછી હું મારે મંદીર જાઉ. એણે ભક્તી ઘણેરી કરી. તેણે ગયો છુ ઠરી:તેણે મન એવું થાપીયું, અમરફળ મુજને આપીયું શુક નામ અમરફળ તણું;એક ફળ આપ્યું મુજ હાથ. હું વળાવા આવ્યો સાથ.ભેળા એના વનમાં

ગયો, હુ મારા ઠેકાણે રહ્યો.મેંતો મારા મનમાં ધરયું,અમરફળ કેમ ભક્ષજ કરૂં; અમરફળથી શો લાભજ લેઉ;મોંઘી વસ્તુ મહીપતને દેઉ;ઘણુ જીવીને શું કીજીયે, કોઇક ફરાને દીજીએ; ઉત્તર પંથ ઇંદ્રજીતરાજ, લાખેણી લોકમાં લાજ.તેણે જેણે કીધું કામ, પંચી પાવક ધરાવ્યું નામ;તેણે પુન્યનું કામજ કરયું, સોળ જોજનનુ વન અનુસરયું. વનસ્પતી નીપજે છે નેહ,તેને વેડી ન શકે તેહ. તેના ફળ તે પંખી ખાય, આનંદ ઘણો તે વનમાં થાય;પંખી ઉપર એવી પ્રિત,રાજાએ કરી એ રીત; નવાણ કરાવ્યાં તેની તરિ, સીતોદક ભરાવ્યાં નીર;ને સૌ પંખી પાણી પીએ, આશીશ ઘણી રાજાને દીએ;મેંતો જાણ્યું રૂદીયા સાથ;આપું ફળ રાજાને હાથ;અમર થાય તો પુન્ય આચરે, પ્રતિ પાલન પંખીનુ કરે, એવું વિચારી નગર આવીયો, અમરફળ તેતો લાવીયો. સભા સરવ બેઠી છે જ્યાંહ, મહીપતી આવી બેઠો ત્યાંહ, શુક કહે હુ જઇ બેઠો હાથ, સુક કહે સ્રીની સાથ. હેતેથી વિક્રમ સાભળે;તેમ તેમનો સંદેહ ટળે, દિઠું શુકનું ભારે રૂપ;અચરત પામ્યો ભારે ભુપ, ઇંદ્રજીત ચ રત હવો, દિઠો પંખી અવનવો;કહો પંખી કયાંથી આવીયા, સમાચાર તો શા લાવીયા; કાહો તમને સુખકે દુખ,પ્રકાશ કરો સભામાં મુખ.બોલ્યો શુક સભા સારમ આપ્યું ફળ રાય હાથમાં.તારે પુન્ય પ્રતાપે કરી,અમુલ્ય વસ્તુ તુજ આગળ ધરી, હરી ભક્ત તારા છે હાડ, પાળો છો પંખીનાં લાડ. તમ ઉપર હેત છે ઘણું, પ્રતિપાલન કરે અમતણુ;હેતે શું ફળ આપું અમો,હેતશું આરોગો તમો; અમરફળ છે એનું નામ. એથી થાય તે કહુ તમ કામ; સદા તમો રહેશો જોબન વેશ,ધોળા નહી થાયે તમ કેશ, શુભ સ્રીના કરો સંજોગ.દેહ ન વ્યાપે તારે રોગ;દેહ દોહલી દુરજશે. તેથી કામ તમારૂં થશે;પવિત્ર જાણી લાવ્યો પાસ, સદા ભોગવો લીલ વીલાસ હરખ ઉપન્યો રાયને ઘણો. સુણિયો મહિમા અમરફળ તણો; મુજ સાથ તો મિત્રાઈ કરી, ભોજન આપ્યું થાળી ભરી; કહ્યું નાત રમવા આવજે, સમાચાર વનના લાવજે; શીખ માગી ગયો હું ઘેર, કહી પંખી આગળ જઈ પેર; પંખી મોટા વનના ઘણા; ઘરડા ડાહ્યા છે તે તણા,તમે કામ માઠું કરયું. ફળ રાજા આગળ જઈ ધરયું. રાજા કોઇનો મિત્ર નથી, પુરાણ કોડ કહે છે કથી હવે આપણો કામજ ટળ્યો; રાજા શતરૂ થાશે ભલો,રાજા કરવતની એકજ ટેવ-જાતાં વળતાં વહેરે જેવ; ડાહે એમ વીચારી પેર. પછી શું કરી રાયે પેર. એકલો જો હું એ ફળખાઉ, અમર એકલો જીવતે થાઉ; તેણે અવસર એકે નવ સરે,મુજ આગળ બીજા કેમ મરે;માટેબુદ્ધિ એક મનમાં ધરૂં; અમરસઉ સહોદર કરૂ,તેને એવી ઇચ્છા થઇ, વાવ્યું ફળ વાડીમાં જઇ.શુભ પ્રકારે લીધી સાર; વાવ્યુ હેતે વાડી મોઝાર; ચોકી મુકી છે ત્યાં ઘણી, પ્રતિ પાળકરે ફળ તણી; તેના મનમાં પહોત્યાકોડ,ઉગ્યો શુભ અમરફળ છોડ.શુક ઉપર તે વાધ્યું હેત, મહીપત માન દે સભા સમેત;ઉગ્યું ફળ તે તારો પાડ,એમ કરતાં થયુ તે

ઝાડ.એમ કરતાં તે ફળ થયાં, દિઠે દુખ સૌકોનાં ગયાં;અચરત એહ ફળી કાળમાં, ફળ બેઠા તેના ઝાડમાં; પાકયું ફળને સાખજ પડી, વધામણી ચાલી તે ઘડી; કરાવ્યું રાજાને જુગતે જાણ, સાંભળ રાજા ચતુર સુજાણ. બીજા ફળ છે ડાળ વીશેક પાકી હેઠે પડીયું એક. જે કહો તે અમો કીજીએ, હુકમ તમારો શીર લીજીએ;અધીપતી કહે લાવોની આંહ. ભરી સભા તે બેઠા જ્યાંહ.મનમાં ઉલટ મળી આવીઓ, રાજા પાસે ફળ લાવીયો; દિઠુ સહુને નજરે ભરી, જોતાં આંખ સહુકોનિ ઠરી; હેતથી એ ફળ કાપીએ, પ્રથમ તો બ્રાહ્મણને આપીએ. તેડયા ગોર તે પોતા તણા મહા પવીત્ર વિદ્યાએ ઘણા;નાહાનાં મોહોટાં આવ્યા બહુ,વર કુટુંબ સભાએ સહુ; રાજાએ પાસે તેડયો પુત્ર, જેથી શોભે છે ઘરસુત્ર. લાડકવાયો એકજ એક, પાસે કરી તેડયો વીવેક, અધીકાર વરષતણો અગીઆર, પુરાણુ વરસ થયાં છે બાર; તે ઉપર છે અધીકો નેહ. સમીપ સુત બેસાર્યો તેહ.

દોહરા—મહીપતીયે કર છુરી ધરી,મેહેલી ફળને લાગ;સુક્ષ્મ સુક્ષ્મ તેહના કરયા પુરા સત ભાગ. પ્રથમ આપ્યો ગોરને.પછે પંચ પ્રધાન;કોડે આપ્યો કુંવરને,સાચો જે સંતાન. દયા કરી દાસ પોતાને, એ જાચક જન લાગ; એવું જાણિ ભુપતે,આપ્યો એકજ ભાગ; બોલ કરયો બીજાકને, સાંભળજો સહુ લોક;માસે તમે સહુ પામશો, સેહેજ ન કરશો શોક. પંડીત આદે પામીયા,સરવને પામ્યા સુખ,પુછવા કોને નવ રહ્યા, તરતજ મેલ્યુ મુખ;ચાખ્યા તે ચીત ચળચળ્યું; લાગી સહુને લહેર; અમ્રત ફીટી વિખ થયું,સઉને ચઢીયું ઝેર, શીંગડુ થઇ સઉકો પડયા, જાણે પામ્યા મરત; અચરત વાત અધિક થઇ, વાર ન લાગી તરત;દેવાંગત તો શી થઇ, કોઇએ ન જાણ્યો મર્મ; રાજા ક્રોધે પુરણ થયો,મેલ્યો મનનો ધરમ;બાળું પંખી જાતને, ટાળું તેમનો ઠામ; કીયા દીવસનો વેરવી, કીધું એ કામ. મેં મારું હાથે કરયું, પંડિત મારયા પુત્ર; પ્રધાન દીશોદીશ બહુ દમ્યા.ભાગ્યાં ઘણાં ઘરસુત્ર, જુઓ એ શુકે શું કરયું, શી વિચારી પેર; અમરત કહીને આપીયું, જેમાં ઝાઝું ઝેર; કીયા દીવસનો દાઝીયો, કયા દિવસનું વેર, કપટે આપ્યું મુજને, અમ્રત કહિને ઝેર. ઝાલુ એને જીવતો, તોડુ પાંખજ આપ. મારૂ પંખી સરવને, એને માથે પાપ.એમ કહી કોપે થયો, આપ વિચારયું મન; કરો ઓધ ઇશ્વર તણો, બાળો બાધું વન; ઝાડે જાળ નંખાવીએ, સુતાં ઝાલો રાત; સાંકડે આણી સરવને. પોકાટ પરભાત. લક્ષ હજારો કોટીધા, પંખી આણી આંચ; બાળવા તત્પર થયો, દીવસ ચડયો ઘડી પાંચ. જીવ ઝાલી કરોડો ગમે, આણી અદકી દાઝ; વન બાધુ વીંટા વીયુ. પંખી ભજણુ કાજ. ચોપાઇ—જે નરપતી નમેરો હોય, તેને વારી ન શકે કોય. થયો કોપ કૃતાંતજ કાળ, ઠામ ઠામ નંખાવી જાળ. પંખી નાશી કો નવ શકે, બાળી મેલો વાંકજ પખે, હતો એક ઘરડો પ્રધાન,મહિપતી આગળ માગ્યું માન. સહસા કામ

રખે એ કરો, કહ્યું વાતને મનમાં ધરો. સઉ માણસ વ્હાલો છે જેહ, હજુ માણુ એને છે દેહ; આયુષ્ય હોય તો ઝેરજ વળે; ઇશ્વરની ગત કોણજ કળે; દીવસ એક બે જોઇએ વાટ, પછી ઘડીએ પંખીનો ઘાટ. કદી આપણા તો જીવશે; પંખી સઉકા આજે થશે; પછી વીશામણ કરશો તમો, કહ્યું વાત એ ઊપર અમો. દોહરા—રાજાની નગરી વિશે વસે વહેવારીયો નર એક; વેપાર વહાણવટી તણા, શાવટ ન્યાવટ નેક, પાંચ વરસનો પુત્ર છે, વરષ અઢારી નાર; અલખત તેણે અતી ઘણી, વીદેશ તણો વેપાર; ભરતાર ગયો પરદેશમાં, વીત્યાં વરષજ બાર, તરણી મુકી ઘર વિષે, અઢીલો જે કુમાર. બહાદુર બત્રીસ લક્ષણો, સુભ કરમાં સુજાણ; પ્રચંડ દેહે પ્રોઢો થયો, શાં કરૂ સુખ વખાણ; અંગ આભુશણ અતી ઘણા, રાજ તેજ મહા રૂપ; દેહ સકરમી દીસતો, જાણે બારે ભુપ. ખાય પીએ ખુબી કરે, ઘણા હેતથી ઘેર; પીતા પરદેસે ગયા, શી થઇ તેની પેર. તેર વરષ તરતિબશું, ઘણા કમાયો ગરથ; દેશ આવ્યો પોતા તણે, અલખત અઢકી અરથ, છીપ્યાં વાહાણ સરીતા તટે, કહી નવ કોને પેર; નીશ ચરચા જોવા ગયો, ઘણા હેતથી ઘેર. વેશ વપુએ પાલટયો આવી બેઠા બહાર; જાંખે ઉભો જાળીએ, નીરખો ત્યારે નાર; પુત્ર મેલ્યો તો પાંચનો થયો વિશને વેશ; અરસપરસ નવ ઓળખી. જે પરઠયો પરદેશ; દુખે આંખ કુંવર તણી, દુખે. પીડા અપાર; લોચલોચના કરે ઘણું ગોઠે નહી તે દાર. સુંદર સેહેજે વચનની, હેંશે હિંચોળા ખાટ; મસ્તક ખોળે માતને, મુકયું હતું તે માટ. નીંદ્રા આવી નારને, નીંદ્રા પામ્યો પુત્ર; શેઠ બહારથી નીરખતો, સમજતો નહી ત્યાં સુત્ર, જુવંતી જોબન તને; જોબનવંતો તન; કરી કલ્પના કારમી, મુરખ જેનું મન. કમાઇ કરે તે કારમી, જોખ કરે છે જાર; દાવાનળ લાગ્યો બહુ, ક્ષણુ ક્ષણુ લાગે ખાર; શાપ રૂપ થઇ પરવરયો, લોહ કટારી હાથ; જઇને મારયા જારને; રાખીતિ જે સાથ. જ્યાં ઉતરયો તે ત્યાં ગયો, વિપરીત કરીને વાત; પીછે પેર પછે પુત્રની, પો ફાટે પ્રભાત, મતક પુત્ર માએ લહયો, નીમેશ રહયો નહિ નેહ; કાયા પછાડે કામની, દેવલોક ગઇ દેહ, ઘેર આવ્યા પછી ઘરધણી, દીઠો કારમો કોપ. ત્રાહ ત્રાહ કરી રહ્યા, કીધી લજ્જા લોપ. ઘણું વિચારયો મન વિશે, બેઠી હત્યા બાળ; દેહ ત્યાગ ઘાત કરયો, કાયા પછાડી કાળ.

ચોપાઇ—પોપટ કહે સાંભળરે નાર, દુખ મિત્રને અપરંપાર, એવી એણે વાતજ કહી, તેથી મુજને ચિંતા થઈ. નારી તું કહે તે કરૂં, તે સાથ સહેજ સંચરૂં; મુજને કાંઇક આપો સુઝ, ઘરવાત પુછ્છું તુજ, મારો મિત્ર તે જાશે ગંગ. હું પણ કરીશ તે સાથે સંગ. ત્યાંહ જઇને પાડીશું દેહ, મારે પ્રોઢો સનેહ; દુઃખ આપણથી ભાગે કેમ, સાચું ન કહે તો મારા સમ; નારી કહે સાંભળરે ધણી, મારે તુજશું મિત્રાઇ ઘણી. નાવ વિના જે જીવે નાર, ધીક ધીક છે તેનો અવતાર; નારી જીવતાં નાથજ

જશે, કાયા કામે આવશે. પાંચ બચ્ચા તો છે, માહારાં એ પણ છોરૂં છે તાહરાં તેને પણ સાથે તેડશું,મિત્ર સાથે પંથ ખેડશું;ગંગા સ્નાન કરીશું જઈ, દેહ પાડશું નીરમળ થઇ;દુખ થકી સુખ સાંપડે,જમના દુત તો નહી આભડે. એથી સુખ આપણને કીધું, જમની જાત થકી હું બીહું; જમના દુત સામુ નવ જેય,માંજી ન શકે આપણને કોય,કોઈ એક વઢતો હોયે જન,વળગે વરક્ષ ઊગરવા મન; સમરથ હોય તો રક્ષા થાય, નહી તો તેની સાથે જાય. રૂડા જનની એતો રીત,પાળે પોતે પુરણ પ્રીત; માટે મીત્રને તેડા ઘેર,આસ્વાગત કરીએ બહુ પેર.મળ્યાં એકઠાં તે તો ત્રણ, વાત ફરી સંભળાવી કરણ;વીક્રમ રાય ઊજેણી ધણી, ચાલી ખ્યાત જુગ માંહે ઘણી. આપણે તેની પાસે જશું, ત્યાં જતાં સુખીયાં બહુ થશું;પવીત્ર રૂડા તે પ્રમાણ, તેને જુગતે કરીએ જાણ. લક્ષ વશાતે દુખ ભાગશે;ગજ્ઞ વીના તે શું ગાજશે;શુડો કહે શું કરશે રાય, ભારે કામ એથી કેમ થાય, પરદુખભંજન એનું નામ. મમતા એ રાખે છે આમ;ભુખ્યો તરશો આવે જન,તેને શેર અપાવે અન્ન ભુખ્યાની ભાગે છે ભુખ,ટાળે તેનાં દેહનાં દુખ,જાચક જન નવ ખંડે ફરે, ભલો ભલો લોકોમાં કરે; તેથી નામ દુખ ભંજન પડયું, અધીક જનને અચરત અડયું; ગમે એવો પણ માનવ જાત, પુન્ય કરતાં વાધે છે ખ્યાત; એના થકી સરે નહી અર્થ, ભલો થાય તો આપે ગરથ;ભાટ ચારણનાં સારે કામ દુખ ભંજન પાડયું તે નામ સુખ દુખ લખી હોએ છાપ, અમો દેહ પાડશું આપ; માથે તો નવ બેસે પાપ, પંખીનો નવ લેવો શ્રાપ; પ્રાણ તજું જઇને વાશીએ,ભાગીરથી ગંગા કાશીએ. પંખી એવિ વાતો કરે વિક્રમસેન રૂદેમાં ધરે; કદાચ પંખી ઊડી જશે, તો મુજથી કેમ પેદા થશે; માટે હું છતોરે થાઉં, કપ્રા સમ પંખીના ખાઉં,ભાગુ દુખ મનાગું મન,ઉગારૂં તે પંખીજન; એમ વીચારી જોડયા હાથ,બોલ્યો મરૂપતી પંખી સાથ,દ્રઢ દઈ રાખજો મનમાંધીર, મારૂ નામ તો વીક્રમવીર, પ્રધાનને સોંપ્યુ છે રાજ, આવ્યો નીશ ચરચાને કાજ. બેઠા પોહોર થયાં હું ત્રણ. સાંભળી વાત તમારી કર્ણ. તારા મીત્રનું મોટું દુખ, શીર પ્રતાપ થશે સૌ સુખ. તે રાજાની પાસે જાઉં, તુજને તો ઓશીંગલ થાઉ, ઉગારૂ પંખીના જન,ત્યારે મુખમાં મેલું અન્ન,ઊતારૂં મુજ શીરથી ગાળ.અંશ માત્ર ન રાખુ માળ; નીરમળ કરૂ હું તારૂં નામ, ઇશ્વર આણુ કરૂં એ કામ. તેનો રાખો દ્રઢ વીશ્વાસ, આવી બેસો મારી પાસ; વચન તમો ત્રણે જે કહ્યાં,આધ અંત સુધી મેં લહ્યાં. સઘળો પામ્યો છું હું પાર, વાત કરતાં લાગે વાર;ઘેરીને બાંધ્યું બધુ વન તપે તેથી હમારૂં માન.

દોહરા—પંખી અચરત પામીયાં, જ્યારે દીઠો ભુપ; એંધાણે તો ઓળખ્યો,રૂડો રાજ સ્વરૂપ. અંગે અંગો ઓળખ્યાં, સમુદ્રિક એંધાણ;ધજા પતાકા છત્ર કર,સાચો રવસુજાણી, શુક કહે રાય સાંભળો,હું જેવા આવું ત્યાંહ;વણ પુછે તો મુજને નાખે

અગ્નિમહાં. ત્યાં ચાલે નહી તમતણું, જેવી તેવી રીત; અપજશતો છે અતી ઘણો, તે કેમ લેઉ શીશ,ફટફટ સઊ પંખી કહે વળતિ દે સૌ શ્રાપ, નજરે કેમ દેખી શકું; મગટે મોટું પાપ; અમે ગંગાજી જશું, પાડીશું ત્યાં દેહ; નજરે દુખ ન દેખું નો, દુધે ઉઠયા મેહ. ગરજ હોય જો તાહરે, જા ઊતરની વાંટ;સાથે આવું તમ તણે,ઘડે અમારો ઘાટ; તો તમને હું શું કરૂં, ખોયા પુઠે માણ; માટે કરગરી કહુ તને,જુગતે કરૂ છું જાણ. ખુની ખરો અન્યા ઘણો,લુણ હરામી નામ;અરણુવ અપલક્ષણ તણો, તેહ કર્યા મેં કામ. ચોપાઈ—નરૂપતી કહે ત્યાં જાશું અમો,સુખમાં આ સ્થાનક રહો તમો.ગામ ઠામને કહે મુજ નામ,જાઉ એકલો કરવા કામ.તમો ઉડી જાઓ આપો આપ, તમને બ્રહ્મ હત્યાદિક પાપ, કદાચ મુજથી ન રહે રંગ, તો વળનો તું જાજે અંગ.મારૂં વચન જો મિથ્યા થાય,વચન જતાં તો જીવજ જાય,કોટી કરમ પ્રતીજ્ઞા કરી,રાખ્યાં પંખી સ્થાનક ઠરી, સમરયા શીવ સમરી હરસીદ્ધ, પંથ પવન વેગેથી લીધ,મન વેગે જોતામાં જાય,તે વેળા એક કઉતક થાય,આગળ ઉના આવ્યું ગામ, અજેપાળ રાજાનું નામ, તે ગામ ગયા જાહરે, અરધી રાત ગઇ. તાહરે. વાટે નહિ માનંકો જાત, વળી અંધારી માજમ રાત,પુરૂપ એક જાયછે ત્યાંહ, બાળ એક ઝાલ્યો છે બાંહ- ભેટા ભેટ આવ્યા જેટલે વીક્રમને વળગ્યો તેટલે, રાખો મારા દેહમાં પ્રાણ, દીસંતો છે ચતુર સુજાણ. અરજ શુણી બાળકની કર્ણ, હું આવ્યો તમારે શર્ણ. શરણાંગત સરખા છો તમો, એવું જાણી વળગું અમો. એમ કહીને વળગ્યો જઇ. રગઝગ ઘડી બે ચારેક થઇ, વીક્રમસેન અચરત ભાખીઓ, તે બાળક ઘણું ત્યારે કોપ્યો રાય.અલ્યા રહેરે વેગળો,સાંભળવાદે વાત,તે પહેલોઅડે તેહને.નો કરીશ તારી ઘાત.ક્હાડી ખડગ ઉભોરહ્યો, રાય કરીમન રીસ,સમીપ આવેએ બાળને,છેદુ તારૂશીશ.અજેપાળદેએકલો,ચઢીવણેરિ રીશ,કોપકરીને શું કરે,પંથીછેદશવીશલાગી રાઢ ઘણી તીહાં ચડયોરાયને ક્રોધ,એટલે ધાઇ આવીયા,ચોકી કેરા જોદ્ધ.એમ કરતા અજવાળુ થયુ,પોફાટયો પરભાત,ત્યારે રાજાએ નીરખીઓ, કૌતક સરખી વાત. એક રાજા તે ગામનો, બીજો રૂડે રૂપ, વીસ્મે પામ્યા લોક ત્યાં, કોઇએ ભારે ભુપ, દીઠો રઢીયાળો રાજવી, જાણે વીક્રમ વીર. પાયે નમ્યો તે પુરપતી ધારણ ન રહી ધીર, તેજ પુંજ તરતીબશું, દૈવત કામ,માગ્યુ આપો મુજને, કહો તમારૂ નામ.પ્રદક્ષણા દેઇને નમ્યો, તે નગરનો રાજ, ભલે પધારયા અહીં તમો કરવા રૂડાં કાજ. કોણ નગર કોણ બેસણું, કોણ કાજ કો ભુપ; કોણ કામે અહીં આવીયા, રઢીયાળુ રાજ સ્વરૂપ, રૂડી રિતે રીઝમાં,તેડી લાવ્યો ઘેર. આસ્વાગત રૂડી કરી. પુછવા માંડી પેર, આસન આપ્યું અતિ ઘણું, બેઠા જઇ એકાંત; પગે લાગીનેપ્રણમ્યો, ભાગવામનની ભ્રાંત, બાળક બાહય ધરી રહયો, શુભ પ્રકારે શર્ણ; પ્રતી ઉત્તર પછી ફરયો, તે સંભળાવો કર્ણ.

ચોપાઇ—પંખી કહે સાંભળરે રાય, સંક્ષેપે સમજો મનમાંહ; ગામ નામ પુછો છો તમો.પરદેશી પંખી છું અમો;મારા મનમાં કઉતક ઘણું, દુખ કેહેવાદો બાળક તણું, મધરાને કયાંથી આવીયા, બાળકને કયાંથી લાવીયા.શા દુખે એબાળક રૂવે.મુજ સામુ શા માટે જુએ,પછી લેવાદો પાર,પછે કરિશું આપ વીચાર. કહેવાદો બાળકનું કરમ, ઇશ્વર રાખશે સઉનો ધરમ; ચીંતા ન કરશો તેની ઘણી. લાજ રહેશે સઉ આપણી વીક્રમપ્રત્યે ચાલ્યું નહી,સંકટ ભારેનડીયોમાંહીબાળકને પછેઝાલ્યો બાંહ, ખાંને બેસારયો ખોળામાંહ માથે ફેરવ્યો પોતે હાથ, વાટ કહે મુકીને લાજ;સુખેવાત વીતકની કહો. વરની નચીંત થઇને રહો. બાળક કહે સાંભળરે તાત, કહું સંક્ષેપે વીતક વાત હું નથી ઓળખતો તુંને આતમજ્ઞાન મોટું છેમુંને.મોટા જાણીનેઆવ્યો શરણું, કહું વાત સાંભળરે કરણું; અજેપાળ રાજાનું નામ, રાજ કરે છે આણે ઠામ; એના કરમ તણા જે ભાગ, એય દેહ બાંધ્યો છે રોગ; રક્ત પીતયે કોડે ગળે,બધી જાત ને ભડકે બળે, બેસતાં ઉઠતાં નવ રહેવાય, ભારે દુખ તે નવ કહેવાય. બધા દેહમાં આમ દુખઃ નોડા તરૂપા ગઇ છે ભુખ, જાણુ કોણે જે એકલો રાત દીવસ કરું છું હું બળાપો:રોગ એવો થયો રાયને વેઠે દુખઆવું કાયને, વઇદાં તેણે અધીકાં ક્રોધ, એક કાજ નેનું નવ સીદ્ધ; એકવૃધ આવ્યો તો આંહય, ભરી સભા રાજાની માંહનાડી જોઇ નરપતિ તણી,દેહની પીંડા દીઠી ઘણી,રાજા લાગ્યોતેને પાય,ઓસડ આપી આલવને હાય, આપું તુને અલેખે ધન, ત્રપ્ત કરૂ તમારૂ મન.

દોહરો—વઇદકે શાસ્ત્ર વધજ ભણ્યો લીધો તેનો પાર, ઓસડ બતાવ્યું તેહને, કરી મન વિચાર.પુરૂષ બત્રીશ લક્ષણો, તેની પાસે જાય. મમાઇ કાઢે તેહની, તે તરતી એ ખાય. બાકી ઉપાય બીજો નથી, રોગ કયમ નહી જાય; એ ઉપાય હવડાં કરે, કાયા સીતળ થાય. બત્રિસ લક્ષણા પુરૂષ વીણ, થાય ન તારો કામ,ગરજ હોયતો ને કરો, મુકો મનની હામ ચોપાઇ—એવું કહીને વઇદજ ગયો, રાજાનો ચીંતાતુર થયો; એક અરથ એવો નવસરે;ચતુર પુરૂષ કોણ પેદા કરે. બત્રિસ લક્ષણો કયાંથી મળે: ભાગર અ.પણું કયાંથી ભળે ખોળ કરવા માંડી ને તાણી, એની દેહમાં પીડા ઘણા:બુદ્ધિવંત એક બ્રાહ્મણ ઘણો,ભણ્યોશાસ્ત્ર સામુદ્રિકતણો;તેને તેડી દીધાંમાન, વીવીધ પ્રકાર કર્યું સન્માન. બત્રીશ લક્ષણો પુરૂષ હોય, તે બતાવો મુજને કોય; ગાર કરી તમને આપશું,વડાં દાન હેતે આપશું; રાયના બોલથી હરખ્યો બ્રહ્મ,તેણે એ બતાવ્યો મર્મ: જેને તેણે કીધું કામ લીધું તેણે મારૂનામ,તેણે લક્ષું, મારૂનામ રાજાને કહ્યું, લોભી નર થયોઆપ. તે તું શાનું ધરમનેપાપ.પ્રથમ વેદ નમરોથયો, આપ લોભી કહીને ગયો; દયા શાની વઇદને મન, અનેક બાડ કપાશે અન;અનેક ઓખડ કરે છે કાજ.દયા કરે હઇડેથી તાજ,થોડા રોગને ઝાઝો કરે પાપે પેટપોતાનું ભરે; આપ સ્વાસ્થ તણી છે ગરજ, કરી ગયો રાજાને અરજ. વઇદસમજુઠો નહીં

અન્ય, શાની દયા પાપીને મંદ. વળી બ્રહ્મનો શાનો વાંક, જે માટે તેના કહે આંક
મારા આપને એકજ પુત્ર,દુરલભ ઘણું આવે ઘર સુત્ર,બત્રીશલક્ષણોતેનેઘેર;પુત્રઓ
સાથે ખાંતેપેર; હેત પ્રીતને ઊલટ ઘણું,આવ્યો ઘેર મુજ તાતજ તણે; કઉતકસઉને
લાગ્યું ઘણું,સનમાન કરયું અધીક તે તણું,મહારાજ મહિપતી કેમ આવીયા,લાભ
ઘણા અમને લાવીયા. રંક બ્રાહ્મણછું તારે નામ. કાંક હિજે અમને કામ,અમ ઘેર
આજઓચ્છવનોદીવસ, અમ ઘેરઆજ બ્રાહ્મણને ઇશ અમ ઘેર આજ ઓચ્છવ
આ જાગ્ય, ભુપતી આવ્યા મોટું ભાગ્ય;રાજા કહે આવ્યો માગવા,બીજું તોપાએ
લાગવા.આપો તોતો ઓડું હાથ;નહિતો સીદ માગુ તમ સાથ,એવીસાંભળીરાયની
વાત; વળતાં માતને તાત. શી પ્રૌઢી ભાખો છો પેર, શી છે વસ્તુ અમારે ઘેર; વસ્તુ
હોય તો માગો તમો, વચન સહિત તે આપુ અમો, ના અક્ષર કહિએનેઆપ; મલે
કાળનું પાપ, છાની રાખીએ તમથી વસ્ત, તો નરક પડે અમ અસ્ત. એવી પ્રતી-
જ્ઞાતો તે કરી,તેથી રાજા બોલ્યો ફરી;મારે માગવાનું છે મન,જોઇએ છીએ તમારો
તન. જગજીવન છે જેનું નામ; આપો તો તેનુ છે કામ; પુત્ર આપતાં કારજ થશે,
દળદળ સાત જનમનું જશે. તે બ્રાહ્મણને પુત્રજ ચાર, તેણે ઘરમાં કરયો વીચાર;
એક ક્ષત્રી મોટોછે દેવ. કરે ગઉ બ્રાહ્મણની વારે ચડે, પુજય પહારથ હયડેઅડે,રાજા
બાળકને લઇ જશે,ભુકુશું આપણને થશે,ખવરાવે પહેરાવે ઘણું,તેજ વધારસે તન
તણું. આભુષણ પહેરાવે અંગ,રાજાને ઘેર રૂડા રંગ; આપણ રંકને ઘેર શુ ખાય,
ભુપતિ ઘેર ભુડુ શુ થાય. આપણ જાતે તો છું બ્રહ્મ. નહી કરે એકુડાં કરમ,બીજુ
વચને બંધાણા આપ,ના દેતામાં બેસે પાપ; પ્રીતે પુત્ર એને દિજીએ, દક્ષણા આપે
તો લીજીએ. કરજોડીને બ્રાહ્મણ રહયા, કોડે વચન રાજાને કહયાં, એ પુત્ર રાજા
તાહરો એમાં અરથ શો છે માહરો તું છે આપ નગરનો ધણિ, સહુકો પ્રજા છેતમ
તણી; પ્રીત થકી આ પુએ પેર, તેડી જાઓ તમારે ઘેર,મહીપતી કહે કરોકાંઈ તુલ,
સુતલીધાની કરીએસુલ;બ્રાહ્મણ ભરાંત નથી આણતો,વિચાર બાળક નથીજાણતો.
કર જોડી કહે સાંભળ, મુલ,કરતાં આપે લાજ્જાય, એ વાતે મુજ માનજ ઘટે;એતો
નહી બ્રાહ્મણની વટે,રાજા કહે ઉપજાવો સુખ.એવા તે નવ ધરશો દુખ; હરી વીપ્ર
વળનો બોલીયો, પડદો મન તણો ખોલીઓ. લાખ મોહોર સોનાનીમુલ,કરયું પી-
તાએ પુત્રનુ મુલ. મહારાજ મધરાતે આવજો. ગાંઠ ગરથ બાંધી લાવજો,જાણેનહી
પાડોશી પ્રીત, રાજા તેવી કરજો રીત. પુત્ર હાજર છે લઇ જજો, તમો મારગતમારો
થજો, પરઠીને રાજા ઘેર ગયા; કુડ લક્ષણ પીતાએ ન લહ્યાં; મધ્ય રાત થઈ જાહરે;
મહીપત આવ્યો તાહરે;લક્ષ મોહોરતણાકે અર્થ,આપ્યો હાથ સરે જેમગર્થ.આપ્યો
તે ઘેર, પોઢયો પુત્ર તે નીંદ્ર ભેર; તેને મનમુલાગ્યો વાહ. સુત જગાડી દીધો સાથ,
જાઓ સુત સાવધાનજ થઓ, જજમાન કેડ જુગતે જાઓ, કરાવશે ઘણેરાં લાણાં,

જત્ન કરશે ઝાઝાં તમ તણાં. ધરશે હેત સમપણ સાંકડા, વડાવશે કડાં વાંકડાં; કોટે હાર કાને કડી, કરમ રેખા તમારી વડી, આપણ દુરબળ જાતે નેટ, પુરૂ નવ ભરાયે પેટ; સાજુ પહેરવા ન મળે વસ્ત્ર, ધાતુ પાત્ર રુળે નહી વસ્ત્ર, અલખતોતો આપણે ઘેર નોય,તુંબીપાત્ર પીજે છે તોય કુસને આસને દીસો તમો,તે દુખે દાઝુંછુ અમો, હવે તો રાજા દ્વારે જશો. ઘણુંક સુખીઆ આપે થશો. કપટ વીચાર તો તેશું લહે, રૂડુ રૂડુ મુખથી કહે; રાજા તો ગરજ વશ હોય, હા ના ત્યાં કહેનારો કોય, હું ત્યાં જાગ્યો નીંદ્રા તજી, વીચાર કરયો મનહરને ભજી; રાજા આવ્યો છે મધરાત, એતો અસંભવીત વાત. અલેખે આપ્યોછે અર્થ મારો જરૂર પડયો દીસેછે અર્થ એકલો આવ્યો છે થઇ સુજાણ,પ્રીત કરી લેવે છે પ્રાણ;બત્રીસ લક્ષણો મારૂ નામ, કાંઇક કરવું દીસે છે કામ. કામ જાત ન હોય પવીત્ર,મહીપાત કોઇના હોયન મીત્ર. હેતે આપી પીતાને માય, મારે મોંઢે ન કહ્યુ જાય; મા બાપનું કારજ થશે, જીવ વધકુંઠે મારો જશે;એને અંગે વાપ્યો છે રોગ, આવ્યો છે કરવા સંજોગસુખી થશે માનાં માબાપ; થયો ઓશીંગલ એતો આપ જો આવરદા પુરો થયો તો તો હું એને ઘેર ગયો;કાંઇક આયુષ અધુ: હોય,તો તો વાટમાં મળશે કોય, એવા વીચાર કરી મન આપ, મધરાતે આવ્યો એ સાથ; વરસ થયાં છે અરધી વીસ, લક્ષણ પુરાં છે બત્રીસ, સમજ્યુંછું સઘળો એ મર્મ, પણ વીધાતા એ લખ્યું છે કરમ; વીદ્યા વીનય વીવેક ને રૂપ. કરમ વીના પડીયાં જઇ કુપ ગુણ લક્ષણ ચતુરાઇ ઠાઠ. કરમ વીના ઉઠી છે વાટ; ડાહાપણ બુદ્ધી નીર્મળ નેટ, કરમ વીના ઉઠી છે વેઠ. કવિત ચતુરાઇ ગુણ બહુ મળયાં, કરમ વીના એ સર્વે મળયાં; પ્રપંચ ભેદ જાણતા જાગ, કરમ વીના તે ઉઠી આગ. કાળો કરૂપ અને મુરખ મામ, જીત્યો તે જોરાવર કામ, ઇશ્વર સમરતો આવ્યો આપ. સમજ્યા નહિ મારાં માબાપ.મને મારવાના ઉચાટમાં એવે દીઠા તમો વાટમાં,નીકટ સમીપ આવ્યા જેટલે, રાજાએ ન દીઠા તેટલે; અંબુજ દલ દીઠા નયન,પ્રથવીપતી તણાં એ ચેન, દિરઘ બાહુ મનોરમતી, જાણ્યાંમોટા પ્રથ્વીપતી; તે બીજો નવ જાણે કોય, વીસવસા તે વીક્રમ હોય; એવુ જાણીને . ધી કોટ. આવીને વળગ્યો તમ કોટ. પછે પ્રીત થઇ માહો માંહ, આપણ સહુકો આવ્યાં આંહ:ડાહયો હોત તો મનમાં ચેત,જો મુજ ઉપર હોયે હેત,ઓસડે વનસ્પત વડાવશો;મારી મનાઇ કઢાવશો; એ રક્ત પીત જે થયુ, તે લક્ષણ જોતાં મેલહ્યું. પોતાને અરથ સાધવા; મુજને આપ્યો છે મારવા, મુજને નિશ્ચે મારે વાટ, લોઢેલીટીપટાળે માંહ્ય માટે તારૂં સુંદરરૂપ. દીસો કો નયરીના ભુપ. ઉગારો તો તત્પર થાઓ, નહી તો જેમ આવ્યા તેમ જાઓ; હું તો કહુંછું છાની વાત, રાજા નથી લેતો ભ્રાત. એતો બીક નથી આણુતો, જાણે વીકરમ નથી જાણતે ;મારા મનતો જે છે પાર, શું જાણે એ બાળકુમાર. માટે કાંઇક પાડો સુજ, કરી દેખાડો ને ગુજ:વીચારથી લાવે

એ આપ, તેને માથે એનું પાપ; વીધા હોય તો વાયક ભણો, નહીતો આર અગી આરા ભણો.ઊગરે જીવસરે એ અરથ; પંચે પીતા મારાનો ગરથ; રાજાજીના રોગજ જાય, તો કામ અમારૂં થાય. કોઇક જાણે એની વાત, સજા પામે પીતાને માત;ઉમે હવારે લાવ્યો એહ. સાજી સેવા પોતાની દેહ. ભેદ પ્રપંચ કરયા છે કામ. આપો ગરથ ગણી બહુ દામ;નત કરવો તેને નિરાસ, એના મનની પોચાડો આશ. એની દેહનો જાયે રોગ, ત્યારે રહે સત્રણો સંજોગ;હીમત હોય તો એ કુણ હાણ, નહી તો વાત અહીંયાંથી રાખ.પ્રકાશ વાત કરો જો આપ,મુજ સરખા કોટી વત્ર પાપ; મારી તમારિ ગુમજ હોય.તે અન્ય વાત ન જાણે કોય. રહે દોહલીને આપે દુખ. એથી કરો તીચારી બુધ, તો તો એ ઘડશે ઘાટ; નહી તો જાઓ તમારી વાટ.

દોહરા—રાજા તો સંકટ પડીયો,વાટે વળગ્યું વસ; એ દુખ છે દેખમાં બીજું અડીયું અંગ. એનું દુખ ભાગ્યા વિના, મુજથી કેમ જવાય, જો બાળકએ ઉગરે, કાયા શીતળ થાય.રાજાને કહેવું નહી, ટાળવો એનો રોગ. પંખી પાસ પછી જણું શો મળીયો સંજોગ, વારૂ કહી છાનો રહેયો, થયા એકઠા ત્રણ; વાત રાખી મનડા વિશે, ન કરી ત્રીજે કરણ. તે નગરનો રાજીઓ, તેણે કરયા પરણામ; પુછી પાર ઝાષો તમો, કહો હવે કાંઇ કામ.

ચોપાઇ—સાંભળ ઓ નગરીના રાજ,તમ નગર રહેવું છે આજ; ઉતરવા આપો એક ઠામ, થોડુ શેક અમારે કામ.એકાદશીનું મોટુ વરત,અન્ય પાણી ન લેવુ તરત; એટલુ કામ દેઉછું તુને,બાળક આજ આપો એ મુને.સાલગ્રામ જાની પુજા કરૂં, ચરણામરત લેઇ મુસ્તક ધરૂં;એક રાત વાતો કીજીએ; સમા સને પ્રભાતિજીએ, ફરી વાત પુછી જો વાણ,તો આદ્ય શક્તિની તુજને આણ;કામ તાજ પુછજો મુને, તો બાળ વચાહિક પાતીક તુને એકાંત ઉતારો આપો ઠામ, ને તનારે લાગો કામ; કપરા સમ દીધા છે તહી,ફરી વાત પુછાઇ નહીં. મુન્નત લેઇ બેઠા ત્યાંહ, અગો-ચર સ્થાનક મંદિર માંહ;તેણે વિચારયું રૂદિયા સાથ,ઊજળો માત્ર જણું આજ; વહાણું તો વહાણામાં જશે, એતો એને મારગે જશે; બાળકનુ જળતી જાશે ક્યાંહ, મધરાતે નાંખુ મધ માંહ,રતીભાર નીત્યે ખાઈશું. જાશે રોગ સુખીયો થઈશું, વળ-તા પુન્ય કરીશું ઘણાં, ટાળીશ પાપ એ હત્યા તણા;વેચાણી આપ્યો માબાપ, શાનુ મારે માથે પાપ.એવો મનમાં વીમાસણ થાય,રાજા એકાંત ઉતારે જાય; સ્નાન કરી જઇ આશાન કરયું,ધ્યાન માત હરસીદ્ધનુ ધરયુ; પોઢાડી મુકયો તે બાળ, એવે થયો છે અંધકાર;અરે માત મુજ માથે તું, ઘણું કષ્ટ વેઠું છું; મારે માથે સંકટ પડે, ત્યારે આવી વારે ચઢે તું નોંધારાની આધાર, મારૂ દુખ તે મુજને ભાર; શો પડયો છે મારો વાંક, પીલાય છે ઘણું તારો રાંક. મારે તો તારી હીમત,પુજી આવને મે તો રાત; માતા તાત મોશાળજ તમો, તારા ભરથી આવ્યું અમો; દુખ ભંજન પડાવ્યું

નામ, પથર એ શું કીધું કામ. કીધું તો ઉતારો પાર, શેવક જાણી કીજેસાર. ધરવા આરગ ચાલુ પાંસરો, એક તારો આશરો; મારે માથે તારું જોર, નહીતો હું અકરમી ચોર. એક ઇષ્ટ તણો પ્રતાપ, કહેવાઉ હું અતલીબળ આપ; રાખો બાળક પોતાનું આજ, તો રહેશે શેવકની લાજ લાજ, જતા તો જીવજ જશે. તેહ કલંક તારે શીર થશે; એમ કરીને સાહજ હાથ- પાળી કર પોતાને લીધ, પળે પખી પીડાયે ઘણાં, અતિ ઉચાટ એ બાળક તણા; માતા મમાઈ કીજીએ, ઓસડ રાજાને દીજીએ; છાનું રાખવું તેનાસમ, એ વાતનું કરવું કયમ, એકે વાત નસુઝે તને. ઉદા ઉદા ભવાની તને. સંભારી ઉમીયાપતી ઇશ, કરે કાપવા માડયું શીશ, હાહાં કરીને ઝાલ્યો હાથ, બોલી માત મહીપતની સાથ; સાક્ષાતકારકો શાન્તી સ્વરૂપ, તેજ નીરખતાં હરખ્યો ભુપ. તેજ પુંજ રૂપેછે વાણી, વિનતા સોળ વરશ તણી. અષ્ટ ભુજાને રૂપ અપાર, કંઠે મુક્તાફળનોહાર; રક્તાંબર પેહેરયાં છે વસ્ત્ર, અષ્ટભુજાએ ધરયા છે વસ્ત્ર, વિધ ભવાનક વાહનરૂપ, ઝાઝું માતુ દીવ્ય સ્વરૂપ; સુંદર પાત્ર કરમાંહે ધરયું. દરશન માતનાં દુખડુ હરયું, વેણા પુસ્તક ધરયાપાણ. વેદ મંત્ર મુખ બોલે વાણ; નમેદેવ જેનાં દેહને, સનકાદિક સેવેતેહને, શેવક સાચો દિલથી ચાહય, પલક એકમાં વ્હારે થાય; કલ્પવ્રક્ષ જે સાધનતણી. આવી જ્યાં ઉજાણી; વાણી ઉ ઉઠર અહિથીજાગ, મન વાંછીત વરદાનજ માગ, વિક્રમ કહેછે જાણો છો તમો. શાને મોઢે માગુઅમો; સંકલ્પ મનના જેહ, સરવે તું જાણુંછે તેહ. એ રાજાનો રોગઅટાળી, જીવતદાન બ્રાહ્મણને આલ; દુખી દુખીને તુ છોડવ, મુજ સેવકને લાડ લડાવ. બાળક પીતાનો રહે ગન્થ. એટલે સરે સરવનો અર્થ; કોઇ કોઇના ન જાણે મરમ, એટલે હે સહુ કોના ધરમ. કહે માતા સાંભળરે તન, એનો પાપી છે રાજન; પેલા ભવનાં છે એને પાપ, એને શીર ધેનુનો શ્રાપ નહિ હત્યારો એની જોડ, રક્તપીત્ત થયા છે કોઢ; અભય અનાયક પાપી એહ, માટે રોગ વાપ્યોછે દેહ; અજ્ઞાન નીદાન આપ્રીસર જોગ, તેથી જાશે એનો રોગ; બીજા ઉપાય નથી કાંઇ અન્ય; જાશે રોગ કરશે જેમ પુન્ય. સત હસ્તી સોનાના કરે, ઉદર તેની મોતી ભરે. નહિ વચે સમરપે બ્રહ્મ, ત્યારે છુટે પેલા કરમ; પેહેલાં સુણુતા ન આવે પાર, કહેતા પાપ લાગે બહુ વાર; એટલુ પુન્ય જો એથી થશે, તો રાજાનો રોગજ જશે; બાળે વળી કહુ એક ઉપાય, તેણે કોઢનાં ચાઠાં જાય; તેલ કઢાઉ કઢાવણુ, રૂધીર બત્રીશલક્ષણા તણું; નવે નાડથી કાઢે ત્યાંહ, ન પે ઉકાળા માંહ; તેલ તેહજ વટાઢુ થાય, રાજા કોઢીયો તેમાં નાહાય. પુન્યકરેથી પાપજ ખસે, ચોળે તેથી ચાઠાં જશે, વાત એટલી હઇડે ધરે, જેને ગરજ હોય તે તો કરે; બીજો ઉપાય તો એકે નથી, ફરી ફરી શું કહીયેકથી. કરૂણા કરીકથન એ કહ્યાં, અંતરધ્યાન તો અંબા થયાં; મહીપતીયે વીચારયું મન, એથી ઉપાય બીજે નહીં અન્ય, કરૂણાનીધીએ કહ્યું જેટલું, મારે તો કરવું તેટલું; ગરીબ રાજા

ક્યાંથી ઠરે, એથી અરથ એકે નવ સરે. એને માથે હત્યા થાત. એ રોગ કેમ નજા જાત; કારસું તે કુવામાં પડે, ગરજે પાંગળો મેરૂ ચડે. એને અગ્નિ આડો આંક, શો ગરીબ રાજનો વાંક; તેલ મંગાવ્યુ વેગે કરી, મેલ્યુ ચુલે માટજ ભરી; પુરણ ઉનું થયુ જાહરે, નવે નાડ છેદી તાહરે; વેદના લક્ષ વિછી તણી;વેઠી વ્યથા રાજાએ ઘણી. ત્રણ ત્રણ તાસ છેદતાં તાપ,આવરદાથી જીવ્યો આપ;સકોમળ જાતે લાગી લ્હેર.થયે ઝાલા ચઢે જેમ ઝેર. ચેતન રૂદેથી ગયું, ઉગ્યો સુરજને વહાણુ થયું; વીક્રમ કેરી એ થઇ પેર, શું નિપજ્યું બ્રાહ્મણને ઘેર. વિદ્યારથી બાળકના મીત્ર, આવ્યાં તેડવા પરમ પવીત્ર; નીશાળે મોકલો જેમ ભ્રાત, બોલ્યા તેનાં માને તાત, નીશાળે નહી આવે બાળ,વળાવીયો એને મોશાળ;ત્યારે બીજે બોલ્યો તન વીચાર કરી પોતને મન, નારે ભાઇ એ જુઠી વાત,તમ આગળ કહુ સાચી વાત;વેચ્યો માડી જાઓ ભાઈ;માઠુ કીધુ એમ સમાઇ. એમણે ગાંઠે બાંધ્યો ગરથ, રાજા લેઇ ગયો કાંઇ અરથ; શું જાણુ શા કામે આજ; લેઈ ગયો બંધવને રાજ, માને બાપ નમેરા થયા. સુત વેચેઙ સીદ્ર ગયાં; એટલી વાત જાણી એટલે, વીદ્યારથી બોલ્યો તેટલે; સાંભળરે તું ઘેલા બ્રહ્મ, તે તો માઠુ કીધું કરમ; કાં ભાગ્યું કાચુ ઘર સુત્ર, ગયો હાથથી તારે પુત્ર. મધમાં નાંખીને મારશે, મમાઇ ઓસડ તે કાઢશે; પુત્ર ખોયો તે માઠુ કીધ, બાળકની બ્રહ્મહત્યા લીધ, એતો બ્રાહ્મણ તું હારીયો, ધીક ધીકાર રહી ચાલીયો; લોભી ગરથ કાયા જેહની. હવે આ મુકો તેહની; એકું સાંભલ્યુ મા ને બાપ. પાયે લાગ્યાં આપો આપ; કેહેરે ભાઇ કોણે કહ્યું તને, તે વીસ્તારીને કહો મને. ક્યાં સાંભળ્યું તારે કાન, તે અમને સાંભળાવો વાણ. વીદ્યારથી બોલ્યો તે બાળ, તમે એનાં છો કાળ, મુજ પીતા પંડીત વણો, તે પુરો હિત રાજા તણો; તેને મન છે અકકી સુચ, એકાન્તે રાયે પુછી ગુંજ, મારોતે કહોને કેમ કરૂં હું આપ. રાજા કહે કહું કેમ કથી. એક વસ્તુ મને મળતિ નથી, બત્રીસ લક્ષણા પુરૂષજ હોય, તેની શોધ મળે નહિ કોય,હોય તો કોઇ વરણવો આજ,આપી ગરથ કરીયે શુભ કાજ; મોં માગ્યું મુલજ દિજીયે;ઓસડ આ સર્વનું કીજીયે. મારા તાતનું મુરખ મન,તેણે બતાવ્યો તારો તન.પાપી પેટ મોટી એશીયાળ, બતાવ્યો બત્રીસ લક્ષણો બાળ;તે વેળા હું પાસે હતો સાંભળતો હતો અણ છતો અણ છતો; ત્યાંથી મેતો દીલમાં ધરયું, આપ્યો પુત્ર મેં માઠું કરયું એનું મુન્ય પાપી હારશે, તારા બાળને મારશે, જો કોઇ કહડે હોય હેત,તો તો હું ચેતાવું ચેત. એમ કહિ ગયો તે બાળ, માબાપને તો લાગી ઝાળ, અબર દેહ તણિ વીસરી પગની ઝાળ માથે નીશરી ઝટીયાં બેચે નરને નાર વેગે આવ્યો રાજદવાર,અરે રાય તું ભુંડો દુષ્ટ, કેમ દે છે બ્રાહ્મણને કષ્ટ;આ અવતાર છે કોડ અનંત; હવે જીવતાં પડશે જંત, પાપી પતીત છે તારૂં મન, કેમ લીધો તેં મારો તન,પાછો દ્રવ્ય લેને તાહરો દેખાડ સુત્રક્યાં છે માહરો; પાળવા પુત્ર આપ્યો સર

વળી શેને મારવા આપ્યો નહી ઓસડ કરવાને કારણે, કપટે કેમ આવ્યો બારણે; પાળી મારી પીડે કાપશું બ્રહ્મ હત્યા તુજને આપશું, પુત્ર મારો પાછો દિજીયે, નહિતો અમારી હત્યા લીજીયે; બીજા પાંચ છે મારા તન, તેનું મરવા ઉપર મન, માત પીતા અમારાં મરે પ્રતી પાવણુ તે કોણુજ કરે; માટે અમો તજશું પાણ, એવી બાળક બોલ્યો વાણ. અત્યારે તેતો બોલ્યા રાજ ગનમાંહે ધરતા બહુ લાજ, લાજ; કેમ વેચાતો આપ્યો તન, ત્યારે વિચારયું મન ફોકટ વઢવા આવ્યાં તમો, ઘાણીએ ઘાલી પીલીશું અમો; વેચી ઘોડા હાણુજકે, આપ્યો ગરથ પાછો કોણુ લે, બઆ નગરે ચાલી વાત, રાજાએ કીધો ઉત્પાત; પોતાની દેહને કારણે બાળ હત્યા બાંધી બારણે. ફટફટ સઉ લોકોએ કહ્યું: હવે નગર રાજાનું ગયું; જે દેશે બ્રાહ્મણ પીડાય, તે દેખે કયાંથી સુખ થાય ભુંડું. ભુંડું સઉકો કરે, તે રાજા ફ્રેદમાં ધરે. આવ્યું જ્ઞાન વિચારી પેર, એ બ્રાહ્મણ મરશે મુજ ઘેર; કરોડ પાપ કહ્યાંછે કથી ભુંડું બ્રહ્મ હત્યાથી નથી, કાયા કાજે મારૂં બાળ, જીવવું છે કેટલાએક કાળ રાતે દેહ બળેછે આગ, નથી રહેવાની એક જાગ માટે હત્યા શાનેકરૂં જળસાઇ કરીને મરૂં ઘડી એક એમ કરતાં થઇ વીક્રમસેનની મુરછા ગઇ ઊગ્યો જોવા આવ્યો બારણે પંડીત રૂવે છે પુત્ર કારણે વિલાપ કરેછે એની માત, કરવા બેઠી આત્મઘાત વણખુંટે શા માટે મરો પુત્ર તે શાને કરો; ઘેર વળાવું તારો તન, એથી બમણું આપું ધન ઘડી એક બે ધીરજરાખ, તે વચનમાં સુરજ સાખ; તેને ધીરજ દઇ વળ્યો; ગામ તણા અધીપતીને મળ્યો તેનું છે કરમાયું મુખ, વણુંક દિલમાં દિઠુ દુખ, તેને જઇ રાણીને કહયું, મારૂં આવખું પુરૂ થયું હું પ્રાણ તજુ માહરો ટેક, સંભાલે તું તાહરો બ્રહ્મ હત્યા લીધે બહુ ભોગ, એ વાતે સાચો સંજોગ; મુજ વીના તો છુટકો નથી, સાચું કહું તુજને સરવથી ત્યારે રાણી બોલી સતી, સાંભળો સ્વામી મારા પતી; દેહને રોગે મરશો તમો, કેટલા કાળ જીવશું અમો. સો નારી વારી છુ અમો, ભાગ્યવાન સુણ કહું જે તમો; સત રાણીને બે શતદાસ, તે વેળા હતિ તે પાસ તમ સરખાની સહાય જો જહે, શી ગત આજ અમારી થશે અમે બળીયે તમારી સાથ, એવું વચન તે આપ્યું હાથ; પાસે હતો તેનો પ્રધાન; મહીપતે દીઠું બહુ માન, પ્રાણતજું જોગણવેશ તું સંભાળને તારો દેશ. ઝમોર કરિને મરશું અમો, રાજ રીધ ભોગવજો તમો, પ્રધાનને તો આંસુપડયાં રાણી રાજ હઇડે ચડયા; તારૂ લુણ છે પેટ; તમ વિના જીવવું તે વેઠ તેમ પહેલે હું કાહાડીશ પ્રાણ. ઇષ્ટ દેવને ગુરૂની આણ; કલ્પાંત કરે એમ મોલની માંહ વેએ વીર આવ્યો છે ત્યાય શા માટે સઉ દુઃખજ ધરો શાને નઇણે આંસુ ભરો ધીરજરાખી ઉભા રહો સત્યવાત મુજ આગળ કહો. કહેતાવાત ન ધરશો લાજ; સાચાને બેલી ઇશ્વર આજ જુઠે રહે વેગળો જગદીશ, સાચાને સાની છે ઇશ વીકત વાત કહો મુને હેત કરીને પુછુછું તુને.

દોહરા–દુખીયે મન વીચાર્યું, પાસે આવ્યું મરણ. જુઠુ શાને બોલાયે સાચુ સુ સુણજો કરણ. મારા દેહમાં રોગ છે, ઉઠે અંગે બહુ આગ; કુરૂપ દીસુને કોઢીયો. નહી રહયાનો જગ. વાટ મારગ આવીયા. વાહ્ન અમારે ઘેર; તે શું પ્રીત અમો કરી કહી ઓસડની પેર. બત્રીસ લક્ષણાપુરૂષને અધસંગાથે ગોળ; તવ શીતળ થશે.નીત્યા અંગે ચોલ તેનો કહી મારગે ગયા, પંડીત તેડયો પાસ, બત્રીસ લક્ષણોમળે,વસતો કોયે વાસ તેણે એ બતાવીયો, બ્રાહ્મણ કેરો તન અરથી તો પ્રીછે નહી, મરવું લેવાનું મન લીધો દ્રવ્ય આપી અમો છાનો તે મધરાત; મારગમાં મળ્યા તમો, નવ કહી કોઇ ને વાત એવે સુરજ ઉગ્યો ચેત્યા માને બાપ કરવા કારણ આવીયાં દેતાં મુજને શ્રાપ ત્યારે જ્ઞાન આવ્યુ વિપ્રને, દુખ કેમ દેઉં;જીવીશ કાલહું કેટલા સાત હત્યા શીર લેઉંરોગ ખમાતોમે નથી. દેહનો કરશું ઘાત તે બહુ આગળ મેં કહ્યુ વીનતા આગળ વાત શતનારી ઘેર સામટી બેસત તેની દાસ પ્રધાન આદે પીછવામાણુતમેમુજપાસ.

ચોપાઇ–તેડવું પડે છે સહુ સંગ.કરવો નીશ્ચય દેહનો ભંગ;દેશબધો દેહ્વટમાં જશે, રાજ કોઇ દુશ્મનનું થશે. પરખાવો અધીકારી અંશ, અપુત્રવંત માટે નહી વંશ; માટે કલ્પના કરીએ અમો, પુછોછો તો સુણજો તમો. ત્યારે બોલ્યો વિક્રમવીર રાખો ભાઇ રૂદેમાં ધીર; સાચી વારતા કહીછે મુને, તો મરવું નહી પડશે તુને, બ્રાહ્મણને વળાવો ઘેર. બ્રાહ્મણો આપ્યાથી ગરથ, પુન્યથકી સરે સરવે અરથ; મનાવ્યું રાજાનું મન, તવ સોંપ્યો વિપ્રનો પન; દ્રવ્ય આપી પગે લાગીઓ કરજોડી મેહેતલ માગીયો;રખે દેતા કાંઇ મુજને શ્રાપ,અપરાધ ક્ષમા કરોજી આપ. એમ વચન રાજાને કહ્યું બ્રાહ્મણ સઉને શીતળ થયું; ત્યારે દેહથી રોગજ જશે, કુશળ કલ્યાણ તમારૂ થશે, પથીને દીધી આશીશ; ગયાં ઘેર હરખતે દીશ; સઉને ધીરજ દઇને નમ્યો, આનંદ માંહે રમ્યો ને જમ્યો; પછી પોતે બેઠો એકાંત, ભુપત મન વીચારી ભરાંત; બેઠો પગી જેની આમ, તે રાજા જઇ લાગ્યો પાય. વીચાર તમારો મેં જાણીયો, વિપ્ર ઊગારયો તે પ્રાણીઓ, કરી વાત રૂડી તે ઘણી, ઉતારી હત્યા મુજ શીર તણી, મારા કરમ તણા છે ભોગ, તે તમથી નવ જાએ રોગ, લાલચ શીદ જુઠી દીજીએ, કહો તે કામ અમો કીજીએ, આતમઘાત કરવા દો, તમો પંથ તમારો લો જીવવું છે તે સરવે ફોક. હાસ્ય હશારત કરશે લોક; વિપ્ર ઊગારવા મારે કહ્યુ. તે મેં મારા મનમાં લહ્યું.

દોહરા–ત્યારે પંથી બોલીયો,સાંભળ સાચું રાય;તારો રોગ દેહ્વટ જશે,હત્યા તે નહી થાય ધીર ધરિ ધીરજ ધરો, ધીર ઘટી ચીત રાખ; ટળશે રોગજ તાહારો શ્રી સુરજની સાખ. ખાઓ પીઓ ખુબી કરો,ઘરમાં જઇને આશકભરી ચાર પુરી થશે આવજો મારી પાસ, અચરત પામ્યો કોઢીયો ગયો મોહોલની માંહ;વાત કહી સુખ ઊપજ્યું, આનંદ અંગ ન માય.

ચોપાઇ—વિક્રમ મન વિચારજ કરે, મહિપત મેલેનો નહીસરે; મનમાં એક વાચા-રચો મરમ. ઇશ્વર રાખ બ્રાહ્મણ ધરમ. તેડયા વીપ્ર તે ગામ તણા, આવ્યા પંચ વીશથી ચોગણા, જેવા સરખી એતો જાત્ર, વેદ વિચીત્ર પુરાણ પ્રાત, પગે લાગીને દીધાં માન; કબુલ કરો એક મારૂ દાન, સુકી કણેક લુખી માહરી. કરૂવેઠ અમો તાહારી; કાગળ લખી અમે દીજીએ ઉજેણી માંહે લીજીએ; વીક્રમ સેનનો છે પ્રધાન કાગળ જોતાં દેશે માન; કાગળમાં લખી આપુ જેટલું, તરત હાજર કરશે તેટલું, વીપ્ર કહેલ ખોજે તમો, પ્રગટ કરોતો જાઉ અમો, પંથી કહે દાનું લઇ જાઓ, તેથી આગળ સુખ યા થાઓ; સીવઆજ્ઞાની સાચું ભાખુ સરે અર્થ એવુ હું લખું કહે વેદીયો સરજુ નહી. જે લખો તે કહોની અહી; ભુપત કહે રાખોજી ભાર. વીચાર કરતાં લાગેચાર બ્રાહ્મણ કહે ઠગ દિસે તું તારૂ લખ્યું કેમ માનુ હું સારૂ વેદીયા ઘેલા જાત, માની નહી પંથીની વાત, ઉધારે લખવું તે સાથ ઓડના નાજ પ્રતીગ્રહ હાથ રીસાઇ ચાલ્યો જયાહરે, પંથી પગે લાગ્યો ત્યાહરે રવામી બેશોમેં મન લહુ લખું પત્ર તમને રહુ કોઇ આગળ કહો આણે દીશ. બ્રહ્મહત્યા તમારે શીશ હરતિહેમ સવાસો દરે, ઉદરે અમુલખ મોતિ ભરે, જતાં વાંત તમને આપશે. ગુરૂની અધીક કરી આપશે માટે શીઘ થઇ જાઓ ત્યાંહ. ક્ષીપ્રા ત્રઠ ઉજેણી માંય કૃષ્ણારપણ અતીથીકરૂ, આગળ તમારા કરમાં ધરૂ, વાર લાગે વેગે જાઓ, ગંગા સમાન ક્ષીપ્રામાં નાહો.

દોહરા—સત બ્રાહ્મણ સાથે હસ્યા, ખડખડ આપો આપ, હીસંતો છ રાજવી જુઠા કરે જવાબ; આપે તેને અધીક એ લખતાં શાનીવાર; ઉજણી થઇ માગીએ દે કોઇ એહોકમ માર. વાટે લે કોઈ લુગડાં દુખાડીએ બેઉ પાગ, કો પાસે જઈ માગીએ જયાં રહેવા જાગ હવડાં અહિ ભાળીએ લેહેણું બીજે હાથ સત ખોવુ પોતાતણું લેવું હાથોહાય, એતો સત્ય માનું નહી નીશ્ચે જુઠી વાણ; જાવું પંથે વેગળું ત્યાં થાવુ ઉપમાન ત્યાં ગયે આપે નહીં કહેશે લખીયુ ફોક; પાછાવળીને આવિએ. હસેગામનાલોક થોડુ હોયતોમાગીએજુગતે વાતજણાય; ગ્રપ મારે છ તું ઘણિ નેતો કેમ મનાય કુટીમરીએ અસહ્ય, ખોઇએ ઘરનું કામ; તું અહિથી અમીયાન્ન ઘણુ. તો તેમાં કોણ જમાન. હાથ એડાવોછો અહીં, જડવું બીજી જાગ; આશરાગત આપો તમો વળો કયાંથી લાગ્યા ના કહી બ્રાહ્મણ નિસરયા હાથ ન ઓડુ આહ; લખી આપી પંથે પડો. ખોજ્યા લાવો કયાંહ. કોણ જમાનજ તાહરો, કોણ મનાવે મન, હેને ઉધાર ધીરીયે, જે આપો એટલું ધન.

ચોપાઇ—પંથી કહે નાસોછો કેમ, કહો તેવા હું ખાઉ શમ; નવ પામી તે દેજો આપ, દહો નેવાં શીર લેઉ પાપ. ત્યારે બ્રાહ્મણ ઉભા રહ્યા, વળતી સમ રાજાએ ક્હ્યા આપે ઓછું તોલ, જુઠાં મહેણાં બોલ, ખોટા લખે ખુણામાં ખત, આપી પાછી લે છે વસ્ત; શ્રાદ્ધ તજે પીત્રીને દાન, એકાદશી એ ખાયે અન્ન; જે કન્યાનો વીક્રમ

કરે; નીલા રૂપી એગી વરજ ધરે આભડછેટે શીવને અડે, વણુ વાંકે સાધુને નડે બ્રાહ્મણુનો કદુવાયે શેડ. પાપ ઉદરે ભરશે પેટ; પુન્ય તણી જે નરશે રાશ લુણુ હરામ તે કવગે દાસ; શીવ પુજા વણુ આપે અન્ન, દાચાનળે જે જઇને વના વાત ન કરે જે નારી થઇ, આપે નહિ જે આશા દેઇ. એવાં પાતીક લાગે મને. એ દ્રવ્ય ના આપો તો મને એવા સમ રાજાયે કહ્યા, તવ બ્રાહ્મણુ રળીયાતજ થયા. એવા પાતીક લેશો તમો, તોકાશીદુ કરશું અમો, નાહાશું ક્ષિપ્રા કેરે નીર, નીરખશું વીક્રમ વડ વીર, સુંદથા બ્રાહ્મણુ આજ્ઞા સાથ, પત્ર ધખીને આપ્યું હાથ, ખરચી આપી વાટે ઘણી, ચાલ્યા વિક્રમ ઊજેણી ભણી, દહાડે કુચ રાતે મુકામ, આવ્યા તે ઉંજેણી ગામ. સઉ સાથે બ્રાહ્મણુની લંગાર. ગયા વેગે જ્યાં રાજ દરબાર. અસ્યા બ્રાહ્મણે જાશો કયાંય. મહીપતિ કેરા મોહેલ માંહ. એટલે ત્યાં બેઠો પરધાન, રૂપ જાણીને દીધાં માન; અરે પ્રધાન આ કાગળ લે, લખ્યું માંહે ને અમને દે; ના કહે તો પાછા સહુ જાઉં, ક્ષણું એક ખોટી નહી થાઉં; લખના નારાં કો છે કુંડલો, રૂપ રૂપ દીસંતો રૂડલો; વજીરે પત્ર લીધું હાથ, વાંચી જોયું સભાની સાથ.

દોહરા—સ્વસ્ત શ્રી ઊજેણી પતિ કેરા ન માન, લખનારે લક્ષણુ લહો, પિછે તું પરધાન. ખોટી કરશો વીપ્રને, ફરી બોલશો વાણુ; નીશ્ચે ભાગું માનજો, નજના પડશો પ્રાણુ. જીવ ગયે નહી છુટીએ આ લોકે પરલોક; આ પહેલું સુક્રિત હરો, સરવ થાશો ફોક. લોભે જીવ ઘાલીશમાં, વાશો ન કરીશ ગરથ; કાગળ દીઠે આપસો સરે, આમરા અરથ પ્રધાન તે નો મરણુ પામ્યો લાગ્યો બ્રાહ્મણુને પાગ. માહારાજા સહુ ભોજન કરો, આપું રહેવા જાગ; તમે લખાવી લાવીયા, તે મારદલ દેવ. આપું સવાયુ તે થકી. કરૂ સરવની સેવ. ચોપાઇ—અચરત પામ્યા સઘળા બ્રહ્મ. સુજ્યો નહી કાંઇ તેને મરમ, આપશો તો લેઇશું અમો, પ્રસન પુરૂ તે કહો તમો. તે લખનારાંનુ શુ નામ. એને કહે કેમ આપો દામ, માલ અનંગ છે અતીઘણો, સંદેહ ભાગો મનડા તણો, તમો બ્રાહ્મણુછો ઉત્તમ વરણુ, કહુ કથી સાંભળશો કરણુ; સમ દીધાથી સાચું કહ્યુ. તમારે મનતો કઉતક હતું. મારા ભંજકે સારસીક વીર. અજીત જીત્યો જેણે વીર; સહોદર પરનારી તણો, પુરેમ પુન્ય ઉપર છે ઘણો; શકવાતી એકત જે કરે, છત્રચમર પંચ દંડના ફરે, લખનારો મહારાજા એક, એને પુન્ય વરસે મેહ. તે વીના કોણુ આપે દાન માટે તમને આપ્યુછું માન; સંદેહ ભાગ્ય બામણા તણુ મોટુ ભાગ્ય એની શીમણા ભોજન કારણુ બામણુ ગયા, બીજા પોતાને કામે થયા તેડયા સોની એક હજાર, હસ્તી વડયા નવ લાગી વાર અમુલખ મોતિ ઊદરે ભરયા, તે ઉપર આભુષણુ તેનુ મુલ કરે નહી કોય તે મોતી તે સ્થાનક હોય ભોજન કરી આવ્યા જેટલા હજાર હસ્તી દીધાં તેટલે આપ્યો ઊપર એકેકો હાર બીજા પુરૂષ તણા શણુગાર વસ્ત્ર પેહેરાવ્યા હેતે કરી ઊપર ઓઢણીને પામરી આણાવ્યા બામણુ તે પરવ શુભ સવાયો આ-

ર્યો દ્રવ્ય;આવ્યા જ્યારે પોતાને ગામ,લીધું વિક્રમરાયનું નામ જ્યારે વિપ્રકેજે ગ્રહી
ગયા, રાજા તો તે ગામે રહયા; એ વાત અહીંયાથી રહી, વિક્રમરાયની શી ગત
થઈ. વીપ્રવંગાત્રી પત્ર લખી, પછી બોલ્યા રાજા સુખી; તજો શોકને તત્પર થાઓ;
તેલ કઢા શીતળમાં નાહો. તજી વસ્ત્રને તેલે ન્હાય, અંગ અંગથી શીતળ થાય;
પુન્ય થકી તો પાતક ગયું. ક્રોડ ટળ્યાને ટાઢું થયું. કંચન જેવિ કાયા કરી. પંથ
જાવાની ઇચ્છા ધરી; રાજા લાગ્યો પંથીને પાગ; તમે બોલવી મારી આગ. મારા
મહોલમાં વાસો રહો, નામ ઠામ તમારૂં કહો;પ્રાક્રમમાં નથી કાંઇ મણા,ધનવંતરથી
દીશો છો ઘણા. શકે ઈંદ્ર તણા છોઅંશ, વીશવશા વીક્રમનો વંશ; કે કો દિશોર
મોટા સીદ્ધ; કળા બોહોતેરી પાસે લીધ. કોઇ કારણ અવતરીયા તમો, તે પ્રીછવા
ઇચ્છુછું અમો;ભોગવોને વઇભવ માહરો, આ સઉ સેવકને હું તાહરો, રાજ બેસારે
સેવા કરૂં, એવી હોંશ હઇડામાં ધરૂં. પંથી કહે સાંભળરે વાણ, મુજને સેવક
શીવનો જાણ;ઉતાવળુ છે મારે કામ, ઘડી એક નહી રહું આ ઠામ; ખરખરો મનમાં
નવ આણશો, આપે નામ મારૂં જાણશો; એક પલક રાખે મુજ આપ; તો મુજને
માર્યાનું પાપ. એમ કરીને પંથી પરવર્યા.પંખીના વનમાંહે વળ્યા; રાજાયે વન ઘેયુ છે
જ્યાંહ. મહારાજા પધરાયા ત્યાંહ; ઈંધણનો કીધો અંબાર, નાખી જાળ બહુ ઠારો
ઠાર. સત ગહગરે લક્ષકરોડ, આવ્યા પંખી જોડાજોડ. ચીગુરે પક્ષી બેઠાં દુખ; ટાઢ
તડકો નિંદ્રાને ભુખ. મહા કલ્પાંત સરખું તે થાય. તેતો દ્રષ્ટે દીઠું રાય. જાળ
નાંખતાં હતાં જેહ, મહા પાપી હરટરડા દેહ. તેને પુછયું રાયે જઇ, ગાળે ચારેક
સુખથી કહી; પાપી એવ કયમ મારે લો, પંખીને કયમ દુખજ દો. મગટાવી નથી
ત્યાં આગ, તે રાજા વીક્રમનું ભાગ, મન માંહે મોટા ઉચાટ, હઇન વન; કરશે ને
માટ. ભાઇ વચન કહુ એક હમો, પંખીને મુકી દો તમો,ત્યારે પેલો બોલ્યો તાકુ;
અરે મુરખ શું કહે અજાણ. દયાવંત દીસે એ ઘણો, શત્રુ છે રાજાજી તણો, એવી
વાત રાજા જાણશે અંત હીમાતીના આણશે. પંખીએ માહ્ર કીધુ ઘરસુત્ર; મારયો છે
રાજાનો પુત્ર. માટે હવને હુકમ કરયો, પોને તો પુરમાં પરવરયો, કરો એકઠાં પંખી
જાત, પરજાળી મેલો પરભાત; રાતે પંખી બેસે ઝાડ, નાખી ઝાળ કરાવો વાડ,માટે
અમો અહી આવીઆ, પંખીને ઝાલી લાવીયા; કાલદીન થાશે તો પાંચ, કરાવશે
અગનીની આંચ; જ્યારે પરજાળીશું વન, ઠરશે રાજા કેરૂં મન; દાઝ પેટની ભુંડી
ઘણી, હત્યા બેઠી બામણ તણી, તે પંખીનુ લેશે વેર, શીનાળ થાસે તારે ઘેર. એવું
સાંભળી વીક્રમ વળ્યા, નગર માંહી મહીપતીને મળ્યા, શુભ શોભીતી તેહ સભાય,
વચ્ચે બેઠા પુરનો રાય; ત્યાં પંથી ચાલીને ગયા, રાય આદે સઉ ઉભા થયા. ધન
ભાગ ધરતીનું હોય, આવો પુરૂષ ન દીઠો કોય;દેવતાઇકોદિસેરૂપ, કેકો ભારે નગરનો
ભુપ. કેકો દિસે પ્રથ્વીનતિ,દેવરૂપ સાગરની ગતી;માનવરૂપ ધરયું છે વેશ, વીસરગ્રહ

દીસછે બેશ.એમકહી નાખ્યાં સનમાન, હાજર કીધાં ફોફળપાન; ક્યાંથી આવ્યાને ક્યાં જશો, ઠાંઇક કામ સેવકને કહો વાત જાતને કહો તમ નામ, કેમ પધારયા આસ્થે આમ, રાજ પધારયા હેતે ઘણુ ધન્યભાગ્ય તે ધરતી તણુ; વીક્રમ કહે સાંભળરે ભુપ, જોવા આવ્યો છું તારૂરૂપ, અમો પંખી કરણુ યાત્ર જોયા દેશ અનેક ભાત ફરતો આવ્યો અહુ, ન દીઠું આહેરડી ક્યાંહ; જીવ કકળતા દીઠા બહુ, નાખી જાળ જાલે તે સહુ, ચીંતા થઇ તે પંખી તણી દયા ઉપની મનમાં ઘણી; હેત જનાવરશું લાવી યો, અધિપતિ જાણી કહેવા આવીયો, સત્ય રૂપ સત્ય શોધાટ પંખી પાડીછો શા માટ માંહી વાત પુછે નવ કરશો રીસ, સારૂ કરશે શ્રી જુગદીશ; સરવ કામ તમારૂં થશે, પંખી સઉની પીડા જશે.

દોહરા—ત્યારે મહીપતી બોલીયો, કૃપાકરી તે કામ; તમો આવ્યા ભલાથઇ, શી જામણુને કામ; દાહયો નહોતો નગરમાં મારેમાગે કાય,ભલે તમો પેદા થયા પંખીનુ દુખ જોય, એકવાર સાંખો રહયો બીજી બોલીવાણુ; કરેલી વાત પંખી તણિ નીશ્ચે ખોસો પ્રાણ, મારે પ્રતીજ્ઞા એટલી,જેહકરે હીમાત.નાંખુ તેને વનમાં ભુપ પંખી સાથ, તમો અજાણે આવીયા, પરમુલકથી આંહ; મોટા માણુસ જાણીને સાંખુ હું મનમાંહ, કરમ કર્યું એ પંખીયે ન કરે બીજું કોય, મારૂનગર ઉજ્જડ કરૂ પંખી પાપી હોય મેં વન કીધું કોડશું રોપાવ્યા બહુ ઝાડ; ફળ લેવા દીધાં નહિ પંખી પાડ્યાં લાડ, કરયા વાટ પંખી તણા, નીરમળ ત્યાંના નીર; કોઠાર ભરાવ્યા ક્ણુ તણા; નાખ્યા તેને તીર, મને ઓશીગ્લ તે થતો. આવ્યો મારે ઘેર; અમરત ફળ કરી આપીયું તેમાં અદકું ઝેર, વાડીમાં તે વાવીયું, ઉગ્યા તેની અંશ; ઝેરફળ ઝાડે થયાં વાધ્યા છે બહુ વશ પાકી શાખા હેઠે પડી, આવી મારે હાથ; મેં મુરખપણુ કરયું, વીચારયું ન હૃદીયા સાથ, કાપી જોયુ તેહને જ્યાં નહી મેલા લાગ; નાના નાના તેહના. સાતના સત કીધા મેં ભાગ, પ્રથમ આપ્યો પુત્રને, પછે આપ્યો પ્રધાન, પંડીત આદે વિપ્રને કોઇને ઝાઝા માન ખાંત કરી ખાધું સઉ; લાગીનેને લેહેર સઉની સુધ ટળીગઇ;ચડીગયું બહુ ઝેર, દેહ ભંગ મારો થયો;ભાગ્યું છે ઘરસુત્ર અંધારમાં સહુ તરફડે, પ્રધાન પંડીતને પુત્ર; તેહ વાત માનો નહી, વેગે વાડીમાં જાઓ, હિમત કરો પંખી તણી, તો ફુલ બે ચારેક ખાઓ; એવી હકીકત અમતણું અંતરમાં ઉચાટ બ્રહ્મહત્યા બેઠી બહુ પંખી મરે તે માટ.

ચોપાઇ—પંથીકહે સાંભલરે ભ્રાત, કહું તમને મનમમતી વાત; દીવસકાલનો ધીરજ ધરો, દહાડે અમેતે કરો જીવાડું પંડીત પ્રધાન, આપુ પુત્રને જીવતદાન કરૂં રંગની તુજને રેલ. પંખીને તું મરતામેલ; ત્યારે વળતો બોલ્યો ભુપ કિ શોઠો એ કજનું રૂપ, મીઠામીઠા બોલજ ઘણા, એવી વીદ્યા અમો નવભણ્યા; પંખાને જાવા દિજીએ, પછી તમને અમે શું કીજીએ, તમને મારીનાંખુ આજ. તેણે ત્યાગે નહી મુજ

દાઝ પંખાના જીવ ઉગારો તમો,તે સરવે જાણું છું અમો;ખોટા ગુણ શા માટે ગાઓ, જીવવું ચાહો તો અહીંથી જાઓ. ત્યારે પંખી બોલ્યો વાણ,સાંભળ રાજા ચતુરસુજાણ; કેમ પંખીને મુકે તું, તે ઉપાય કરી આપું છું. મનની વાત કહો નહી આપ, તો પ્રલેકાળ તણું શીર પાપ; તે ઉપાય ન કરૂં આદીશ, શહસ્ર ગૌત્ર્ય લેઉ શીશ. મન મેલી બોલ્યો રાજન સાંભળ પંખી મારે મન સમ હીઆ તો બોલું સાચ, ઇશ્વર આણ નહી જુઠી વાચ, પંડિત પ્રધાન સઉણુવે તન. ત્યારે મારૂ માને મન ઝેર ફળ તે અમરત થાય. એથી રોગ દુખોઆનો જાય.ત્યારે સુજને આવે નેહ. જીવાડુ જના વર દેહ;હેત છે તેથી બમણું કરૂં, બમણા કણ કોઠારે ભરૂં;બમણું કરાવું બારે વન, બીજાં ઝાડ રોપાવું અન્ય.માળા કરાવુ ઝાડે ઘણા,પાળુ લાડ બહુ પંખી તણાં,એવું થાયતો રહેજો આંહ, નહીતો નાંખુ તમને માંહ; એવી દાઝ વ્યાપે છે મુને, પ્રથમફળ ખવરાવું તુને, એવું તુને એનું જાણી વચન આપજો હોંશ હોયતોહીમત થાજો જુ ઠો નવ બોલે ફાયદો એ વાતે નથી ફાયદો પછી કહેતુ ધીરજ રાખ, તુ મુજ વચેસુ રજ સાખ, પ્રીત કરી વચન તું પાળ, બે દીવસની મેહેતલ આપ;સાચો કોલમાનો માહરો. સહુ સાથ જીવે તાહરો, પંખી બળે હત્યા હોય, તાહારૂ માણસ નજીવે કોય; ઝેર કામ તે અમરત થશે,અપવાદ માણસથી જશે,નકહુ નામ કોને ફાયદો, સંતોખી કીધો વાયદો; કોઇએ જુઠુ કોઇએ માચું કહયું તાર પછી વળતું શું થયુ, સહુ આણ સની ભાગી ભરાંત, પંખી ઉતરયો એ તં;રાતે બેતદીપકની કરી, સજાસામગ્રી ભરી પરમેશ્વર ચીંતામણી નામ, પચ શુભ કાધા તે ઠામ જેના મહીમા કોઇ ના કળે, દર શનથી બ્રહ્મહત્યા ટળે, ગઉતમને ગઊહત્યા ચઢી, વીધાતા ચીંતામણી ઘડી પંચલક્ષ જ્યાહરે ગોદાવરી આવ્યા તાહરે ગંગા ગઉમાતનું નામ. તે વેળા આવ્યા તે ઠામ. એવો પુજનનો પરતાપ. પારશ્વ ચીંતામણી તે આણ, પરવકાળે નીસ્યે ફળે એક પુ- જે એક લક્ષજ મળે; તે ઉપર જેને છે નેહ મનવાંછિત ફળ પામે તેહ,ઉપન્યુમહિપતી ને મન વ્હાલ,પંચામરત કરયું પખાળ; એકાદશ રૂદ્રીના ઠાઠ,સહસ્ત્ર નામના શીવના પાઠ;માહાપુજા મધરાતે થઇ.રાજાને તો ચીંતા ગઇ, મીચ્યાં નેત્રધરીને ધ્યાન કરી અ- સ્તુતી માગી બહુ માન; આપ રૂપ છો હઇડા વિષે સાહક બીજો કોણ મુજ પખેતન મન સોંપ્યું થઇને લીન, એક ચીંતા થઇ દેહે દિન; એવી શબ્દ થયો તે ઠામ, તજ ચીંતા થયુ તુજ કામ. માગ દુખજે તાહરે હોય, તુજને ગાંજી શકે ન કોય; મહારાજ ઝેર તે અમરત થશે. માહારી ચીંતા ત્યારે જશે; મનુશ પડયાં ચટક્યું છે ઝેર. સજી- વન થઇ સહુ જાશે ઘેર; એટલું કામ સ્વામી કીજીએ.શેવકને તો જશદીજીએ શ- બ્દ જોતાથી બોલ્યો જોડ, પોહોતા તારા મનના કોડ;સંક્ષેપે કહુ ને સાંભળો, કહુ તે કારજ કરીને વળો; પંખી લાવ્યો તો એક ફળ, ઘણું, માંહે ઝેર એ અમરત તણું; રાજા પુરણ પુરખ થયો, વાવવાકાજ વાડીમાં ગયો. અમરત ફળોહો ઠામે હોય, ઘેર

ધીર ધીર દેખે નહી કોય;લોભ થયો એને મન ઘણો,ઝાડ અમરફળ તણો;ઈશ્વરને એવું કેમ ગમે, અહંકાર સાખે હરી કયમે, મોટી વાડી માંહે રાફ, તેમાં રહેતો મણીધર સાપ;અમરફળ ત્યાં જઇ વાવીયું, લખ્યું વિધાતા ત્યાંહાં આવીયું; નામ અકળાયો આવ્યો બાહાર, વાવ્યું ફળ દીઠું તે ઠાર; મુળ હતું તે સરપે ડસ્યું,ઝેર હતું તે ઝાડે વસ્યું; જેવું બીજ તેવું હોય ઝાડ, તેમાં શો ડાહાપણનો પાડ, લખી ગઇ વીધાત્રા આંક, તેમાં શો સુડાનો વાંક; તે ઝેરનું અમરત થાય, તેનો તમને કહુ ઉપાય કર કોટ કેરો છે વંશ, મોહોટો નાગ દેવતા અંશ;એ ઠામ તજી તે ગયો,જોજન એક અહિંથી જઇ રહ્યો, ઝાડ કદમ તણું છે જ્યાંહ. કીધો રાફ જઇ તેણે ત્યાંહ; જઈને ત્યાં વસ્યો તે નાગ, જ્યાંહાં નથી જાવાને લાગ. તે સાપમાં ગુણ છે બેય, સક્ષેપે તુજને કહુ તેહ; એક ડાઢમાં ઝેરજ વસે, તે ડાઢે થઇ જેને ડસે; માનવ હોય તો પામે મરત, લીલાં તરૂવર સુકે તરત; તેહ ડાઢમાં અગ્ની બળે,રાત દિવસ તો કરતલ કરે. અમરત વસ્તુ કાંઇ રૂડી ખાય, ત્યારે ડાઢ તો શીતળ થાય; બીજી ડાઢે અમરત વસે,બેહેકે કસ્તુરી મસમસે; તે ડાઢે તો જેને ડસે, સુકા ઝાડ નવ પલ્લવ થશે; મરતક જીવે નહી જન કોય, જેનો કાળ ખુટયો હોય.તે માટે તમને કહુ ઉપાય, સાંભળરે સતવાદી રાય; તેહ નાગતો પરસન થાય, બધા ફળ અમરત એ થાય, નાગ આવે કહુ તે કરો પાળે પંથે પોતે પરવરો; આ વેળા મધરાતે મોહોટો મણિ;કરો સજીવન તેને જઇ; એવા શબ્દમાં વાણી થઇ. પામ્યો અધીપતિ અંતરધ્યાન, જાગ્યો રાય સુણિનેકાન; સમણાની પેરે સાંભળ્યું. સંકટ દેહમાંથી ટળ્યું; તે વેળા ચાલ્યો સ્વસ્થાનક તજી. ઉતર કોણ અંબા મન ભજી; જોજન એક ગયો જ્યાહરે. કદંબ વ્રક્ષ દિઠું ત્યાહરે. રમવા નીકળ્યો બાહેર નાગ, રાજાએ થ ભાગ્યા પગ; નાગ નહી કો ભારે ભુપ. ઝગકે મણિ સાથે માહર રૂપ, એની પાશે અજાણે જાઉ, ડસે ઝેર તો દુખીઓ થાઊ; માટે સાહ સંભળાવું કરણ, વળતો જાઉ એને શરણ, જુહાર મામા લેજે માહરો, હું ભાણેજ શેવક તાહરો; શરણ આવ્યો હું તમ તણે,માહા દુખ ને સંકટ ઘણે; રાખી રૂદીયા માંહે ધિર, સમીપ ચાલ્યો વિક્રમ વીર; પરદક્ષણા દેઇ લાગ્યો પાય, આપી નાગે બેશવા જાગ. બોલી સરવે જનાવર તણી, જાણે પરીક્ષા મહીપતી ઘણી; અષ્ટ સીધીમાં એ પણ એક, વીક્રમસેનમાં ઘણો વીવેક;કોણ છેરે કયમ આવ્યો આજ, શું ધારે છે મનમાં કાજ;સાધન કયમ જાણ્યું માહરી,કયમ હીંમત ચાલી તાહરી; નહોય માનવી દેવજ રૂપ, સાચુ બોલરે ભુપ.

દોહરા—વીક્રમ નામ જે માહરૂ, ઉજેણી ઘડ વાસ;તમ સેવક હું આવીયો, હરસીદ્ધનો દાસ; પરકામે હું નીસરયો, આવ્યો આણે ઠામ; દીઠાં પંખી બહુ પાડતાં, બાંધ્યા હામો ઠામ. રાજાને પુછીયું, શાને માટે ઉચાટ; પંખીને પાકુ અમો ફળ આપુને માટ, મેં ધરયું ધ્યાન હરસીધનું, પુછી સઘળી પેર; ડસ્યું બીજકર કોટકે, ઝાડ અ-

ડીયુ ઝેર.અમરત દાઢે જોડશે; એ ફળ અમરત થાય, ત્યારે પંખી ઉગરે, મોહ છાંડે રાય.મુજમાં ઝાઝું ઝેર છે, તારા ચરણ પ્રતાપ; હવડા હંકારૂ વીરને, મુકાવું આપે આપ. જાળ તોડી નંખાવીએ, કોઇને જાણ ન થાય; પંખીને એ શું કરે, હવડા ઉડી જાય. તે મારે કરવું નથી, વચન આપ્યુ છે હાથ;અમરત ફળ કરી આપવું, સલાહ કરવી તે સાથ. એમ વીચારી આવીયો, પ્રીતે તમારી પાસ;આવી ફળ અમરત કરો પોહોચાડો મુજ આશ. ચોપાઇ–નાગ કહે સાંભળરે રાય, સંક્ષેપે સમજો મનમાંહ; ઉલટ ભરૂ હું આભ. સરપ કહે મુજને શો લાભ ડસુ બીજ જઇ ઝેર તણું, દુખ પામુ હું દાઢે ઘણું, પડે વેઠ મારે પીડ, એવડી શી મારે છે ભીડ જશ જગતમાં લેશો તમો, કેમ વેદના ભોગવીશું અમો; રાજા કહે જે કહો તે કરૂ વચન તમારૂ મુસતક ધરૂ, મુજને કાંઇ આજ્ઞા દીજીએ, એ કામ કરૂ પ્રીજીએ, નાગ કહે કહું તુને, અમરત ખાવા આપો મુને,ડાબી દાઢે વસે છે દુખ,જમણીથી પામુછુ સુખ,ઝેર ખીજથી પીડા થાય, અમરતથી સુખ પામે કાય. તેહ વસ્ત દેખાડો તમો, તો ત્યાં સુધી આવું અમો; નરપતી કહે એ વાતે નેહ, અમરત સરખી મારી દેહ; પ્રથમ આવીને ત્યાં વસે, કરી કામ પછી મુજને ડસે. પંખી છુટયાથી પાતીક જશે, મુજને તેથી શીતાળ થશે; નાગ કહે સાચો મુજ હાડ, પરંતુ લેતામાં શાનો પાડ;પરસ્પરે દેઇ વચન, કરકોટ મનાવ્યું મન; વીચાર કરી બે મારગ વળે. આવ્યા વાડીના તળે અમર ડાળે ડસીયું બીજ, રાજા મનમાં પામ્યો રીઝ. વ્યાપી નાગને પીડા ઘણી, ડસ્યો ઝેર ઉજાણી ઘણી; ઝેર તણું ફળ અમરત થયું; સંકટ રાય વીક્રમનું ગયું; લાગી અગન પોતાનિ દેહ, અંગે ઝેરનો ઉઠ્યો મેહ, કરકોટક ઠેકાણે ફરયો, પ્રાતુશકાળ પછે પરવરયો. સઉકો સુતા ઉઠયા લોક, સભા ભરી સમાવ્યો શોક. અંગો અંગે વાપ્યુ ઝેર લાગી બહુ લાખેણી લેર. લીલુ અંગ સરવે થઇ ગયુ ડહાપણ રૂદે જ્ઞાન નવ રહ્યું ચડયાં નેત્ર ઉંચા વીકાળ, મુખથી પડવા માંડી લાળ; ટળી ગયા દેહનાં આચરણ, ધરણીપતિ પડયો તે ધરણ. અગન ખેતરમાં સુતો જેમ, રોમ રોમ ઝાલ્યો છે તેમ. અરે હરસીદ્ધી માવડી. પીતા કાં મેલી આવડી; વઇતાળ ઉઠી ઓશીંગલ થાય, ઉઠો જાદો ભવાની માય. જાણે અજાણે કહેવાઇ ગયું, હેત ઘણું માતાને થયું; સુખમાં સંગાથ બાંધી પ્રીત, દુખે સગો તે એકજ ઇષ્ટ: કહે ઇષ્ટ સાંભળરે વીર, જાઓ શીઘ્ર હીમાચળ તીર, મ્હોરા રૂપ થાય છુ મણી. તેના ગુફાની શોભા ઘણી. માતાની ગુફા છે જયાંહ, મારી મણી પડી છે ત્યાંહ, આપબળ અંબા પ્રતાપ, મણિ મ્હોરો લાવ્યો તે આપ, વીર મ્હોરો લાવ્યો જટલે, શું વીત્યુ રાયને તેટલે; સભા મધે માળી આવીયો ખબર એક નવી લાવીયો; કાલ પંથી જે આવી ચડયો. ઝેર ઝાડની હેઠે પડયો, કાને સાંભળ્યું તેનું નામ, જોવા આવિયું બધું ગામ; નાનાં મોટાં આવ્યાં. ઝાડીએ, જુવે દ્રષ્ટ કરી આડીએ. દોહરા--રાજા પોતે સજ થઇ, ગયો વાડીની માંહ;

પંથી પરોણો આવીયો. તે પડિયો દીઠો ત્યાંહ. જુઠા બોલો એ ખરો કુડુ મોહ્ મન; પંખી મુકાવા કારણે, થયો વઇદનો તન. નિદ્ધ તણો હોય દિકરો, બોલ્યો એની પેર; ફળ ખાધુ દીશે ગણુ, ચઢીયું દીસે જેર. સરજ્યો હોયે સીદ્ધનો જેમ હોય વિક્રમની જાત, પરદુખભંજન પેરની, કરનો તો એ વાત ભલું થયું જે એ પડયો નહીતર સીદ્ધ એ થાત, પંખીને એ મુકાવીને,જાતો નાસી જાત. છેતરવા આવ્યો છળ કરી, આપ વખાણ્યુ ફોગ; ભોળો થાતતો ભોળવત, લુંઠ આપણો લોક.

ચોપાઇ-કરે વાત તો બધુ ગામ, નીંદા કરે નર ઠામે ઠામ, રાજા કહે સોઢા સઉ સુણો સંકટ ભરાવો ઈંધણ તણો. વેગવન માંહિ પરવરો, પખી સઉને પ્રન્ને કરો, દયા ન કરશો દલમાં આપ, આપ્યું ફળ તેને એ પાપ; સેવકને શીખ દીધી છે જેમ, વઇતાળ આવ્યો લહીને તેમ; વાયુ વેગે તે આવ્યો હોય, અવર પુરૂષ ન દેખે કોય. નીંદા કરે સઉકો સાથમાં, આવી મળી આવ્યો હાથમાં, લાખેણી વળી ગઇ લેહેર, વાયુ ડંખ વળગ્યો જેટલે,સુખ પામ્યો મહીપત તેટલે; શી ભળ થયું છે બાધુ અંગ, બોલ્યો તે રાજાને સંગ, કઉતક સઉકો જોઇ રહયા. બોલ્યો પંથી કહે સાંભળને રાય, તારૂં દુખને વેગે જાય. દોહરા-ફળ ચુરા એક ઝાડથી, ગામ સમીપે જાઓ; જેની દેહમાં રોગ જે, તે ફળ ભાવે ખાઓ; અધીક છે અમરત થકી પ્રિછો એની પેર; આઘાથી ચીંતા જશે ઉતરશે એ જેર. હસયા લોક તે ગામના, બોલે બારે વાટ; તું શીયા જનમનો રાજિયો, જે ઘડે અમારો ઘાટ પંખીનો પ્રધાનછે, કે છે પંખીનો બાપ; એહએ પાક્યુ ફળ તણું. પ્રથમ ખા તું આપ, એકાહને તમે છેતરો. કયમ છેતરાશે ગામ; સઉ મળી તમને કહુ; પ્રથમ કરો એ કામ. ચોપઇ-ફળ ખાધે એ જીવો તમો,ત્યાર પછી વાવરશું અમો; પંથી કહે મારે છે સમ. તે ફળ એહુ ખાઉ કેમ, પંખી વનમાંથી છુટશે, સાજા થઇ રાગી ઉઠશે; ત્યારે લેવુ મુખમાં નીર. ફળ નવખાયે તેન તીર. અનેક પ્રતીજ્ઞા એહજ કરે; સકળ લોક જુઠું મન ધરે; ફળ એને કહે જે ખાય. સ્વરગ લોકમાં સેહેજે જાય, એક પ્રજાપત કેરી નાર, ક્ષણ રોગે પીડે ઘરબાર; વેઠે વહુ તે તો તન; ન મલે ઉદર ભરીને અંન; દુખ પામી થઇ લાંચણુ ચાર.ઉપર તો બહુ દેઇ વહુ માર, આવડું દુખનો કોણુજ ખમે, પડી મરૂ જઇ કુવે, કયમે; લોક તમાસો જુવે જ્યાંહ, સાંભળવા રહી વાડી માંહ; તેણીએ આપ વીચારશું મન, તજવા નીકળીછુ હું તન; શાનકુપ પડવાને જાઉ. લાવભાઇ ફળ એ હું ખાઉ, એમ કહી ફળ ચુંટયું વસ્ત. હાતે કરી ખાધુ તરત; ફળ અંગે વાપ્યુ જેટલે, બધો રોગ ગયો તેટલે; સોના સરખી થઇ છે દેહ, નવ યોવન તણી [illegible] તેહ; સતી સરખું તેનું રૂપ. દેખી અચરજ પામ્યો ભુપ; ભાઇ ફળ એનું ક્યાં મયું નારી અંગ નવ પલવ થયુ, પંથી કહે સાંભળરે રાય, બીજા ફળ ઝાડે નહી થાય, ઝાડે લાગ્યાં તે લીજીએ, હેત હોય તેને દીજીએ; આજ દીશ નરેવી પશે

તો તો ઝાડ સુકાઈ જશે; વલતી વચના પડશે હાક, સભાપ મધે આવ્યો તડે સંખ્યુ પંથી કહે એવી ફ્રુત ખાઓ તો લાખેણો દેહમાં લાહો, હીમત નર ચાકે તેડની, એવી મારા છે ડકની જે કો ફલખાશે ને જાશે, કિંહં છે તે ડરે; વૃદ્ધ રાયનો પ્રધાન, સીતેર વરષનો પીપલપાન; પાંચ ઈંદ્રીના નહોતા ચેન, નસુણે કાન ન દેખે નેન,ઝર ઝર થયો છે દેહ. ગળે નેત્ર જેમ વરસે મેહ; દેહનું ચઈતન્ય જરૂરે ટળ્યુ, તે જીવ્યાથી મરવું ભલું; તેણે કહ્યું કે ફળ હું ખાઉં,સ્વરગ ભોવનમાં સજે જાઉં, નાત જાત તેડે સહુ સાથ; આગળ જોડયા બે હાથ; રાખજો હેત રાજાને કહ્યું; આયુષ્ય પુરું આવી રહ્યું. પુત્રને પ્રધાન પદે થાપજો. મારી પદવી એને આપજો. બોલ્યુ કરજો સરવે માફ, સહુને પગે લાગુ આપ. મરણુ કિયા કરજો રૂડી પેર. જેની સંપત હોયે ઘેર; આંખે આંસુ ધારજ પડે; સંપત આવી હઈડે ચડે. સંભાળો મોટા ઘર સુખ. સંભાળો વાસનુ ક્રુશાખ ઘણા; સંભાળો શઉ જુથ ઘર તણાં, હીમત ધારીને ઉઠીયો, વળી જો જો જે હું છુટીયો; સહુ લોકને મનથી મળે, પછે ગયો તે પ્રસંગ તણે;લીધું ફળ પોતાને હાથ. બોલ્યો સકળ સહોદર સાથ, દુખે ફળ હુંનો ખાઉં છું,સ્વર્ગ લોક માંહે જાઉં છું;ઘરીજા દુખ કયાં છે કશી મરણ સમાન દુખ બીજુ નથી. એમ કહીને આપીકુ રોગ, રાજા વિકરમ અચરત જોય; જેણે દીઠું તુ આડે આંક, તો ત્યાં ગરીબ નો શો વાંક. નિરમળ નિર નાહયો તે, કરયા શુદ્ધ પ્રધાને દેહ; સંભારી તું જાશી સુખ ધરજ્યુ, લીલા ગોપીચંદનું કર્યું, હર ભજ ગોળી કરવામાં રામ, રામ કરી તડે રહયાં પગે લાગ સહુને ફરીને ફરી ફરી, શહુકો બોલે છે હરી હરી ભર મુજે તેના માત, પડયું દુખ સઉ પ્રાણીમાત્ર, ફળ ત્યાપીને કરમાં ધરે. પ્રમાણ શ્રી સુરજને ક્રોધ ફળ ભક્ષ કરયું જ્યારે સકળ રોગ ગયો ત્યારે, અમર મેલ્યું સચંગ અંગ; કનક દેહ કાયાનો રંગ. વિશાળ નેત્રને દીરઘ ગ્રીવા, જેવો પુરૂષ હોય વરસ જ સોળ. મહા સુંદર વાધ્યું છે રૂપ, અચરત પામ્યા નગરનો ભુપ. થયો રાયને દ્રઢ વિશ્વાસ, આવ્યો પંખી કેરે પાસ, કરી પ્રણામ પગે લાગીયો, મહા, અમરતની મહિમા માગીયે મહારાજ તમારી વાચા લેઉનો ફળ એ દુખીયાને હઉં; પંખી કહે ભુલે છે તું, ખબ- રાવ સઉને કહું છું હું. ઉઠયા સૌ વળી ગઈ લેહેર, ફળ આરોગુ રૂડાપેર; કંચન સરખી કાયા થઇ, દેહમાંથી તો વ્યાધી ગઈ; વાધ્યું રૂપ ત્યાં વીદ્યા તરીક; ફળ રહ્યું મુંજીમાં એક તે ભક્ષરાજાએ કરયું; હેત ઘણેથી સુખમાંધરયુ, દેરસણીએ દીઠા દેહ; સહુને દુખે ઉઠયા મેહ.પંથીને સહુ લાગ્યા પાવ, જોસણુ રત્નવિહારી ભાવ, દીસંતા છો મોટાદેવ, ઈશ્વરતણી કરીએ સેવ; અમો સહુ કારજ કીજીએ. અધમને આજ્ઞા દીજીએ પંખીકહે નથી કાંઈલાજ મુક્ત દો પંખીને આજ. જાણો તેડી નાંખી ત્યાંહ ફરે કલોલ પંખીવન માંહ નાવ કરાવ્યા પાણી ઘાટ ધરમ તણી ચલાવી વાટ જે સુદે આપ્યું તું ફળ વધ્યું સાગરથી બળ, તેડયો તેને હઈને માન ને દીધું છે જીવ

દીહાન ધન્ય ચાતુરી તારી બુદ્ધ નીમળ તારી અંતર શુદ્ધ હું પગે લાગુ તાહરે મંદી
ર નીત્ય રહેજો માહરે,મુખથી રામ તણા ગુણગાઓ,માન વાંછીત ભોજન ફળ ખા
ઓ, લાગી પાગ તેડયો પાંજરે,ઘાલ્યો કનકતણે પાંજરે, પ્રથમ પાંજરે તે શુક પડયો,
ત્યાંથી લોકને મારગ જડયો શુકની જોસેવા કીજીએ અમરફળ લાવો લીજીએ; પ
વીત્રસંગે પાતીક જશે. રામનામથી પાવન થશે, પગે લાગીને પુછયું ભુપ, ન હોય
માનવી કારણ રૂપ, રાજ કે સાધુ સંત, ઉત્તમ ગુણ દીસે છે અનંત, ગામઠામને નામ
જ કહો, મહારાજ મુજ પાસે રહો; કહે ઘેલો તું આજ, આમ બોલતાં કાંક લાજ; ન
વે ખંડનો નરપત જેહ, મહારાજ વિક્રમ તો છે એહ; અધીકાર ઇંદ્ર પતિનો અંશ.
ભરત લોક માનવનો વંશ,બીજો કોણ જુગતે છે જોડ, તુજ સરખા કીંકર જે કરોડ;
એહ કયાંથી તારે બારણે,આવ્યો દુખભંજન કારણે,ધન્ય ભાગ્યજે દરશન થયું,બં-
ધ્યા નગર પાતીક ગયું;પંખાની લીધી આશીશ; વળ્યો રાય પછે આ દીશ; ઘેર જ
વાને મનસા ધરી બ્રાહ્મણ આવ્યો વેગે કરી, ઝાઝો જસ ગાતા આવીયા,હિરત ભરી
મોતિ લાવીયા, નગર તણા રાજા જાય, મુદખ મન દીસે તો રાય; રહ્યા છે એકજ દ
ન તેતો શ્રી વિક્રમ રાજન; કરે વાત ઘસે બહુ હાથ; થમનવ ઓળખ્યો તે નાથ,
ઘરમાં તોડી કીધું દરશન, થયા વીપ્ર સઊકો પરસન; તુપુન્યવંત ભલેરો બ્રહ્મ. તા
રી માએ તું એકજે જણ્યો સુંઠ ખાધી વે તારિ માત બીજા નર કહેવાની વાત;
મોટો બીજો કહિએ કીરતાર, જો હલ જાણે દાતાર. પ્રણમી પોતે વીક્રમ વળ્યો; શ્રી
ચોપટન જઇને મેલ્યો; કલ્યાણ થજો રાજા તમ તણું, મારૂ માન વધારયુ ઘણું,
ઊગારયા પંખીની જાત,મારો પાડ માને સઊ નાત;માટે તારૂં રૂડું થજો, જશ બોધો
લોકોમાં થજો. શીશ નમાવીને સંચર્યો પુર પોતા માંહે પરવરયો; થયુ પ્રધાનને જુ-
ગતે જાણ.શીવ પુજન કરવાને ગયા,એટલા વિચાર તેટલામાં થયા નીત્ય નીત્ય કર-
વાં એવાં કામ.ત્યારે પડયું દુઃખભંજન નામ,દુરમત દેહ થકી છે તાજ;રામ સરીખું
કીધું રાજ; રામ ચરિત્રકે વિક્રમ ચરીત્ર, પુન્યવંતને ધર્મ પવિત્ર.

દોહરા—શ્રી ગુર્જર દેશમાં વેંગણપુરમાં વાસ,શ્રીગોડ માળવી વિપ્ર શુભ,કવી
શ્રી શામળદાસ.ગુણ તેના ગુજરાતમાં, ચાલે દીશ ચોપાસ માતર પ્રગણે મોહારવી
શીહુજ શીરોમણી વાસ, પટેલ પવિત્ર પાવન ઘણાં. લેઊવા લાયક લાજ મેહેરામણ
સુત મનજી તણો, પરિયા પુન્ય પ્રતાપ,પુછું પંડીત સરવને નીમેખ ન રાખી નુન્ય
શાસ્ત્ર સકળ તો શોધતા, વધ્યુ પરમારથ પ્રુન્ય. કવી તેડયા કોડે કરી, સોંપ્યું સકળ
શુભ કામ, ગ્રંથ કરો ગુણ આગળો,જેનું નિર્મળ નામ.નઉતમ વાણ કરી ઘણી, અ-
ખુટ પુન્ય અપાર; નેમ પુરાણ પ્રાક્રમ કરો. સકળ ધરમનું શાહ, આપઃ સોનીધર
તણો,ગુણ સાગર ગુમાન; વિવિધ પ્રકારે વાંચશે, દાતા દેયણ દાન માગે જે મહીલહ
વહો,કવિએ કાળીદાસ;ભોજ રાજ મન ભાવિયો, વારૂ વિવિધ વિલાસ. ભોજ રાજ

આપે સુણજો, કહે પુતળી કરજોડ, એવા થાઓ તો બેસજો જય જય શ્રી રણછોડ.
એમ કહીને ઉતપતી, આપીગઈ આકાશ, એહ કથા પુરણ થઈ કહે કવી સામળદાસ

वारता १८ मी रणस्थंभ गढना राजानी.

મોહની નામની અઢારમી પુતળી બોલે છે તે વારતા રાજા ભોજ સાંભળે છે.

શ્રી ગણેશાયનમઃ દોહરા—રાજા ભોજ તે હરખીયો. આલ્યાછે બહુ દાન; આસન દીઠું અવનવું કરયું બેસવા મન. નગર ભોજન કરાવિયું, જાચક પામ્યા દાન, અપછરા નાચ કરે તહાં; બ્રાહ્મણને સનમાન. વિપ્ર મેળવિ પુછયું, આપો મુહુરત એક સિંહાસન તો આણીયું, થયા દિન વિશેક. આજ બેશું આનંદ હશું, પોચે મનની આશ સિંહાશનને પુછયું, થયો મનમાં ઉલ્લાસ, એવું કહીને ઉઠયો ભોજ મેલે જવ પાય, બોલી મોહની પુતળી, હાંહાં બેસન રાય. રાજા અચરત પામીયો, રહયો જોડી બે પાણ; કોણ બેસે એ આસને; શાચું કહો મુજ વાણ. ત્યારે મોહની બોલીયાં, સાંભળો સાચુ રાય; વીકરમ મહીમા સાંભળે પાતિક પાંચે જાય.

ચોપાઈ—મોહની પુતળી બોલીવાણ, સાંભળ રાજા ચતુરસુજાણ, ઉજેણીનગરી અતીસાર, જેનું ઇંદ્રાસન અપરમપાર, નવતેરી નગરીનું નામ, વરણ અઢારવસે તે ઠામ. ઇંદ્રાસન સરખુ અનુપ, જ્યાં બેસે વીકરમનર ભુપ, તેની શોભાનો નહી પાર. વખાણ કરતાં લાગે વાર; એકસમે બેઠા રાજન, વીચાર કરયો પોતાને મન, તેડયો ગાંધર્વ વેગેવળી; સકળ રાગ જાણે છે વળી; છત્રીશે તે જાણે રાગ. અવનવા બહુ આપે ફાગ; શેવક ત્યાં તેડવાને ગયો. ગાંધરવને ઘેર ઉભો રહયો, ચાલો ગાંધરવ તેડે રાય, બેઠા છે તે ભરી શભાય, રાજાને મન હરખ અપાર, તેડે હેને નવ લાગે વાર; તેતો ગાંધરવ આવ્યો સાથ, રાજા પ્રત્યે બોલ્યો વાત. આજે દિવસે સંભારયા તમો. આજ આનંદ પામ્યાછું અમો. શા કામે સંભારયો આજ, શેવક જાણી દીજે કાજ. ત્યારે વળતો રાજા કહે, વસંત રાગ માંડીને કહે, રાગ સાંભળવા ઇચ્છા થઇ, તે માટે તેડાવ્યો અહીં, તારે ગાંધરવ કહે વચન, સાંભળો સતવાદિ રાજન. મારે ચીંતા અહ ફી હોય, માટે રાગ ન આવે કોય, મહાદેવની પુજા કરવા ગયો, ત્યાંતો એક તમાસો થયો; પુજા કરી વાળ્યો જેટલે, એક અતિત આવ્યો તેટલે, મોટી જટા વાઘંબર સાર. તેણે વચન કહયું નીરધાર; પુરવ દેશમાં રણથંભગડ ગામ, ચક્રસેન રાજાના ઠામ, તેના પુન્ય તણો નહીપાર, બત્રિશ લક્ષણી એક છે કુમાર, ચંદ્રવદની મૃગનેણિ વંક, સીહ આકાર કટીનો લંક, કોટી કંદરપ સરખુ રૂપ, ત્યાંહાં ભમ્યા પ્રથવિના ભુપ. તેણે ત્યાં કરયું વખાણ. તે મુજ હઇડે વાગ્યું બાણ; નવદીઠી નારીને તેહ, ધિક્કાર જન્મ અમારો એહ; તેનું દુખ લાગ્યું મુજ ખરૂં, નવદેખું તો નીશ્ચે મરૂ. તમો કહો તે મુજને દન. કયારે પરણાવે રાજન; ત્યારે તેતો આવો વદે, વચન કહ્યું તે ધરજે રૂદે.

દોહરા—આજથી ચોથે દહાડલે, પરણે કન્યા અનુપ;સ્વયંવર મંડપ ત્યાં રચ્યો. મળ્યા છે ઝાઝાભુપ.દેશો દેશના આવિયા, રાય તણો નહી પાર;ભાગ્ય હશે એ પરણશે. માનો એ નિરધાર;શોભા તો છે અતી ઘણિ,કહેતાં નાવે છેક;વરણનકેઇપેરે કરૂં, મુખજીભયાછે એક,પ્રસન્ન થઇ આપી પાવડી,પગે પેહેરી તુ જાય,ખટ મહીને જઇ નવ શકો;જશો ઘટીકા માંહ. એવું કહેતાં હરખીયો ઉલટ અંગ અપાર;સવા ઘડીમાં ત્યાં સંચરયો આયો નગર બાહાર, બધું તે નીરખીયું,શોભા અદકી હોય; દેશ વિદેશના નરપતિ,આવ્યા છે સહુ કોય;શ્રીફળ ઝાલ્યાંછે હાથમાં,આવ્યા ગામની તીર; ધનુર વિધા તેતો ભણ્યો, જાણે બાવનવીર.નગર બધુ ભોજન કરે,અનેક બીજારાજન;એમ કરતાંતે આવીયો; લગન તણો જે દન,શણગારી શુભ હસ્તીણી, ઉપર બેઠી તે નાર. રાજા કહે કળશ ઢોળશે, પરણાવું કુમાર આગળ સહુ રાજા રહયા, પાછળ સઘળા લોક,આનંદ મન સઉકો તણે નહી કોઇને મનશોક,ત્યારે મેં તો અલાપીઓ, રાગ જે હતો મલાર; રાજા રઇયત પરહરી, આવી તેને ઠાર;કળશ ઢોળ્યો મુજ શીર પરે ક્ષણુ ન લાગી વાર.

ચોપાઇ--ત્યારે ત્યાંના બોલીયા લોક, કળશઢોળીઓ એતોફોક; એવું કહિને દીધો માર. કાઢી મેલ્યો નગરની બહાર, બીજી વાર મુકી હાથની,જેવી અઇરાવત સાથની, કળશ મુકયો વળી તેને શીર. કરતા હરતા છે જુગદીશ, ત્યારે ત્યાંવળી જોયો લાગ,મેલમલાર આપ્યો તે લાગ;તે હસ્તીએ સુણ્યો કાન,મુકી નગરને આવિરાન,વળી કળશ ઢોલ્યો મુજશીશ;સઉકોએ દીધીઆશીશ,ચક્રસેનને હરખ ન માય, પરણાવું એને કન્યાય એવું કહીને બોલ્યા રૂખિ, બીજા રાય થયા મહા દુઃખી; રાજા કેમ આપે કન્યાય, એ મોટો થાએ અન્યાય. કો કહે એ શું કીજીએ, કન્યા તે ખુંચી લીજીએ; એવો મનસુબા રચ્યો છે સરવ,કરોધ કરી મન આણ્યો ગરવ; આ વાત અહીંઆંથી રહી, વળગ્રોડાની વેળા થઇ; મુજને પેહેરાવ્યા શણગાર, ચઢાંગે થયા અસ્વાર શ્રીફળ મુકયું મારે હાથ; સૌકો આવ્યું મારી સાથ; પુંખેણીની કરી છે રીત, નારી મળીને ગાયે ગીત. માંહીસમાં બેઠા જેટલે, રૂષી સરવ બોલ્યા તેટલે, લાવોને વેગે કન્યાય; લગ્ન તણી વેળા વહી જાય.

દોહરા—ગુણ રૂપને ચાતુરી,અને અલાપે રાગ;તવ તત્વ પામીયે,લખ્યું વિધાતા લાગ.માળીએ બેઠી માનની, નહાવાને નીરધાર;એટલે ત્યાં એક આવીયો, રાક્ષસ તેણે ઠાર,તે કન્યાને લઇ ગયો;અંતરીક્ષ મારગ જાય,તેતો કોઇ જાણે નહી, હરી ગયો કન્યાય વીપ્ર વેદ ત્યાં ઉચરે, હવે લાવો કન્યા, રૂપ લગ્ન વેળા વહી જાય છે,માનો સાચુ ભુપ. તવ સાચી એક દરવડી, આવી રાજા પાસ; મોડે બોલી નવ શકી, મુખ મુકયો નીશ્વાસ કન્યા કોઇ હરી ગયુ, નવ જાણ્યુ તેનું નામ; શોધ્યાં અંદીર માળીયાં. કાંઇ ન લાધ્યો ઠામ.

ચોપાઇ—રાજાએ બધુ શોધ્યુ ગામ, ન મળી કન્યા કોઇઠામ;જોવાને મળ્યા બહુ લોક, આનંદ માંહી પ્રગટયો શોક. ફટ નીરભાગી તું તો અજાણ; નગર લોક એમ બોલે વાણ;ત્યારે મુજને ચઢી છે રીશ,જાણે મારૂ છેદુ શીશ. કોટે ખડગ ધરયું જેટલે,મારો હાથ ઝાલ્યો તેટલે; મુની કહે ઘેલો કાં થયો, લખ્યુ વિધાતા તે લઇ ગયો, પ્રથ્વીનીપ્રદક્ષણા ફરે,ધ્યાન શંભુનું મનમાંધરે;શીવ પ્રસન્નથશે જેટલે,કન્યા તુ પા-મીશ તેટલે.એવી તેણે કહી એક ગુંજ,ત્યારે મુજને આવી સુજ;તે દીવસનો જાત્રા કરૂ.ધ્યાન ઇશ્વરનુ મનમાંધરૂ.એમ કરતાં ગયા માસજ સાત.કોઇ આગળ ન જણાવી વાત; તે માટે નવગવાએ રાગ, મારે હઇડે એવો ડાઘ. પામર જીવ હું તે શુકરૂ,ન આવે નાર તો નીસ્ચેમરૂં,એમ કહી મુકયો નિશ્વાસ,અરે મારી નવ પહોતી આશ.

દોહરા—ત્યારે રાજા બોલીયા, સાંભળ સાચી વાત; એ કન્યાને લાવશું, આપશું તારે હાથ; મહિના પાછળ વેરએ, આગળથી કરશું પેરુ;તેને લાવી આપશુ.જાઓ તમારે ઘેર, સરવ દુખ મેલો પરૂ, તજો તમારો શોક;કન્યા નવ આપુ તુને, તો તીરથ વરત થાજો ફોક. શણગાર રાજુ મુગટ ધરૂ હું શીશ; જ્યારે આણી આપશું,નારી તે તમારી જે દીશ. એવું કહિ વોળાવિયો; ગાંધરવ ત્યાંથી જાય; અરધી રાત જ્યારે ગઇ; રાયને ચીંતા થાય;કયાં જાઉ કોને કહું નવ સુજે એક વીચાર;કયાંથી આણી આપશું એ ગાંધરવને નાર; એમ વિચારી સજ થયો, પુજા બહુ વીધલીધ, વેગે આપ ત્યાં સંચરયો,જ્યાં સાચી છે હરસીદ્ધ,પંચામરત પખાળશું.અક્ષતચંદન સાર; ધુપ દીપને આરતિ,સ્તુતિ વારંવાર; તોએ માતા બોલે નહિ, રાયને ચડી છે રીસ, કાઢી ખડગ કોટે ધર્યું,છેદવા માંડયું શીશ; હાં હાં કહીને વારીયો,ઝાલ્યો હેતે હાથ; શામાટે તું રાયજી.કરે દેહની ઘાત; માગ માગ તું મુજ કને, જે મન ઇચ્છિા હોય; તું સેવક છે માહરો. ગાંજી ન શકે કોય.ત્યારે રાય વીક્રમ કહે, સાંભળ મારી માય; મારે આણી આપવી, ગાંધરવની કન્યાય;તે કહો માત કયાં હશે,કોણ તણે ને પાસ; તે કન્યા આણી આપીએ, તો પોચ મનની આશ, લજ્યારૂપ મારે તમો,તારોછે આધાર, ઉપાય મુજને બતાવીએ,જેમ ગાંધરવ પામે નાર. ત્યારેહરસીદ્ધ બોલીયાં, સાંભળ વિક્રમરાય;કોટી ઉપાય તમો કરો,તે સ્થાનક નહીં જવાય,ત્યાંજઇ કો નવ શકે, સાચી માનો વાણ; જાય તો ન આવે જીવતો,લઇ પોતાનો પ્રાણ. અહીંથી જાવું વેગેળે,સાકર કેરે બેટ;ઉત્તરદિશાએ વસે, જાવું ત્યાંતો ઠેઠ,તેને જીતી આવજો એવી દીધી આશ; વચન લીધું છે માતનું,મન ઉપજ્યો વીશ્વાસ, એવું કહીને સંચરયો. વીર તણો માહા વીર, સાથે વિર વૈતાળ છે, આણી મનનાં ધીર.

ચોપાઇ—વચનજ માતાનું સાંભળી,ખડગ ચોધારૂ કરમાંધરી;માતાએ શીરમુકયો હાથ,કોઇ નવજીતે તારી સાથ, વિર વઇતાળ પોતાની સાથ,બળપ્રાક્રમ માતાનુ હાથ; ગામ મુકે એ બીજું લહે, નીશાપડે ત્યાં વાસો રહે-ઉત્તરદીશા પરીયાણુજ ક

રયું. સીંધુ સાગર જ્યાં અરણવ ભરયું; વાટે વન આવ્યું વિકાળ,વાઘસીંહ નાખે છે ફાળ, ત્યાંથી આઘોગ્યો જેટલે. રાક્ષસ એક દીઠો તેટલે; જુવે તો વેહેલે જોડયા વાઘ. રાશે આંખિ દીઠી નાગ. માહા વીકાળ દિઠું ત્યાં રૂપ, મનમાં ભય પામ્યો છે ભુપ,કરક સરીખો થઇ ને ગયો તેની પાસે જઇને રહયો;રાખ શરણે આવ્યો હું,છુ માહા બળીયો દિસે તું,તું બળીયો દીસે છે જોર,એવું કહીને કીધો સોર;ત્યારે હેતે સુણ્યું કાન, આવ આવ કહી દીધાં માન. આઘો આવરે માનવ તું, લે વચનનહી મારૂં હું;જો ન આવત મારી પાસ,તો કરતો તારો મુખવાસ. વીક્રમ મનમાંનશ્ચીંત થઇ, બેઠો તેની પાશે જઇ;ત્યારે હઇતે પુછયું નામ, કહે ભાઇ તારૂં કોણ ગામ.કેમ એકલો આવ્યો છે અહીં,શું કામ છે જઇશ તુ કંઇ,તારો વાંક દીશે છે દીશ, કે કોપ્યો તુજને જગદીશ. એકલા વનમાં ભુલા પડયા, આ ઠેકાણે આવી ચડયા,ગામ નામ ને કહો તમ વાસ,કેમ આવ્યા છો મારી પાસ.સાચી મુજને ન કહો વાણ,તો તું માને તેની આણ; ત્યારે બોલ્યો વીક્રમ વીર; અંતઃકરણમાં રાખી ધીર, માળવ સુખ ઉજેણી ગામ, સેવક વીકરમ મુજ નામ; મહાકાળ સરીખો મારો તાત.પ્રસન સદા હરસીદ્ધ માત. માહાકાળેશ્વરને પુજીએ; તેના જોર થકી જુઝીએ;તજ્યું ગરથ સુતને વર રાજ, આવ્યો છું કરવા પરકાજ. ચક્રસેન કહાવે રાજન. તન પેટહતી એક તન, ગાંધર્વ સાથે વિવા કર્યો, તેને રાક્ષસ હરીને ગયો. તે રાક્ષસ સાગરનેબેટ, ત્યાં યુદ્ધ કરવું છે નેટ; યુદ્ધ કરી લેશું કન્યાય, તેને આપી લાગુ પાય;એ હકીકત મારી ખરી, સુણજો આપ તમો ચીત ધરી; હઇડે બોલ વીક્રમનો વરયો,ખડખડીને રાક્ષસ હસ્યો. હા ભાઇ તું મારે એહને, એવો દીઠો મેં તુજને;કહેતાં શે નવ આવે લાજ. કેમ ધારે છે મોટું કાજ. તેની તો હું ઓળંગ કરૂં, તુજ સાથે બોલુ પાધરૂં; મેં વચન આપ્યું છે હાથ;માટે યુદ્ધ ન કરૂં તમ સાથ. તેના પ્રાકરમ છે અતી બહુ, તે તુજ આગળ કેટલા કહું;દિસંતો તે મહા વીકરાળ, જેવો કરતાંત સરીખો કાળ. તેણે ઉપસ્યા છે ઇશ,તેને પ્રસન્ન થઇ આપ્યું વરદાન. હું કહુ તે તું સાંભળ કાન, વીસ જોજન સાગર કહેવાય, તેમાં આપ હીંડતો કેમ જાય;તુજને જો નવ બોળેનીર, તો તે સાથે જીને વીર. પ્રથમ તેલ કઢા છે આંહ,પેશીને નીકળે તે માંહ;અગ્ની નવ બાળે દેહ,તે શું યુધ્ધ કરે નર તેહ;પ્રથમ તો પેશી નીસરો, વળતાં તે શું આયુધધરો,ત્યારે રાજાનું વીકરમપુર. જળ નવ બોળે તુજ શરીર.ત્યારે મુજને આવેવિશ્વાસ, તો જીતી કન્યા લાવો પાસ; વીકરમ કહે તું સાંભળ વીર,મુજનેબોળી ન શકે નીર, તેલ કઢામાં પેશી નીસરૂં,વળતો તે હું યુધજ કરૂં: ત્યારે કહેજો વીકરમનામ, જો જીતી આવું આ ઠામ.

દોહરો—હેત ઉઠીને નીસરયો, પોતાના ઘરમાંહ; તેલ કઢા તે લાવીયો, વીકરમ ઉભો જ્યાંહ, તતક્ષણ તે ઉકાળીયું, ક્ષણું નવ લાગી વાર: વિકરમે મન વિચારયું

કરવો કોણ મકાર. અરે વૈતાળ હવે શું થશે, કેમ અગ્નિમાં પેશાય; ઉપાયે એવા કીજીએ,તેલ કઢા શીતળ થાય, ત્યારે વીર વૈતાળ કહે, સાંભળો વિકરમરાય; અગ્નિ તમને શું કરે, તજો મન ચીંતાય.સવા ઘડી સમરો તમો.માત હરસીધનું નામ, ઈંદ્રાસને જઇ આવશું કરશું તમારૂ કામ, એવું કહીને પરવર્યો વીર ગયો આકાશ, વચન થકી પેહેલો ગયો,ઈંદ્રસેનને પાસ,જઇ ઈંદ્રિને ચરણે નમ્યો,સાંભળો મહારાજ; ટાળો સંકટ વીકરમ તણું,રાખો તેની લાજ, તેણે એવું આચરયું, ધરયું છે મોટુ વરત. પરદુખ દેખી નવ શકે, સુખ કરે ત્યાં તરત, રાક્ષસને જાશું જીતવા; ત્યાં છે વસમી વાટ,કઢામાં પેસી નીસરે, જાય તેણે ઘાટ, તેલ ઉકાળ્યું અતિ ઘણું, ઊઠે ઝાળ અનુપ;તમો કહો તેવું કરૂં,જાણે વિકરમ ભુપ,ત્યારે ઈંદ્રિ ત્યાં બોલીયો,સાભળ વીર તું વાત; ઝાળ તે છે અતી દોહલી,કેમ રહેવાશે ઘાત;ઉપાય બતાવું એમ કરો પુજાય, અગ્નિને સંભારજે.તેથી ટાઢું થાય, એવુ કહીંને મોકલ્યો, આપ્યું છે વરદાન; સુખે પેશીને નીકળે.જીતશે તુજ રાન. એટલે વીર ત્યાં આવીયો,જ્યાં છે વીકરમરાય; વાત સરવ માંડી કહી, ઉલટ અંગન માય.

ચોપાઇ—ત્યારનો દઇત બોલ્યો છે વાણ, સાંભળ રાજા ચતુર સુજાણ;અગ્નિમાં પેસી નીસરો. વળતાં જઇ આયુદ્ધજ ધરો. એવું કહેતાં વીક્રમ વીર,અંતકરણમા રાખી ધીર;અગ્નિનું ત્યાં કીધુ ધ્યાન, હરસીધનું જેને છે માન; મંત્ર ભણીને છાંટયું નીર, તેલ કઢામાં પેઠા વિર;સીનોદક જેવું તે વાર,તેમાં પેશી લીધો પાર. રાય ઉઠીને બેઠો થયો, ત્યારે દઇતતો વિસમે થયો; ન હોય માનવી કોઇક દેવ, એની કરવી મારે શેવ. એમ કહીને લાગ્યો પાય,ભલો ભલો તું વિક્રમરાય; તુજ સમાન નહી કોઇ વીર; સાહસીક દીસોછો મહાધીર, એવું કહીને લાગ્યો ચરણ.હું તો તારે આવ્યો શરણ, એવું કહીને જોડયા હાથ, સાંભળ મારા દુખની વાત; મારી સ્ત્રી રૂપાળ,તે દેતે લીધી સુપાળ; શું મુજ આગળ કહુ તેકથી, દુએ મેં રહેવાતું નથી, તે સંગાથે યુધ કેમ કરૂં, મારે તો નિશ્ચે મરૂં, માટે તુ બળીયો છે રાય;તુજ વિના જીત્યો નહી જાય, બીજા જેમને મારૂં હું,એ પાપીને જીતે તું,તું કેહે તે કરૂં કામ. આવે તુજને દેખાડુ ધામ; એવું કહીને સાથે જાય, બેઉજણ મારગે ચાલ્યા જાય; રાક્ષસ ચાલ્યો છે વિર; આવ્યા સાગર કેરે તિર. રાક્ષસ કહે સાંભળ તું રાય, આ જળમાં જે હીંડી જાય; એવો સાહસીક મેલે બાણ;તે રાક્ષસના લેશે પ્રાણ,વીકરમે શમરી હરસીધ માય,મંત્ર ભણીને મેલ્યો પાય; મુખથી મંત્ર અર્ણવનો કહ્યો, ઉદર અંગથી આઘુ રહે. જળ નવ ભેદે વીકમરાય,તેમ રાક્ષસ આગળ થાય; અરધ પંથ આવ્યા જાહરે, પંખી એક આવ્યો તાહરે. આવ આવરે માતુલ તું; ઘણો આણંદ પામ્યોછું હું;કઇક દીવસની મારે ભુખ, તુજને ખાઇ પામીશ સુખ.

દોહરા—એવું કહીને આવિયો, વિક્રમ કેરે પાસ; પરવત નાંખે માંખથી, ઉરાડે

આકાશ. રાજા તે ક્રોપે ચડયો,લીધું હરસીધનું નામ,ટાળો સંકટ માહરૂં ફેરો દુષ્ટનો ઠામ. એટલે વઇતાળ કોપીઓ,ઉપર મેલ્યો ઘાય;દઇ તેમાં કોપે કરી મારી એકજ હાય. પંખી તેડયો વાટમાં, રાયે મેલ્યું બાણ. રાજા રાક્ષસ હરખીયા, વરત્યું છેક-લ્યાણુ, પંખી પેલો મારીઓ શબ્દ થયો ઘનઘોર; રાક્ષસ પેલો ચેતીયો, આવ્યાછે કોઇ ચોર; રાક્ષસ ત્યાંથી સજ થયો, આવ્યો નગ્રની બહાર; ત્યાં તો યુધ ભલુંથયુ જેનો નાવે પાર; ત્યારે કોપ દઇતે કરી,કરી હાક પ્રચંડ.દઇત્ત આવ્યો તે ધસમશો, કર આયુદ્ધ છે દંડ;માર માર કરનો આવિયો,વેગે મારી ફાળ;વીક્રમરાયે નીરખીયો, જાણ્યું ખુટયો કાળ.

ચોપાઇ—દઇતે હંકારયા છે યોધ, અંતકરણમાં આણી ક્રોધ;બાર સહસ્ત્ર યોધા હારીયા, કર માંહી આયુધ ધારીયા, કોના કરમાં દીસે ગદા,કોના કરમાં દીસેસલા. ઘણા ખરાનાં વરવાં હાડ.દંત જણાયે મોટા તાડ; પરવત સરખા તેના પાય,તેદઇત દેખી વીસ્મે થાય; ઘણા ખરા તો મેલે ઘાય, ઘણા ખરા ચાવીને સ્હાય. કંઇક કહે જાવા દીજીએ, એને મારીને શું લીજીએ; બીજા દઇત એમ બોલે વાણ, એનેમારી ને લ્યો પ્રાણ. એમ અન્યો અન્ય ધાયા સઉ. તેનો કહેતાં પાર ન લઉ;વીક્રમઉપર ઘાયજ પડે, મરૂ શીખર મેરૂજ ચડે; વિક્રમ મન વીચારી પેર. નથી જીવતા જાવું ઘેર, સમરયો વીર આવ્યો વઇતાળ, નાખી ચીસ મહા ક્રોધે કાળ;ઇષ્ટ દેવનું સ્મરણ કરયું. ખડગ ચોધારૂ આગળ ધરયુ, લાગી રાડ માંહોમાહે વઢે,એકએકઉપર ઘાયજ પડે;દઇતને ઢોળી પાડયા ધરણ, કોના કર વાંસો ને ચરણ;કોઇના તો છોલ્યા હાથ, કોઇકને મેલી છે લાત;કોઇના તો છેદ્યા છે ચરણ;ઘણા દઇત પમાડયા મરણ. અદ્રષ્ટ વીદ્યા આપે રમે, અંતરીક્ષ આપુ આકાશે ભમે; બાર સહસ્ત્ર યોધા મારીયા, યુધ કરતાં તે સઉ હારીયાં. વીકરમ મન વીમાશી જોય,ચારમાસ યુધ કરતાં હોય, જેન પાસ પુન્યજ તણું, તેને બળ આવે છે ઘણું,જેને ધરમ પોતાનો સ્હાય,તેકેમ કોઇનો ગાંજ્યો જાય; જેને ધરમ વહાલો છે ઘણો,તે જાણો દેહ ઇશ્વર તણો,પ્રથવી તણો જીત્યા છે મરમ;સરત્ર થકી તો મોટો ધરમ;યુધ કરતાં દીવસ બહુ થયા,ચાર માસ એમ કરતાં ગયા. હવે રહયો છે એક માસ,અરેદઇવ નવ પોતી આશ,બાર સહસ્ત્રનો આવ્યો છે ધણી, તેની યુધ કથા છે ઘણી.

દોહરા—ત્યારે દઇતજ બોલીયો, સાંભળ સાચી વાત; કોણુજ છે કેમ આવીયો, તું કહે મુજને ખ્યાત. મારી ચાર તો વહી ગયા, મેં જોયું તારૂં જોર; કેમ કરી તું આવીયો,કહેને મુજને ચોર.કોણ શુકન તુજને મળ્યું,ગ્રહ વાંકા છે તુજ;કે આયુશ આવી રહ્યું,સાચું કહેને મુજ કે તુને હાંકી કાઢીયો તારા માને બાપ કે ઇશ્વર કોપ્યો સહી; પંચે મળીયાં પાપ. ત્યારે વિક્રમ બોલીયો,શું તુજમાં છે જોર, કન્યા લાવ્યો છે પારકી,નામ ધરાવો ચોર.ન હોય કરમ તુજ નર તણાં,સાચી કહોને વાત તુજને

હવડાં જીતશું,કરશુ તારી ઘાત, ત્યારે દઇતજ બાલીયા,સાંભળ સાચીવાણ,બ્રહ્માનું વરદાનછે, તેણે નવ જાવે પ્રાણ આવે પુત્ર બ્રાહ્મણ તણો, મુજને દીધો શ્રાપ. બ્રહ્મ રાક્ષસ સૌ અવતરયા કરે બહુ મોટાં પાપ.

ચોપાઇ–બ્રહ્મપુત્ર તું સાંભળ વાત,આદ ઉત્પત સંભળાવું સાક્ષાત; પીતામારે પુષ્પ માગીયાં,તે મેં આણિ નવ આપીયાં.ત્યારેતે કોપાતુર થયા, પુત્ર ઉપર ના આણી દયા, રાક્ષસનિયોની અવતરો, પરનારીને હરતા ફરો, ત્યારે હું તો લાગ્યો પાય, એ શ્રાપ ઓશીંગલ થાય; સમુદ્ર બેટમાં તારો વાસ. રાક્ષસ સઘળા તારા દાસ.સુને વસવા આપ્યો આ ઠામ,બ્રહ્મ રાક્ષસ તે મારૂં નામ, અણચીંતવ્યાં મહાકારજ કરૂં, પારકી સ્ત્રી તે માટે હરૂં, મુજને જીતી શકે નહી કોય, આપરૂદે વિચારી જોય;તેલ ક ઢામાં પેશી નીકળે, સમુદ્ર ઊપર ડગલાં ભરે,માટે હું પુછું છું તુને;એક સંદેહપડયો છે મુને; પાણી ઉપર કેમ રહેવાય, દઇત સાથે યુધ કેમજ થાય; કોણે નગર તમારો વાસ; કેમ આવ્યાછો આણી પાસ; ત સાચી જો નવ કહો વાણ. તો હવડાં લઉં તારા પ્રાણ. ત્યારે બોલ્યો વીક્રમવીર,અંતકરણમાં રાખે ધીર;માળવમુખ ઉજેણિગામ,વીરજીત વીક્રમ મુજનામ. ઇંદ્રિ સરીખો મારો તાત,પ્રસન્ન સદાછે હરસીધ માત; દુષ્ટ સંગાથ આયુધ ધરૂં, તુજ સાથે બોલું પાધરૂં; ચકરસેન તણી કુમાર, તેમા રૂપછે અપરંપાર; વળી કહું તે સાંભળ વાત, રાક્ષસ લેઇ ગયો શાક્ષાત. તે આપે તો પાછો ફરૂં, નહીતો યુધ અતીશે કરૂં. એવું કહેતાં થયો વીકરાળ,જેવો કરતાંત સરીખો કાળ. એવું કહીને કરી રીશ, ગાળો દીધીછે દશવીશ;તુ તે કયાંનો બળી યો હોય;અહીંથી જીતી નવજાય કોય.બ્રહ્મા જોઆવીને વઢે.મારા મારથી તેના પડે; શંકર તો નવરાખે શરણ,પરાણે વહેલો પામીશ મરણ.ઇંદ્રિ આવી આયુધ નવધરે,તો બીજો યુધ તે કોણ કરે;જેમઆવે તેમ પાછા જાય,જોકહાવો સત્યવાદી માટુ સાંખીએ, નહીતો હવડાં મારીનાખીએ;ઉપર દેઊ પથરનો માર,ફરી નવ આવે આહાર.વીકરમને ચઢી છે રિશ, મુકયાં બાણ ગણીને વીશ; ત્યારે તેને ચઢયો છે કાળ, વીકરમ ઉપરના નાંખી ફાળ. ચાર કરયાં પોતાનાં રૂપ, ત્યારે કોપ્યો વીકરમ ભુપ; વીકરમે બાણુ મુકયાં છે સાઠ ચારે તરફ રૂધિરની વાટ. ફરતાં બાણ મુકયાં જાહરે, રાક્ષસ દુખ પામ્યો તાહરે; વળી વૈતાળ દેછે માર,પેલો રાક્ષસ કરે પ્રહાર ઠામઠામથી દીધી દોટ, રાક્ષસ ઉપર કીધી ચોટ; જોજો રાક્ષસ કીધું કામ, એક રૂપ થયો તે ઠામ જેતામાં વધ્યો છે તેહ, પરવત સરખી કીધો દેહ; વીકરમ બાણ નાખે છે અનેક,કહેવામાં નવ આવે છેક. વીકરમે ત્યાં જોયો લાગ. મુકુ ખડગ કરૂં બે ભાગ એવું કહીને ધાયો ચોધ, અંતઃકરણમાં આણી કરોધ. જેવો ખડગ મુકવાને ગયો, ત્યારે દઇત તે વિસ્મે થયો; પોતાનું પલટયું છે રૂપ, થયો છે અજગર આપસ્વરૂપ; એક રૂપે ત્યાં યુધજ કરે, બીજુ રૂપ અજગરનું ધરે; વીકરમ સાંસતો થયો જેટલે,અજ-

ગર થઇ આવ્યો તેટલે; રાક્ષસરૂપ નાહુ નીરધાર, પેલો દૈતે કર્યો વિચાર, વેતાર રાક્ષસ પુંઠે રાજા, દૈત પુંઠ મુકેછે ધાય, વીકરમ ત્યાં રહયે છે ખરો, પેલા જણુને લાગ્યો એકલો; વીકરમ ધીરજ કરે જેટલે,અજગરરૂપ આવ્યો તેટલે,વીકરમનેઅળી ઓ વનચોર એટલે ત્યાં પડીયોછે શોર; જીત્યાની તો વાતજ થઈ, તે વેતાળે સરવે લહી. પાછોવળી આવ્યો તે ઠાર,રાય નદીઠાપડાએ ભારત, દૈતપાસે આવ્યો જેટલે, રાજા નવદીઠો તેટલે, વૈતાળને પુછ્યુ વચન, કયાંગયો આપણો રાજન; વેતાળ બીચારો શું કરે ત્યાંય, રાજાને નવદેખે કયાંય, તેણે કરીને; પડીયો શોર, રાજાને કોઇ મળીયો ચોર; કે કોઇએ મારી નાખીયો, કે કોઇએ રાજા રાખીયો. નહીતર કોઇએ લીધા પ્રાણુ, એવું વૈતાળે વીચારયું વાણુ; પેલો દઇત કરે વિચાર, નવપામ્યો હું મારી નાર; રાજાનો મારયો આ ઠામ, હવે હું જઇશ કીએગામ; સ્વામી શ્રી કહાવે ગોપાળ, રાજાની કોણસાવે ભાળ; અરે વૈતાળ હવે શું થશે,રાજા તેનો સ્થાનક હસે.હવે આપણે શી કરવી પેર,કેમજાશું આપણેઘેર.કોહોને આપણશું કીજીએ,રાક્ષશ મારી વેર લીજીએ; એવી દૈતનો બોલ્યોવાણુ, વઇતાળ કહે હવે લઈશું પ્રાણુ. એવું કહીને ચાલ્યો વૈતાળ; તવરાક્ષશ ગયો પાતાળ, વૈતાળનો ભયે જેવાફરે;રાજા વિચારમનથી કરે;અરે દૈવશી થાશેપેર.આ જે દઇને સાધ્યું વેર;રાજા પાખી ધીકઅવતાર, હવે મુજને કોણ આપેઅડાર; હવે મુજને કોણ દેશે માન, જ્યારે ન મળ્યા રાજન;હવે પેર એવી હું કરૂં,ન મળે રાય તો નીસ્ચે મરૂં;એવું કહી ચલ્યો વૈતાળ, વશુા દૈતનો આણ્યો કાળ;શોધીને થાકયા બેઉ ભુર, એટલે મેર જઇબેઠો સુર; એ વાત અહીંયાંથી રહી રાજાની પછે શી ગત થઇ; રાક્ષસ લઈગયો પાતાળ, જાણે એનો આણું કાળ; રાજાના તો ભાગે હાડ,અજગર પોતાની દાએ દાઢ;ત્યારે રાયે ધર્યું ધ્યાન, હરસીધનું છે જેને માન.

દોહરા—આરાસુરી તું અંબીકા; એકલ સ્વરૂપ અભેદ; કોઇએ પાર ન પામતા વાણી વખાણે વેદ; તુળજા તોતળી સીંધવાને, મહામાયા પ્રચંડ.અનાઈ આદ્ય અન્યપુરણા વ્યાપી રહી નવખંડ; દઇત નીપાત્યા દેવીએ, રકમ બીજ રણરોળ.શુંભ નીશુભના દલ હણ્યાં, ચામુંડ અરણુ ચોળ; અનેક રૂપ ધરો તમો, કોઇ ન પામે પાર, ટાળો સંકટ માહરૂં, ચડજો મારી વાર; મુજ મુવાનું દુખ નથી, બીરદ તમારૂં જાય. ગાંધર્વ વાટ જોઇ રહે, તેની શી ગત થાય; માતા તુજ પરતાપથી કામ કરયાં કંઈ કરોડ; મેં કષ્ટ સેહેવાતું નથી,માટે અહીથી છોડ; કોટી કામ આગે કર્યાં,માટે છે વિશ્વાસ વ્હારે વેહેલા આવીને, પુરે મારી આશ. સ્તુતી એવી રાજા કરે,ધુણાવે છે શીશ; હવે મરત્યું,ત્રાહ ત્રાહ જગદીશ. માતા મારી વારે ચઢો,કેમ લગાડો વાર; કષ્ટ શાહેવાતું નથી અજગર ઉદર મોઝાર.

ચોપાઇ—એવી સ્તુતી રાયે કરી, પ્રસન્ન થયા ત્રિપુરા સુંદરી; મુજ શેવકને

દુખજ દે. એ રાક્ષસ સુખથી કેમ રહે, એવું કહી ચાલીયાં ચામુડ, કરમાં આયુધ લીધા ડંડ; આવ્યાં માત પોતે પાતાળ.ત્યાં નવ દીઠો વીર વઇતાળ;માતાએ બોલાવ્યો વઇતાળ, વીરે હાંક મારી પાતાળ. આવ્યા માતાને નમ્યું, શીશ અજગરપર ચડાવિ શીશ;માતા કહે સાભળ વઇતાળ; એ અજગરનો આવ્યો કાળ. આ વજરદંડ તમે લીજીએ, તે વીકરમને કર દીજીએ;વાયુ રૂપે થઇને જાય, જ્યાં પડયા છે વિક્રમરાય, ત્યાં જઇ વજર દંડ આપીએ;મહાસંકટ એનું કાપીએ;રાક્ષસ આવતો જાણે સહિ, વીકરમ વળતો જીવે નહી, મારયા પછે શું કીજીએ; માટે શાનો દંડ દીજીએ;વાયુ રૂપ વઇતાળજ થયો, વજર દંડ તે લઇને ગયો; વીકરમ જ્યાં સમરે છે માત ત્યાં જઇને દંડ આપ્યો હાથ વજર દંડ આવ્યો જેટલે, વીકરમ આનંદ પામ્યો તેટલે:દંડ તણો દીધોજ પ્રહાર.પેટ ફાટીને તે આવ્યો બહાર. વઇતાળે ત્યાં કીધી ચોટ, દંત તણા ત્યાં ભાગ્યા હોઠ, પછે ખડક કાઢયું જેટલે. માં મા કહી વળગ્યો તેટલે,બ્રહ્મહત્યાનું મોટું પાપ;દેવતા મુજને દેશે શ્રાપ. એવું કહી તે લાગ્યો પાય, તુતો મોટો વિક્રમરાય; સાહસીક મહા દીસો ધીર. બીરજીત વિકરમ તું વીર, જે માગે તે આપુ તુને, જો તું જીવતો મુકે મુને. ત્યારે રાજા પ્રસન્ન થયા; રાક્ષસ ઉપર આવી રહયા. છે રાક્ષસ પરબ્રહ્મ કુમાર મળ્યો ભેટયા નાથ લાગી વાર; સાથે લીધો વીર વઇતાળ, રાક્ષસને ગામ ચાલ્યા ભુપાળ. નગરમાંહી આવ્યા જ્યાહરે,રાજા હરખ પામ્યો તાહરે;નગર તણા સૌ નીરખ્યા લોક,ઓચ્છવ વરત્યો ફીટયો શોક; રાજા તો ત્યાં કરે વીચાર,નગર અનોપમ દિસે સાર;જોતાં તો જેવું કઇલાશ રાજાને ઉપન્યો ઉલ્લાસ; પ્રાણ વહન ત્યાં જેવું હોય, એવું છે તે નગરજ જોય; કેવો તો છે ઇંદ્રાસન જેવું હોય અશોકવન;જુવે તો વાડી ત્યાં ફળી,અઢારભાર રહયાં છે મળી, માનસરોવર જેવું વાર. ખીલ્યાં અંબુજ ડારોઠાર, એવી રચનાનો નહી પાર, આવ્યા રાક્ષસને દરબાર. જોયો તેના ઘરનો ફેર; બેઠી કન્યા દિઠી તેર તેમણે રાયન દીઠા દ્રષ્ટ; થયું સુખને ફીટયું કષ્ટ. ભલે રાય તમે આવીઆ, મારા મન માંહે ભાવિયાં; રાક્ષસને પુછે છે રાય, એ સરવે કોની કન્યાય.દોહરો—રાક્ષસ વળતો બોલીયો સાંભળ સાચુ રાય; ત્રણ તો કાશી રાયની, દાંવાલની બે કન્યાય. કોકણ દેશનો રાજીઓ, તેનિ કન્યા ચાર, રૂપ જોઇ હું લાવ્યોછુ માન તે નીરાધાર ધાર શોરઠ દેશનિ પણ છે સંભવ તેનો તાત. સવરા મંડપનાંઆ રહી. ચક્રસેન જેના તાત; રૂપ જોઇ હું લાવીયો, એ રાય તણિ કુમાર, પુત્રી કરીને પાળીએ,હઇડે હેત અપાર; માટે તમો જે લીજીએ. આપુ કન્યાદાન, એવું કહયું ત્યાંહ રાખીઓ. વીકરમ પોતે રાજન, ચોરી ચીત્રાવી હેમની, માનનિ ગાયે ગીત;રાજકન્યાએ સાંભળ્યું,વધી અદકી પ્રીત.ઓચ્છવ કેહેવો અતિ ઘણો, તરીયા તોરણ બાર;મંગળધાવો ધરમની, વરત્યો જયજયકાર, ત્યાં દાન અધીકાં થયાં,મળીયા છે બહુ લોક

આનંદ સઉને ઉપન્યો, નહિ કોઇને માન શોક. તે શોભા વખાણતાં દાતાર આપે કહાણ; કરપી મન માને નહી, શોભજ છાંડ જાણ. રાખ્યો ધર્મ રાજા તણો હરસીધ્ધનો પ્રતાપ; એ ચરિત શ્રવણે સુણે, જાએ પાંચ પાપ.

ચોપાઇ—ધવળ મંગળને માંડવા જગ, રાક્ષસને ઘેર રચીઓ રંગ; વખાણ કુળની રીત કરી. બેશી આરે કન્યા વરી, રાજા કહે નવ ઝાલું હાથ; પરણાવોનીજ ખાંડા સાથ, મારૂ ખાંડુ ત્યારે વરે. વચન જો મસ્તક ધરે. જે કહુ તે કરે રૂદીયા સાથ; એવું વચનજ આપે મુજ હાથ; ત્યારે માનુની બોલી વાણ. ધન ધન રાજા ચતુર સુજાણ, એવું કહીને આપ્યું વચન, સાંભળજો વીકરમ રાજન; સત્ય વચન માનજે તું આપ. લોપું તો બ્રહ્મહત્યા પાપ, તમારૂ વાયક મિથ્યા કરૂં, તોમારૂસહુ સુક્રીત હરૂ; એવી તેણીએ દીધી વાચ, ત્યારે આપ માન્યું મન સાંચ ઉલટ ભેર તે વીતી રાત, રવી ઉદે થયો પ્રભાત;વિપ્ર વેદીયા મળીયા બહુ.આશીરવાદ ત્યાં આપે સહુ, પરેમ આરોગ્યા કંસાર, મંગળ વરત્યા છે ત્યાં ચાર; વળતો રાક્ષસ આવ્યો ત્યાં સાર, હસ્તી ઘોડાની કીધી હાર; રાજાને આપી સુખપાલ, અલખત અલખે હાલ; કન્યા એકને બીજી બાર, રથ ઉપર થયો અસ્વાર. સાસરવાસો કરોડો તણો ભરયા માલ હસ્તિપુર ઘણો, કરી વધામણી આગી શીખ, વીક્રમમન નહી કોઇની બીક લીધા માલ ખજાનો દ્રવ્ય, તેડી સ્ત્રીઓ સાથે સર્વ, એમ કરીને ચાલ્યો પંથ; બીક નથી પોતાને મન, પેલા રાક્ષસની આપી નાર, તેણે ધન આપ્યું અપાર.માલ આપીને નામુ શીશ; રાજાને આપી આશીશ.કોટી કલ્યાણ તમારૂં થજો, તારૂ દરિદ્ર દુર થજો;એવું કહી ત્યાં ચાલ્યો રાય,ઉજેણ નગર ભણી તે જાય; માત હરસીધનો પ્રતાપ, આવ્યા રાજા આપોઆપ; પ્રધાન પંડિત સહુ સામા જાય, ઉલટ સહુ લોકોને થાય,શકે રાજા લાવ્યો કઇલાસ, લાવ્યો ઇંદ્ર કેરો અવાસ;સરવે ત્યાં વિમાસણ કરી, રઇયત સૌ જોવા તરવરી મુકતાફળ વધાવ્યા રાય, રાય સભામાં રાજા જાય; તેડયો ગાંધર્વને વેગે ઘેર; તે આગળ કહી સઘે પેર. ઓળખી આમાંથી લીજીએ, કકો તે ઉપર દીજીએ, ગાંધર્વ મન કરયો વિચાર, કન્યા તો દીઠી દસબાર. જોતાં માગ્યું છે સુખ. અંતકરણમાં પામ્યો દુખ, તેને વાગ્યું મોહનું બાણ, જાણે તેના હર્યા છે પ્રાણ. જેમ રણે મળ્યો હોય વાઘ, જેમ કરડયો હોય કાળો નાગ;જેમ વંઝાનો પુત્રજ મુઓ, જેમ વ્હાલાનો વાજોગ હુવો. થર થર ધ્રૂજે તેનો દેહ, રાજા શું બોલે તેહ.

દોહરા—રાજા ત્યારે બોલીયો, સાંભળ ભાઇ તું વાણ; આણિને હાજર કરી,માટે તમે છો પ્રાણ. તોએ ગાંધરવ બોલે નહી નવ સુજે એ વીચાર; મુરછાવળી બોલે નહી, આંખે આંસુની ધાર. મુખથી બોલી નવ શકે કરે છે આપ વીલાપ; આશ ન પોતી મન તણી,પછાડે તનઆપ.ચોપાઇ—રાયેઝાલ્યા તેના હાથ.કહે ગાંધરવસાચી

વાત; તારા મનતણી જે હોય વાણ, આદ્યશક્તિની તુજને આણ. સુકીત પુન્ય જે તારૂં હશે, જુઠું બોલીશતો સરવે જશે:તુ જો જાહુ બોલ આપ,બ્રહ્મહત્યાનું તુજને પાપ, તે માંહે જો આણુ રીશ. તારા સમ તે મારે શીશ,તે ગાંધરવ રોયો સાર,આંખે આવી આંસુની ધાર, હું તો વીચારૂં એવું મન. સાંભળજો વિકરમ રાજન: જે દહાડે મેં તમને કહયું.મેં તો આવડું કાંઇ નવ લહયું,આવું જાણુતનો ત્યાંહું જાન, સરવે આવત મારે હાથ;સતવાદી તો મારૂં નામ.મેં તો કીધુ તારૂં કામ. નવ બોલત તમને તે દન.કયાંથી માલ લાવત રાજન;બાર સ્ત્રીને બીજો બહુ માલ,તેનો ઘેર રાખો ભુપાળ. મુજને એક આપોછો દાસ, હુંતે કેમ પામુ ઉલાસ હવે મારો શો કરશો સચ.બેસારી મુકયો મારો પંચ.હવે વરસ તો પુરૂ થયું, વચન તમારૂં મીથ્યા ગયું; જો મુજને નવ આપો એહ,મારો નીસ્ચે તજવો દેહ,પછે કરો તે કરજો કાલ,મન જાણો તો સઘળું આલ;એવું કહીને ગાંધરવ રહયો,રાજાને મન ઉલટ થયો

દોહરા—રાજાએ સાચુ કહ્યું,માન્યું તેનું વ્રત;માલજ તેને આપીયો,કન્યા સહીત ત્યાં તરત; કૃષ્ણારપણ તેને કરયું,ક્ષણુ ન લાગી વાર;તે ઉપર એક આપીઓ નવો મહેલ નીરધાર તે શોભા વખાણુતાં, દાતા હરખે મન;કળ વીકળ ખાઇ પડે, સોમનું દાઝે તન, કહેછે મોહની પુતળી સાંભળ ભોજ તું રાય;એવોજેદાતાહશે, ધરે સીહાસન પાય' એવું કહીન પુતળી આપે ગઇ આકાશ એ કથા પુરણ થઈ, કહે શામળદાસ.શ્રોતા વક્તા સમજતા,કહે કવીતા કરજોડ;શામળભટ કહેબોલજો જય જય શ્રી રણછોડ.

વારતા ૧૯ મી ભાભારામની.

પ્રદુમનનામની ઓગણીસમી પુતળી બોલેછે તે વારતા રાજા ભોજ સાંભળેછે.

શ્રી ગણેશાએ નમ: શ્રી સારદાય નમ: દોહરા—શ્રી ગણપતી તુજને નમું.પુજું તારા પાય; વંદુતુજ વરદાયની,પુરણુ ગ્રંથ ઘડાય. ભોજરાય ભડભુપ શ્રી કહ્યું ઉલાશી મન; પંચામ્રતથી પુજીયું, પ્રેમે પદમાસન,પ્રદક્ષણા કરીને પછી,કરયું બેસવા આમ; માં માં બોલી પુતળી, પ્રદુમન જેનું નામ. પગમાં ધરશો પુરપતિ, બેઠે સુખ ન થાય;એ આશાન છે ઇંદ્રનું,બેસે વીક્રમરાય; તે સરખો દાતા હશે, પરમારથપર પ્રીત; ગૌબ્રાહ્મણ પોષક સદા; રાજા રામની રીત દુખ હરણને સુખકરણ,તારણને તરનાર; શહોદર પરવારનો, દેવ સમો દાતાર. ચોપાઈ—કહે પુતળી સુણજો રાય, એવા ભુપથી બેસાય, હોય પ્રાક્રમ તુજની માંહ,બેશ નહીતો કર પુજાય.તવ રાજાએ જોડયા હાથ, પ્રેમે બોલ્યો પુતળી સાથ; નીર્મળ કહો રાજાનું નામ. કેવાં કીધાં તેણે કામ કહે મુને તે તો વિસ્તાર,તુજ કૃપાથી પામું પાર; કરૂં પ્રાક્રમ મેલું પ્રાગ, નહીતો નવ બેસું એ જાગ.

દોહરો—પ્રદુમન બોલી પ્રીતથી, શુણજે ભોજ સુજાણુ; વરણુ અઢારે હું કહું.

વીક્રમચરીત્ર પુરાણ ઈંદ્ર તણો સુત અંશાવત,પ્રતાપવંત પ્રમાણ;રણધીરો શુરાપણું ચતુર મહા ગુણવાન.સીધુ માધવી તે ભણ્યો,પદ કાયા પ્રવેશ;અદ્રષ્ટ વીદ્યા આદરે, માલવ દેશ નરેશ, અરૂપને અવની વીશે;ધરમ વાત પડે ધીર,શાસ્તરે ચાલી સાખ બહુ, વડહથ્થ વિક્રમ વીર, આભ બધુ અભરે ભરયું; રાજસ રૂડો રાય; ચતુર તે ચતુર માસમાં, જુવે પુર ચરચાય. વરણ અઢાર વાસો વસે, પ્રથક પ્રથક પુરવાસ; ફરતાં ફરતાં સરવના, જોતો રાય નીવાસ. પ્રથમ વાસ વીપ્ર તણા, છુપે જોયા ભેદ; સ્નાન કરી પ્રભાતમાં, વાણી ભણતા વેદ અરઘ આપે કો અરૂણને, નામે શાળીગ્રામ; કો વીષ્ણુ પુજા કરે કોઇ શીવનું લેઇ નામ.બીજે પહોરે અન્ન જમી, અંદર ધોવા માટ; સરોવર તીરે જાય કો, કોઇ નદી ને ઘાટ, ભોજન કરવા જાય કો, કો બાજીની વાત; લક્ષણ ઝાઝું લોભનું, રખડે જઈ તે માટ. લેશ દુખ કોને નથી, સુરસાગર ભરપુર; વિપ્રો સરવે જોઇને, અધીપતી હરખે ઉર. પછી વાસ વહેવારીયા, પેખે આપ હજુર;રળતા લેખણ લોહીને,ખેંચે ભારે ભાર. દુંદાળો ખુંદો નહીં, એઠા રહે ઠર ઠામ;શાહના જે સહુકો કહે,જોડે ઝાઝાં દામ, ઓછું દેવા આગળો લેવા અદકો લાભ;માલ કાઢે મોં માગતાં,ઓંડલ ઘાળે આભ.દહાડી દેશું હાખવે. હીસાબ ગણુવો નીત; વરતે મોટા જન મળી, રહે દાસની રીત, થોડે કામે ગમ બહુ,કરે ગાંઠ બહુ કોક;મીઠ્યા મોં કુટે ઘણું, કરે ફજેતા ફોક. ઘસે નહી તે ગુણ વીના, શહેજે ગાડાં તોલ,કાઢીને લે કાળજું,મીઠા બોલા બોલ;વણજે વસેરો વાણીયો, વીત્રામાં વિશેશ, વસે નહી જ્યાં વાણીયો,જાણો ઉજડ દેશ સોની નીરખ્યા શહેરના વડે ઘરેણાં ઘાટ; તસ્કર તે શસ કો નથી, મન માન્યું લે માટ; ગણ્યુ પાપ તે નવ કદી. સ્નેહ કરી કો સાથ; શોનાનું સુનુ કરે,તે આપે હાથ ખાય ખમે જ્યાં જેટલું,તેનો નહી ત્યાં તોલ;આપ ઘેર અલેખે જડે. ઉત્તમ જેહ અમોલ. કંસારા જોયા પછી, ત્રાંબા કેરા તોલ; નવાં કરે જુનાં તણાં મોં માગ્યું લે મુલ કરે ઉજળા ઓપીને, લાભ સવાયા ખાય, વેચે બેઠા મંદિરે, ગરજુ લેવા જાય. દરજી જોયા તે પછી, કપડે મેલે કાપ;હરે વસ્ત્ર તે વિશ્વનાં, હું પદ રાખે આપ. મોટમ માને મન પ્રાણી; જાણે અકલ શાહ, ગજે તસુ જો નવ મલે, ઉદરે ઉઠે દાહ;હજામ જોયા તે પછી, જગત અનીતી જાત. એક અધીકી પાંસળી,ચસ્કી કેરી ખ્યાત. અણબોલ્યો સાખુ નવ રહે, ત્રણ વાતે માહેર,અણદીઠી અણસાંભળી સેહેજ કરે જાહેર મનની એકેનત નવ કરે, કરે પરાણે પ્રીત, વાત રહે નહી. પેટમાં નાઇ તણી એ રીત.

ચોપાઇ—હેવા નામ ન આવે પાર,એવા જોયા વરણ અઢાર, જોતો જોતો રાજન જાય,મગનથાતો મનમાંય,કણબી લોકો ખેતીકાર,ધરણીપત હઇયામાંતીર,પ્રીતિથી જોયા તે લોક,કાયા દુખ વેઠે છે ફોક.કણબી કેરો જોતાં પાર,રાએ દીઠી મેડ અપાર, પરસાડા મુંડ છે ઠામ, ભલે એક ત્યાં ભાભારામ, બહુ ધારી સારૂ ઘરસુત્ર, પરોઢા

પાંશે પ્રતાપી પુત્ર, હળ નાજા લખેતાને હાડ ઊદયો શુભ પરવાડ, ધાંચ ધરીરેણી જાહરે, સુતાં ઉઠયાં સઊ તાહરે, ગોબર કાહાડયાં છોડી બેલ,પેરશન માટે ચાલ્યો પેહેલ. જોડી હળને જુગતે જાય, પાછળ ચાલ્યો વિક્રમ રાય,વ્રક્ષ તળે કીધો તો આળ,ભાભો આવ્યો ત્યાં તત્કાળ.શેઠે આવ્યો પાછો જાય,પલક નવ અટકાવે પાય, કરી એકઠાં બહુ કંટાળ કરી વાડ રાખે સંભાળ. ભરે જાંખરાં જટીયાં માંહ, જીવ જંતનો ડર નવ ખાયે,ફરે થોર ખરસાણિ માંહ,લહલહ તેની હુવે હોય.મેઘ વરસતો ધુજે હાડ.પ્રીતે ભાભો ચોઢે વાડ,સુરો નર સૌ હરી જાય, કણબીને નવ લેખામાંય. ઘાસ ધાનથી ખેતર પુર,જોઈ ઘણો હરખાએ ઊર,સાંજ પડીને કરી વિખાર,વીણવા માંડી પોતે ચાર ભારો બાંધી મેલ્યો શીર, ચોપે લયો બાવન વીર,પાંચ ઘડી નિશા થઈ જાર આવી પોગ્યો ઘર મોઝાર.મુકી ઠામ પરોણો રાશ,પ્રેમે પીધાં ભડકુ છાશ, થોડીવાર કરી વિશ્રામ,પછી ગયો સુવાને ઠામ.રળવું ઝાઝું થોડો આહાર,રાયે દીઠું દુખ અપાર,એવું દુખ ન વેઠે કોય, ધનધન કણબી તુજને હોય,એકે દિન એકાંતે કામ, રાયે તેડયો ભાભોરામ, ઘણા દુખીયા છોજી તમે, દુખ તમારૂ દીઠું અમે,એ દુઃખનો આણું પાર,હું તુજને આપુ ભંડાર.મન ગમતો માગી લયો કાથ,સારીશું અમે તમારો અરથ, તમ દુખેદુખી મુજકાય, દુખ તમારૂં નવ જોવાય. માટે ચિત ધરીને આશ,પ્રિતે માગો મારી પાસ. દોહરા—ભાભો કહે તું કોણ છે આવ્યો દેવા કાજ, દુખી કહેતાં તું મને,આણુ રૂદેમાં લાજ, સમરથ કો સરજયો નથી.શ્રષ્ટીમાં બ્રહ્માય, કણબીને આપી શકે, ફેલ કરો છો કાંય રીસ કરી બોલ્યો 'પછી, ત્યા તો ભાભોરામ,સમખાઈ સાળે કહો. કોણ તમારૂં નામ પ્રધાન રાજા પાટવી,પટલ તલાટી થાય, ગામ શેઠને ગરાશીયા મારૂં આપ્યું ખાય, રાજ રામનું જાહેર,કર ના ભરતું કોય, કણબી ત્યારે પોખના, ભિક્ષુક બ્રાહ્મણ હોય. ચારણ બ્રાહ્મણ ભાટ તે મનમાં આણી કોડ;આ કરતા અમતણી. કણબી પાછળકોડ.કલ્પવ્રક્ષ સરખો કરથો કીરતારે જુગમાંય, કણબી ને ધોરી થકી, સુખ ભોગવે રાય.તમો કોણ છો તે કહો. મનહુ બોલી વરત;શીવ પ્રતિજ્ઞા સત્યે કહે,કોણ તમારી જાત.હું સેવકહરસીદ્ધનો,દેવ વિપ્રને દાસ;પ્રજા તણે પ્રતિપાળને, પુર અવંતી વાપ. માગણનો દાતા અમો, પરદુખ ભંજન નામ, અરિગંજ સજ્જન અમો, વિક્રમજીત મુજ નામ.નગર નિહાળુ હેતથી, વરણ અઢારે વાસ; જોતો જોતો પ્રીતથી, હું આવ્યો તમ પાસ. દુખ દીઠું તમ દેહનું અથાક તમોને કષ્ટ; પ્રૌઢી પીડા તમ તણી; દીઠી દ્રષ્ટે દૃષ્ટ માલ નહી મેહેનત ઘણી, ચેત નહી કોજાગ; તે સઘળું દીઠું અમો જે જોઇએ તે માગ; રખે ઊણુમ રાખીશમાં, લેખ ન ધરશો લાજ; કોડ પોચાડુ તમ તણા, કહે અમ સરખુ કાજ, બરત અમારે એટલું, પરદુખભંજન દેહ દેહ; માટે માગો મુજ કને મનમાં આણી તેહ

ચોપાઇ–કહે કણબી સાંભળ રાજન, દેવરૂપ સરખુ તનમન; વારૂ નીજીવ વર્ણ અઢાર, તે સઘળા માને અમ પાડ, મહેનત થોડી મુલ વિશેક; સુખદુખ જેવું રાખી નેક; ત્રણુશે શાક દીવસ જવ જાય; વરસ એક તવ પુરૂ થાય. તેમ બેઘડી એક ન સુખ; દાવાતળ કણબીને દુખ, મહા કષ્ટે અન પેદા થાય. વરણ અઢારે વેહેંચી ખાય કણબીને બીજો બદલસાર, તે ઉપાડે ભોમીભાર; ક્ષત્રિ એક ને તુરી જાય, કરે દેશ બચાણુ નિરવાણુ; બ્રાહ્મણ ને બીજો જે ભાટ,દાન તેહ લેવાને માટ;તળશીને પીપળ જે નામ, એ એધાણુ આણે ઠામ; વણીક જે વેપારી નામ, લોંકપણે કરતો તે કામ; માલણ બીજી ગુણકા નાર, દ્રવ્યતણી તેનો હરનાર. એક સુર્યને બીજો ચંદ્ર અજ વાળુ આપે છે ઈંદ્ર; ધરા એકને બીજો મેહ, સકળ વસ્ત ઉપજાવે તેહ. એકનરમદા બીજી ગંગ,પાવન કરતી જગનાં અંગ;એક અન્ન ને બીજું નીર,સર્વ તથા એથીજ શરીર. એક જુગનાં ફળ સાર. સુંદરો મોચીને સુંથાર, ભાગ તેહતો પામે પાર; કુંભાર ધોબી વાંદરસાર, ભાગ વીસલેછે નીરધાર;ગરાશીયા તલાટીનેહ,ત્રીજે ભાગે દેસાઇ દેહ; સતવાદી હાકેમ જે વરદ્ધ, ઘેર બેઠા તે પામે અરથ; એવી રીતે વર્ણ અઢાર, રહે કણબી કેરો આધાર; કણબીને કોની નહી આશ માગે ઇશ્વરકેરી પાસ કોળી ભાગે તારે ચોર, હાકેમ ભાવે વાળે ઢોર; વણીકને દેવાણુ સેહેલ, બ્રાહ્મણ નાખે છે ટેલ દેશાઇ ભાગે બાંધે દાવ. બીજા રાખે ભીક્ષા ભાવ; ગરાંશી તે પાડ વાટ, ભમનો ફરશે નિશ્ચે; કણબી ભાગ્યો થાય મજુર. ધરે હાથ નહી તેહ જરૂર; કદાચ હાકેમ આપે ઠામ, તેતો તેહ વસાવે ગામ; ઇશ્વર આગળ જોડી હાથ, બોલુ સત્ય તમારી સાથ; મહીપત માનો સાચો મરમ, કહુછુ કણબી કેરાં કરમ. આવ પર્વતનો અખાત્રીજ, ખાંધે હળને ખોળે બીજ; જોડી ગાડું ખેતર જાય, ખાતર લઇને નાંખે ત્યાંય. ખુલ્લે અંગે તડકો સહે. ભાર અલેખે માથે વહે,ઓઢણમાં પણ ન પટકુળ, ખડે ખોભા કાઢે મુળ, અદકી રાખે મનમાં આશ, એવે તો આવે જેઠ માસ;લાકડ લુકડ આપી સાર, હળ પંજેટી કરે તૈયાર;લઈ કોશ કોદાળો હાથ હળ બળદને રાખી સાથ; ઊઠે પાછલી ચાએ રાત, ખેતરમાં જાએ પ્રભાત.વણીકને ઊપજાવે રીજ, ઘર આણીને જોશે બીજ; વરશે બહુ અશાડો મેહ. ધ્રુજે ગાત્ર ઉઘાડી દેહ. પુંજી તેતો પૃથવી માંય, વાડ તણી તે જે રક્ષાય; ખરસાણી બાવળકંટાળ કરી વાડ રાખે સંભાળ; થોડો વરશે ભુવેવાટ, ઝાઝો વરસે તો ઉચાટ; હવે આવી યો શ્રાવણ માસ, નેંદવાની કરસે મન આશ, નરનારી ભગની ને ભ્રાત. વેહેતેમાથે વરસાત; ભીનાં વસ્ત્રને ચુવે દેહ, ઘેર આવીને સુવે તેહ. ભાદરવા કેરી કહું પેર; ઘડી એકના રહેવું ઘેર, ગોફણ ગુંથે ગોળા સાર, ખેતર માળો કરવો ઠાર. હાંહાં હોકારે હોકર, છાનો નહી રહે લગાર; ઘરસુત્ર સામુ નવ જોવાય, સુવે શીયાળે ખેતર માંય કાચુ કોરૂં પેહેશું ખાય, રાંધ્યું અન્ન નારી લઇ જાય; કારતક આવે

એવી પેર, હાકમ તેડુ આવેપેર; આણુ ફેરવે દાંડી દીશ, થઇ બેસે ખેતરનો ધીશ; એવે આવે ખાતાદાર, તે હુંડુ ઘાલે નીરધાર, જુઓ કરમ વિધાતા વાંક, થઈ બેઠા કણબી તે રાંક; એવું દુખ બીજાને હોય, રે વિક્રમ વિચારી જોય. પાંખે પુર વીચારે મન, સુભાએગ તો પાકે અન; કુડા શું હો હોએ કોક જનાર, વાવે બાવીસ ઉગે રાગ નીચી દ્રષ્ટી નીચો પાસ પડે કદીતો થાએ નાશ, કરજે કાહાડે ઘરમાં ખાય; ખેતર સામુ નવ જોવાય. મહા માસનો આવ્યો લાગ, કણબેરા કરશે બેભાગ અરધ ભાગ હરશે હાકમ,અરધ ભાગમાં લોક તમામ.પ્રથમ બીજવાળો લઈ જાય,વળતી બ્રાહ્મણ પેદા થાય; ચારણ આવી ઉભો જ્યાંહ,નાપીક દરપણ લાવ્યો ત્યાંહ; સુતાર સઉની થાએ વાત, ભલો કહિને આવે ભાટ; જેને ભીક્ષાની ઇચ્છાય, આવી હાથ પસારે ત્યાંહ. જેણે શાંચ્યી બળને બીજ. તેપણ આવ્યાં આણારીજ; લુટાવતા રહે એવી પેર; આવ્યા કણબો કરે ઘેર, તેની આંખ તમાવી સાચ. પહેલ પણ જોઇએ લાંચ; ફાગણમાસે રૃત વસત,દહાડે પણ દુખ અનંત,કુવે દાવડે કોસે વરત,કણબા બળદને આવે મરદ, ઝાડબીડ જાળવવા રહે,આઠંતર તડકો અંગે સહે,તડકા સાથે સૌ વ્હે-વાર,પેટ ભરી નવ પામે અહાર;ખાય છાશનેઘીનો ગરથ, હાકેમ વેરો સમરથ;સુખી થવાને ચટ્ટિટ જાય, મારીને વેઠે લઇ જાય;સામુ બોલે મારે માર, અણતોલ્યો ઉપાડે ભાર. કણબો દુખ તણો નહી પાર, સ્ત્રીનો પણ અમપર ભાર; વિક્રમરાય ન કરશો રીસ, કહુંછું પાય નમાવી શીશ. ઝાઝાં ઘર કણબીનાં સાર. સો મુજ કુટુંબ તણા નીરધાર, એક શહેર મણ ચાકરે ધાન, અડધું મહીપત કેરૂં માન,હાથી ઘોડા લશકર તુજ, જીવે અન ખાઇને મુજ, તો મુજને, તું આપીશ શુંય, સાચે સાચુ કહુંછું હુંય,સરવે કેરો હુંછું રાય, મુજવડે સઉ કોઇ પળાય,પરદુખંજન તારૂંનામ, કરો લાખ બાજાનાં કામ. અમ કેરૂં જો ભાગો દુખ, મુકો તો મીટે ભુખ, ખેતીમાં નવ માગે પીડ, એવો રાજાકોનવ દીઠ. કણબીકિ શું હોડે હાથ, ઘડયો નથી એવો કો નાથ, પુંજી જાએ થાયઅશાગ, તોપણ કણબી ના હોડે હાથ, માટે કરમલખ્યું ને થાય, મારી તો માગે બલાય, સાંભળી બોલ્યો એવો ભેદ, રાયને મન લાગ્યો ખેદ. છપ્પો—પટલ પાસ પાતશાહ, આપ જઇને કર ઓડે, પટલ પાસ પંડીત. જાચવા જઇ જશ જોડે. પટલ પાસ સઉ ગરાસ, ખાન મુકીને માગે, પટલ પાસ લખપતી, લાલચે પાએ લાગે. આપે છે પટલ પરસાદતાં, જગ જીવાડણ જાણીયા, પાદશાહ વધે નહી પટલથી વખાણ્યાંયે શા વાણીયા.

દોહરા—વિચારી વિક્રમ કહે, કહું સત્ય એ કામ, મનુશ દેહ મારો ગયો,ધન ધ-ન ભાભારામ. સોથી શીરોમણ છો તમે,મોટમ કીધી મેહ,રીશ ધરો નવ મનવિશે, તો કહુ તુજને તેડ. કહે ભાભો સુણ રાજજી અહિંઆં છે એકાંત,રિશ કરે કુપે પડે ભાગે મનની ભરાંત. અગ્રગુણ હોય આમતણ, તેં કહો આણું દીશ,માત,ઉત્તરતેના

કહુ તો ના ધરશો રીશ. ચોપાઇ–બોલ્યો નરપત તેણે ઠામ, સાંભળ રૂડા ભાભારામ, કણબીની ઉતપત કે કેણ, પુરાણમાં નવ જડશે મુળ. માટે ઉતર કેમ કહેવાય. એ સંદેહ મારા મનમાંહ, ઉતમ કુળનુ નહી એ કામ, માટે નિચ તમારૂં નામ આવું છે નામ કુળનુ કાજ, કહે કેમ ના આવે લાજ, બ્રાહ્મણ ક્ષત્રી વઇશ્ય વરાણ. તે તણાં રૂડાં આચરણ, તેહ તણાં છે કરમ, આપ આપનો પાળે ધરમ, ઉતમ કુળમા મોટ અન્યાય. બીજી વાર પરણે કન્યાય. કહે નાતરૂં તેનું નામ, બુડવા કેરૂ એ છે કામ; સઘળા શદગુણ તમમાં હોય, તો એ મોટો અવગુણ શોય, કરો પાપ એવં પ્રચંડ, લખે તેનો અડધો દંડ; પ્રતી ઉતર એનો કહો આજ, લેશમાત્ર ન ધરશો લાજ.

દોહરા–ભાભો કહે સૂણ રાયજી, ભલી ઊઠી મન ભરાંત; સંદેહ ભાગુ મન તણું ચીતમાં થજો શાંત, ઉત્પન્ન કહુ કણબી તણી; કહું કુળનિ રીત, ઉંચની ચ સરવે કહુ મનમાં આણી પ્રીત. ગુણ હોય તે મન ધરો, અવગુણ રાખી સાથ; ભાભો કહુ ભાગુ અમો, સંદેહ જે મન સાથ. શીવ શક્તિ સંયોગથી. થયો ઇંદ્રિ ત્યાં એક, રચના બ્રહ્માંડે કરી. ઝાઝો વિવેક ઉત્પન્ન કરવા પાળવા સંહારે તે કામ, નારી ઉપજાવિ પછી એક વિધાતા નામ; બ્રહ્મા કહે કેમ જીવશે માનવ જાત અનેક; સકળ બીજ પેદા કરયાં, કીધો માણસ એક. કણવાવી પાંખે સહુ, સોંપ્યું અને કામ; પુરણ હેતે આપાએ, અધીપતી અઢારસુ અન. ભાર અઢારનાં પછી કરયા બીજ તે ઠામ. એની મેળે ને ઉગે. ત્યાં નહી કણબી કામ, કહે વીધાતા જગપતી, એહ આપણા અંશ કણને કણબી જ્યાં લગી ત્યાં લગી સરષ્ટી વંશ, કણબી વણ ચાલે નહિ. જીવે જન સોય, કણ ઉપજાવી નવ શકે, કણબીવણ નર કોઇ. વિચારયુ વિશ્વ ભરે, કણના કીડા લોક, સરષ્ટી કણબીથી થઇ. બાકી સરવે ફોક. કદાપીને જો કણ હશે, તે કણબી કુળ જાય; ત્યારે સરૂષ્ટી તો પછી જીવે કોણ ઉપાય, ચાલે બીજા સઉ વીના અટકયુ ન રહે કામ, કણબીવણ ચાલે નહીં, ઠરે નહિ કો ઠામ. સ્વામી સ્વગ ગયા પછી અવર કરે કો આપ, તેથી વંશ વધારશે, બીહી ન શકે પાપ, ઉત્તમ વરણ આદિનું થાશે અલપાયુષ, તે કાંઈ જાશે નહીં, કણબી કેરો વંશ. સરવે પેલાં અવતર્યાં, સઉની પૂઠે જાય, ભાભો સઉના મનવીષે, ભાભો મે કહેવાય, ભાભો કહે છે મુજને મનથી પ્રગટયો માન, ભાભો ને ભોમા પરે, મહીપત સરખો જાણ, નાત બહાર અમમા નહિ, ઉંચ નીચના હોય, અઊદયાદમાં પણ નહીં જુગઆદથી જોય. કુળહીણુ કોઈ નહિ ઠેકાણુ ઠામ. મહીપત સરખા માનદે, તેથી મોટુ નામ, કરોડ જન કણબી પુંઠે, દેવ સરીખા સોય. રાજાપાછળ કો નહીં, આપ વિચારી જોય, અમને વરણાગી નહી, કાયર નહી સુર, કષ્ટ સહે કાયે ઘણુ, પરમારથમાં પુર, બીજી વરણુ જે જગતમાં, આપ રળેલું ખાય, કણબી મેહેનત જે કરે, બારેવાટ જાય. વીશ્વપતીથી હળપતી, છત્રપતીની જોડ, તે પણ ડાહ્યા હીલ

ચાકી, ઉભા રહે કરજોડ, મહેણુ દિધુ મહિપતે, ઉત્તર દીધો આજ; કુળ વાધે કણબી તણુ, કરે નાતરાં કાજ; કહે ભાભો સુણ મહીપતી, વીવેકી, વીક્રમ વરસ; કણ પાક જેજે કરે, તે રાજાને અરધ, ભોમી ઉપર જેટલો અમલ કરોછો આપ; લોછો શીરપર તેટલું, કણબી કેરૂ પાપ, નીમેષ માત્ર અમને નહી; જાય અધીકું પુન્ય; યજ્ઞ કરીને વળી. ગાંઠે બાંધીએ પુન્ય. ચોપાઇ—ભાભા કેરાં સુણી વચન; પ્રસન થ રાજાનું મન, મન કેરો ભાગો સંદેહ, પુરણ પ્રેમે જણાવ્યો નેહ; એક તમો દીસો વરધ. બીજુ રળી આપોછો અરથ; ત્રીજુ મન ભાગ્યો સંદેહ, ચોથુ નારાયણપર નેહ. મારે મુજ આપ્યાનું મન. સંકટ તમ કાપુ આ દન; માગો કાંઇ અમારી પાસ, સંતોખી મોકલીએ વાસ, બોલ્યો ભાભો મન હુલાસ; મહીપત આપ તણો છે દાસ; વરસ થયાં પંચાણું મુજ હાવાં શું હું જાચુ તુજ; પાંચ પુત્ર પ્રૌઢાપરીવાર, ખાવા પીવા અપરંપાર; સરવે સુખ તમારે પુન્ય. નથી મારે કાંઇપણ ન્યુન્ય; હજુ રળવાની મુજ શીદને આશા રાખુ તુજ; હઠ કરે છે સાર, ભાભાને કહે વારંવાર; મેં તારી જોઇ ચરચાય; અરહ મારૂ મીથ્યા જાય, મારૂ મન માને તે માગ. તારા મનની ભુખજ ભાગ, તવ ભાભાએ જોડયા હાથ, બોલ્યો રાજા વિક્રમ સાથ, ધનેનહી ઉદક અવતાર, કરે શીવ પુજા નીરધાર. મુરતીના બીજા બહુ ઠામ, મારે મુખ્ય પતિનું કામ; મુક્તિ ચાર પદારથ જેહ, શીવપુજાથી મોટી તેહ. પરીબ્રહ્મ પ્રિતે પુજાય, પુરણ તેજમા જઇ ભળાય; ટળે કર્મ બંધનનાં પાપ, એ પદવી દરશાવો આપ અંત તણુ મન સોંપો સુખ, તે વણ નવ મુજ ભાગે દુખ; હાથી ઘોડા ગરથ ભંડાર, ઘર સુત પરીવાર; એમ સઉ ઝાકળ કેરૂ નિર, મનનો ક્રીડા જાય શરીર, એ સુખડુ વહી જાએ જેમ, પાણીનો પરપોટો તેમ. વળી ઘાસનું તાપણુ જેમ, ભવ સુખ માની લેવું તેમ; રસવીણ જેવી હોય કથાય. ભવ સુખ તેવું મુજ મનમાય, જીવત કેરૂ શીવજ થાય, બીજી ફેરો નવ જનમાય; એ આપના સમ-થ જેહ, તે આગળ નમાવું દેહ; એમ બોલ મુણિ રાજાય. ઉભો મનમાં અચરજ થાય, ભાભો ભોળો જાણયો મેં પુન્યવંત દીસે છે એ, દુખભંજન મેં કીધા ઘાટ, ભાભાએ ઉડાડી વાટ; ઓરંગળ થાઉં શીપેર, શું મોઢુ લઇ જાઊં ઘેર, વીસ્મય થઇ કરતા મનતાલ; અરધ ઘડી રહયો અણુબોલ; કાંઇ વાત ન સુજે દ્રષ્ટ, રાજાને મન અદકુ કષ્ટ; કહે ભાભો શી ચીંતા નાથ, નથી વેણુજ દીધુ મુજ હાથ. શી ચીંતા ધરવી મુજસાથ, આપનાર મોટો શ્રીનાથ. આપણે સૌ ભીખારી લોક, મોટમ મન કરવાં તે ફોક; દુનિયામાં એકજ દાતાર. આપણુ સરવે માગણ હાર, રાખે ખરખરો આણે માટ, પ્રથ્વીપત હો મંદીરવાટ, જે કોઇ કહાવે જાચક જન, તેને જઇને આપો અન. જેને હોયે ધનનો અરથ. તેને જઇને આપો ગર્થ, કો આગળ થઇને નિશ્વસ્વ, તેને દો દા શીને અરવ. કામ પીડ કો આવે દ્વાર તો તેને પરણાવો નાર. બ્રાહ્મણ કો આવે

કરજોડ. બીજા હાને પુરો ગાડાભરના જાચક પુજની દાસ, પસાયલા હઈ પુરો આસ; તેનું અક્ષર દાતજ નામ, જુગે જુગ આવે તે કામ, વળી જનની પુરો આશ, વેરો નવ લેગો તે પાસ. દુખિયા બંધ કો આવે પાસ, તાને તમ કરજો દાસ. કણબી તો નવ કરશો આય, માગશે નહીજ તમારી પાસ, ઘે શા છાશ ભડકુ કો અન, નવે નીચ માને તે મન, બહુ બાળને નિરોગી દેહ, કરોડપતીથી અદકો તેહ; થોડે લોભે ખોજો ભાર, નો શો ગય નો વહેવાર. જે આપો તે ખુટયા જાય, માગે માહી તો બતાય; ઇશ્વર પાસ માગુ નેટ, ગર્ભવાસ નથી જનની પેટ, તમથીજ અપાયે કયમ, સીસ કરો તો મારા સમ; પ્રથીપતકો મોટા રાય, મહીપત તમ મોટો મહીમાય, આમળ રાજ થયાં કંઇ કરોડ; કોઈ નહી વાને તમ જોડ. દવાંરી નર તું તો દેવ, રઇયત રોજ ભજાવે શેવ, ધન્ય ધન્ય તે તો તું કાય, ધન્ય ધન્ય છે માત પિતાય, રૈયત જેની દુખી ન કોય, એવા રાજા કો નવ હોય, ચીરણજીવી રહીએ કંઇ કાળ પ્રથીપત પ્રજાપ્રતિપાળ; જાઓ ઘેર કરો શુભ કામ, હરખી બોલ્યો ભાભારામ.

દોહરા—રીઝયો રાજા મન ઘણું. શુભ સાંભળી બોલ; સ્વર્ગ તણું તે સુખ કરશુ, એ પદ્ધી અનુતોલ ગમતું જે ગોવિંદને હું પોચાડું ઠેક; મુક્તિમા મુકું તને, ફરી ન આવે પેટ, ઇચ્છા હોય મન વશે રહો અનારે ધામ. રામ પ્રતાપે તુજને, ભેગાડુ પરિશ્રમ, વિક્રમ કરીને વાયદો, આવ્યા છે પેર; મન વિચારે મહિપતિ, શી હવે કરવી પેર. અન્ન જળ નિંદ્રા તજી, તજી સેજ સુખ ધામ; એક વાત ન ઊકલે, કેમ થશે એ કામ. વાનિ વાત વિચારમાં જડે નહી કાંઇ જામ; પંડીત તેડયા પ્રોઢમાં, પ્રીતે લાગ્યો પાય; નિરણય કોહો એને તેમને, ગુણ મય વિદ્યા પુર; જુઓ વાત વેદાંતમાં સર્વ શાસ્ત્રના સુર, ધરમ શાસ્ત્ર ધ્યાને કરી, ભાગો મહીમા શુભ; મુક્તિ મારગ દાખવો, પ્રીત કરી પ્રતિકુળ, કો કહે મુક્તિ ધ્યાનમાં, કો કહે જપ તપ વ્રત; કો કહે દાનયજ્ઞનાં અંતરે તાતગુ તરત. કો કહે પુન્ય દયને, નાહે નિર નરમદ; કો કહે સાધે સાંખ્યમાં, એગ સંદે અનહદ, નર કહે એવું રગું ઠામોઠામ; દઇવત હોય જે સરવનું એક તણુ નહિ કામ.

ચોપઇ—ડાહ્યા પંડીત બોલ્યા એમ, રાજા સંગ ધરીને પ્રેમ; કોઈ લક્ષ છે બ્રહ્મ સ્વરૂપ ભેદ ન પાગ્યા બ્રહ્મા ભુપ. બ્રહ્મા વીષ્ણુ રૂદ્રજ ત્રણ, સખ્ય કરીને શરણા શરણ; અકળ રૂપ તેણે નવ લહ્યાં, અમથી તે કેમ જાએ કહ્યાં. કહ્યાં રૂપ કુણ ધામે હોય ભારે ભુતળ પ્રગી માંય; વળતી ઇશ્વર બોલ્યા એમ, ત્રીગુણ રૂપ ધરીને પ્રેમ; ઠામે ઠામે મારો વાસ; શોધો લેશે મારો દાસ; સગું માંહી નહી ઠાલો ઠામ; સઘળે વ્યાપીક રૂડો રામ; કહાપી જો સોધી જોય, પ્રગટ ઠામ દેખાડું સોય; તમ આગળ ને કહુછું સાર; રજ તનાં નાદી અંતર ધાર: સાભળજો વીક્રમ મહારાજ, તમ આગળ માંડી કહું આજ; વરણ્યા કરણી ભાનવ જેહ, બ્રાહ્મણ નાસયકુનો દેહ. માગ્યુ જાત પરણી

થાય, તેમ, મારૂ રૂપજ આય, સરવે ઘાટછે નીરમળ સાર, સોવારણુ તે તારૂ રૂપ,ચાર વનસ્પતી જેભાર અઢાર,તુળશી તે મારો અવતાર; પંદર તથીઓ મારૂ રૂપ,અગીઆરશ તે મુજ સ્વરૂપ, સાત વાર સારા સુજાણુ, તેમાં વાર રવી પ્રમાણુ; સતાવીશ નક્ષત્રો નામ, તેમાં પુષ્પજ મારૂં નામ,ઘણી રીતનાં બીજા વ્રત.ઊતમછે સુજ નાસીક વ્રત,વળી યોગ સતાવીશ જેહ,વતીપાતનો મારો દેહ; સપ્ત સમુદ્ર માંહિ ક્ષીર, જાણો તેના મુજ શરીર. અડસઠ તીરથ તણો જ લાગ,તેમાં પ્યારૂ મુજ પ્રયાગ, પુન્ય અને પરમારથ કામ, કોટીકોક મેં ધરીયાં નામ;ઘણા કુણુ રહેવાના ગીત, ઉપર મુજ પ્રીત અનેક બીજાં નિરનવાણુ, ગંગાજળ તે મારો પ્રાણુ; સાવ મુકિત ઉપર નેહ. તોપણુ મથુરા મારી દેહ,ચાર વેદના નિર્મળ નામ,મુજ રૂપ તો સુંદર શ્યામ;બાવન અક્ષર જાણુ સાર, ઓમકાર તે હું નિરધાર, અને ઉપસાગર છે જેહ, તેમાં તત્વજ મારો દેહ પીંગળ શાસ્ત્ર ગ્રંથ અનેક, સઉથી મારૂં તેજ વીશેક;જેતીરલીંગ દ્વાદશ સોય, વીશ્વનાથ મારી દેહ જોય, ચાર કોટી પ્રથ્વીસાર,ઉતમ તે કાશી નીરધાર,અનેક બીજા જન અપાર,મુજને વ્હાલો છે દાતાર;સરવે મીથ્યા જાણો દેહ,સાચો મારી ભકિત દેહ. છપ્પો—દવાનળમાં દેહ, પડે અગ્નિની આંચે; પડયો પાણીતો પુર ચડે વેરીની ચાંચે. પાય કોઇ વીખપાન; શસ્ત્રમારે બહુ રીશે; સેજે કરડે સાપ રૂપી કોઇ રીઝે, જોગવર જુલમી જુલમથી ચીપીયે તોડે ચામજ; કવી સામળ કહે એવે સમે,રક્ષણ કરતા રામજી.

દોહરા—મન વીચારસું મહીપતી,એ લખ કોટી કામ;મુકિત મરગ એક જે તેનું તે શું નામ. થયો આકળો મહિપતી, મુકયો મુખ નીશ્વાસ; આદ્યશકિત હરસીધજે, ગયો તેહની પાસ. એકાંતે આસન કરયું,રાયે ધરીયું ધ્યાન ;પ્રગટ થઇ પરી બ્રહ્માણી, મહીપત દીધું માન, ત્રીપુરારી તુંનોતજા. કલ્યાણીકર કાંઇ ચામુંડા તું અંબિકા, વીશ્વપતી વેનામ. હે આઇ ત્રીલોચના, અન્નપુરણા આઇ કાળકા તું પીગળા આ માઠી સીધાઇ, ઈંદ્રાણી શાખે સદા,રૂદ્રાણી રૂદ્રાઇ; બ્રહ્માણી બ્રહ્મવદનમાં. વીધાતા વીધાઇ. જગત જનેતા માવડી, સ્ત્રી પુરૂષ જગ જામ;પશુ પક્ષી માનવી, સઉમાં તારો વાસ, બાહાર તમે ભીતર તમો, વીધા રૂપ વીશેક. બીજ સકળ સમરૂષ્ટી તણું આદ્ય શકિત તુ એક. વિષ્ણુ વચન વીસ્નવ કહે,વ્યાપી સઘળે વરત;સત્ય લોક તો શીવ કહે, શાકિતઆંજડ કત બ્રહ્મવિદ્યા બ્રાહ્મણ કહે, રૂપક યોગી રામ.પંડીત કહે પ.મેશ્વરી અનેક ઉતમ નામ,ઓળખાવ્યો નવખંડમાં, કોટી કીધાં કામ. તુજ કૃપાથી તો પડયું પરદુઃખ ભંજન નામ.શાખ ચલાવી શાસ્ત્રમાં વાજ્યો આડો આંક.પંચદંડ જીતાડીયા તુજ બાળને નહી થાક, એક મળયા ભાભા મુને, સુખનો નહી મન શોક પરદુખભંજન નામ તે; કરવા બેઠા ફોક. કરે કલ્પના મન ઘણિ મુકિત માળવા માટ;સુકીત સઉ દાહાડા તણું વેગે પાડે વાટ. ખરૂં કહેશો ખરેખરો. પણ છે વસમી વાત, માટે

આમરી શક્તિ તુ મોટી આહારી માત; શક્તિ સંતોષી થયાં મુકયો શીરપર હાથ; પર દુખભંજન ભુપતી, સાચું કહુ તુજ સાથ; થશે કામ તે તાહરૂ,તે સાપે તજ ધરમ; કૃપા કરી તુજને કહું, મુળ બતાવું મરમ. ચોપાઈ શુદ્ધ દેહ કરી શુદ્ધ થાય, જુગતે ઇંદ્રાસન જાય;બાવન વીર તણો અધીપતી, તુજને લઇ જાશે મહીપતી;ગતી એહની તુંથી હોય, તુજ ગાંજી નવ શકે કોય, તું પણ ઇંદ્ર તણો છે અંશ, ભાગ્ય તાહારૂં કુઈવીક વંશ; વળી હાથ મારે તુજ શીશ, જેમ ધરમ ઉપર જુગદીશ; હું છું સચ-રાચર તું પાસ, ત્રણ લોકમાં મારો વાસ. દુખે નવ ધરશો મનમાં રાય, કામ સીદ્ધ કરી આપુ આંય; એમ કહી તેડયો વઇતાળ, આવ્યો વીર નમ્યો ભુપાળ,ત્યારે આજ્ઞા કીધી માય વીકરમ લઇ જા ઇંદ્ર સભાય;વધ્યુ રૂપ થયો તે વીર,ઇંદ્ર સભામાં પોચ્યો ધીર. ત્યાં જઇને કીધી અરજ, એક અંગુઠે ભોમી પરજ; વધવા સેવા મહીપત કીધ સુર રાયે નવ માની લીધ.વળતો મનથી મેલ્યો ગરવ,તન મન ધન તે સોંપ્યું શરવ; અઠ ગઠ કંઠે રાજા થાય, સુર નાયક તવ બોલ્યો ત્યાંય. તુજ ભક્તિથી માન્યું મન, મન ગમતું માગો રાજન; એમ કહીને લીધો કોલ, બોલ્યો અમરત સરખા બોલ. આહારાજ મોટું મુજ કામ. રૂડો કણબી ભાભારામ, જઇ ચડયો હું તેને જાગ, દીધો કોલ ગમે તે માગ. તેણે માગ્યું મોટમ મોટ, શીવ પુજા મુક્તીની ગોઠ. તે માનવથી કેમ અપાય, દીધો કોલ તે કેમ પળાય. વચન ભ્રષ્ટ જો મારૂં થાય, તોતો સુકીતમારૂં જાય; સુકીત જ્યારે સરવે જાય, ત્યારે પ્રાણ રહે શું થાય, માટે હું આવ્યો તમ શરણ, એમ કહીને વળગ્યો ચરણ; વિનતી કીધી વિધ વિધ પેર, શક્ર રાયને આવી મેહેર.

દોહરા–ઇંદ્ર કહે સુણ અધિપતી મારય મોટા મરમ; સ્વર્ગ તણું સુખતે મળે, એહ બતાવું ધરમ. આ શાળા જે અમ તણી, ટાંડવ નરૂત્ય અનેક અહર નીશનાયે અપછરા, સહસ્ર ગાએ ન લોક. દીસ શમણામાં દુખ ના, સઘળી વાતે સાર; આઠ પોહોર આનંદમાં અમરત કરવા આહાર.જગન જાગ જાત્રા કરે. અશ્વમેધ હરનીશ, કામદુર્ગા દેદુગ્રણી, જપે જુગલ જુગદિશ; સદા વરૂત તો સાચવે, દિયે વીવેક દાન; જમન કરે નિત્ય જુજવા, વળી વિપ્રને માન ઇંદ્રનું,મળે સુખની લહેર કહોતો ક-હીએ એટલું, સમાવ સઘળા શોક; અંત સમે ભાભો અહીં. આવે ઈંદ્રિજ લોક.

ચોપાઇ–વીકમ કહેછે ઓ મહારાજ.એ વાતે સરશે નહી કાજ;ભાભોતો મુક્તિ ને ચહાય, એ મારગતો કયાં પમાય વચન ભ્રષ્ટ જે મારૂ થાય, તો તો જીવ વણ ખુટે જાય; કહે ઇંદ્ર તમે ધારો ધીર. મુહુરત એક અહીં થોભો વીર; રામ ધરાયછે જેનું નામ, હજાર જોજન ઉંચો ધામ;ત્યાં સુધી મારી ગત જાણ, પુછુ વાત જઇ પ્રમાણ. તુજ વણ જમ તેને હાથ,મારૂ વેણ છે મારી સાથ, મઘવા ચડયો વીમાનેસાર, ધરમ પુરી પોહોચ્યા નીરધાર. શોળા કેરો ત્યાં શો મરમ, શી ખામી ત્યાં વાસો ધરમ.અ-

ધર્મ અન્યા નહી લવલેશ, સદાકાળ તે જોબનવેશ. નીર્મળ લોક, સ્વપ્નામાં નહિ કોને શોક; એહ ધર્મધોરંધર રાય, મધવે પુજા કીધી ત્યાય; પ્રેમધરીને લાગ્યો પાય, ભલે પધારયા સુરપત રાય, કહો રાજ શાંપડીયાં કાજ, પુર પધારયા પોતે આજ. કંઈક માગવા આવ્યો નાથ, માટે વચન આપોજી હાથ; આશા ધરિ આવ્યો છું આજ શીજ પડયું તમ સરખું કાજ. સાંભળીએ સુરપત રાજન, હ્યોને મારૂ સત્ય વચન; વેણુ તમારૂ હાથે ધરૂ, તમો કહો તે કારજ કરૂં.

દોહરો–ઈંદ્ર કહે ધરમજ સુણો, મોટું મારે કાજ; મુક્તિ મારગ ક્યાં મળે, તે કહીએ મહારાજ, જપતપ દાન કરયા વિન. પામે મુક્તિ ઠામ, તેરા પાર બતાવીએ, મારે એ છે કામ. ચોપાઈ–મોહોડે સુણ્યો જ્યારે મરમ, કરજોડીને બોલ્યા ધરમ; જાણું નહિ હું એનો પાર, નહિ મારો એનો વહેવાર. ચીત્ર વીચીત્રજ જેછે નામ, કરૂ તેહની સાહચે કામ; લક્ષ ચોરાશી જે છે જન, ફરે નહિ તે ઉચરે અન્ય, કોડે કામ કરે જે સાર, તે તો પામે ઉત્તર ઠાર; સત્ય કરમથી ચાલે સાચ, તેને કહિ ન લાગે આંચ. મારૂ આયુષ્ય પુરૂં હોય, ત્યાં હું સુધી અહીયાં સોય; જે નર પાપી હોરે પાપ, વળતી તો પામે સંતાપ. મુજવાટે પુન્યવંતા ગામ, દક્ષિણાં નરકીનો ઠામ; મહાપાપી જેનર કે જાય, તે તુજને દેખાડું રાય, કરે માતા પીતા નીંદાય, થાપણ કોકતણી જે ખાય; રંકજ સાથે મંડે રાડ, આપ બળે ધુજાવે હાડ, કરે જીવ મારીને અહાર. પરસુખ પેખી આણે ખાર; સુતક કષ્ટ કરે નહી જન, સુતકી ઘેર કરે ભોજન, પુત્રી વેચી ખાયે અહાર, બ્રાહ્મણ ઉપર મેહેલે ભાર; રાખે બ્રાહ્મણ ઉપર રીશ, હેત થકી નવ પુજે ઇશ. વણવાંકે કારાગ્રહમાંહ, તે નર પેલે નરકે જાય, રઉ રઉ નરકજ તે કહેવાય, એવા પાપી નરકે જાય; દુરગંધ શોણિતનો નહિપાર, દુખ ભોગવે અપરંપાર; વક્ર ચંચ પંખી કહેવાય, તેહ તેહને કોચી ખાયે. ભુખ તરસનો નહીભાર, કરે નરક શોણીતનો અહાર; એક વરસ બ્રહ્માનુ જેહ, નરકભોગવે પ્રાણી તેહ; પછી ધરે નીચ ઘેર અવતાર. માહા દુખને પામે ભાર; ત્યા પણ તે બહુ કરે પાવ, બીજે નરકે જાશે આપ. બ્રહ્મ તણી કરે નિંદાય. ખોટુ કહે ખટ દરશનમાહ; ગમન કરે પરદારાદિશ, જુઠ કલંક દે કોને શીશ, કુંવારિકા વિધવાને સંગ, અહરનીશ મચીયો રહે રંગ; ગમન કરે ગોતરની નાર, બળાત્કારે કરશે જાળ. બળદ ઉપર અણુનોલ્યો ભાર, નાથ વળી જંઘાવે સાર; જતાંદાશાદિ, અંતરીઆળજ રણમાં લોગઉલાગે તે બાળેગામ તસ્કર કામ લેછે દામ; કાચા ગર્ભજ તોડેસાર, લુટે પરદારાના શણગાર, ડરે નહિ ઘા દેતાંપેટ, લુણહરામી કરશે નેટ; નમેનહી બ્રાહ્મણને સાર, દમે ગરીબ જનને નીરધાર. ધરમ ચલાવે જેના ધીર, નવાણુ કેરાં તોડે નીર; બ્રાહ્મણદાપાં ભાગે સાર. મારે પ્રાણીને નિરધાર, પંગતભેદ કરી અંનખાય, તેનર બીજે નરકે જાય; બે જોજનકેરૂં છે જેહ. ઘણું કષ્ટ ત્યાં વેઠેદેહ, તાડ સરિખા જેના દાંત, એવી જમદુતની છે ભાત; અંગબળે પાડે પો-

કાર નહી કો તેને નાખણુહાર. બ્રહ્મા કેરાં વર્ષજ પાંચ ત્યાં સુધી એને એ આંચ; કરે થઇ ઉતમ મધપાન. માસ અઢાર કરે ગુણુગાન.બ્રહમહત્યા જે કરશે ભેગ;તમો વશે ધરીને આત્મે આપત થઇ કરે સ્રીનો સંગ, વરત કરી રામાંશુ રંગ. વળી કોલ કરિ દે ઘાત, હણે માતા પિતા સુત ભરાત; ઉલટે મુરતક હણુસે જન, વીયોગ પાડે વાહાલા મન; વળી સદા વરતીને દંડ, સાચાને જે કહે પાખંડ; વળી કરે જે પર નીંદાય, વણ ઉદ્યમ ધીયે જે ખાય. ગરથ લેઇ નામુ કર જાય;ફુટી પેટને સામો થાય, રાજવળે નીત્ય ચાડી ખાય, ખેતર ખણુવા ધાયો. ગો બ્રાહમણ પીડાએ જ્યાંહ, વહાર કરે ના ક્ષત્રી ત્યાંહ; ગમન કરે ગુરૂ સ્રીસાથ;હોય ગરથને કહે બ્રહમનાથ, રાજ પ્રતીજ્ઞા કરશે જેહ, ધરાવુ દાન તો લેસે જેહ; નવી વાત પરકેરી સાર. જુઠી કીરતી ગાશે ધાર. એવા જે જે કરશે પાપ. ત્રીજે નરકે જાશે આપ;તેનો ત્રણ જોજન વીસ્તાર, જમદુતનો પાગ્ છે ત્યાં માર, વરસ ત્રણ બ્રહ્માનાં જાણ, દુખ ભોગવે તે નીરવાણ; થાય એકઠો જમનો શાથ, મોટા વાણાછે જેના હાથ, વારાફરતી કરજો ઘાવ; નાશી છુટયાનો નહી દાવ, દયા નહી આણે તે કાય.કરયું ભોગવે જુગતે જોય,સગો નહી કો આવો કામ; અન્ન ઉદક નહી તે ઠામ; વસ્ત્ર ઓઢવાને નહી અંગ, દીધું હોય તો આવે સંગ. આપ્યું હોય તે ભક્ષણ કરે, અવરજીત તે દુખે મરે; એહ નરકની પીડા જેહ,મુખથી નવ કહેવાયે તેહ. કરે ગુરૂ કેરી હત્યાય, અબળા પતિનેપાડે કાય; હશે ગરભવંતિ જે નાર, નહિ પામે તે નરકે ઠાર. ભાગેયજ્ઞ કરિને જેર, જાત્રામા જે થાય ચોર; વિપ્રજન ત્યાં રાખે ખાર,વિખ ધણીમેઠે ધરનાર, અઘોર એવાં કરશે પાપ, સાથે નરકે જાશે આપ; થાય વિરંચી વરસજ ચાર, ત્યાં સુધીનો ખાએ માર; નરક ઘણું મેહોટેરૂ સાર; જોજન ચાર તણો વીસ્તાર; ભીંતે લોઢા તણી ચોપાસ, ત્રીસ ઘડી એનો ત્યાં વાસ; ખેતર તણા ધીખે અંગાર વીંધ વીંધ મારે મોટા માર; અમણું તો કાયાને કષ્ટ, જેવાક એકવિસને સષ્ટ; કરે પાપને આવે આંહ. નવ સમજુ મુકતી માંહ,વળી તમોને દીધો કોલ, ધરમજ મુખથી બોલ્યા બોલ;નહી મુકુ હું મારો ધરમ, લક્ષ જોજનછે અહીથી બ્રહ્મ;પુ છું જઇ બ્રહ્માને વાત, સાચી વાત કહું સાક્ષાત દોહરા—ધરમ વાહનપર ચડયા, આવ્યા જ્યાંછે બ્રહ્મ; શોભા કો નવ કહિ શકે, સકળ સુખનું ધામ, રાગ દ્વેશ કોને નહી, મોહમ મધે સુળ; તાર્યે બ્રહ્મ તણું; સુખસાગર સમતુલ. કરે દેવ આરાધના, નીરદ વીણા વાય; કોટી જીભ્હા કહે કવી, શોભા નવ વરણાય. નહીં રાતને દીન ત્યાં, નહી પાવક પાવેશ; અમરતના ઓઘો વહે, ભાવ ધર્યો બ્રહ્મેશ. રચના સઉ પ્રભાતણી, કરે પરમારથ કામ ચતુર પુરૂષ ચીંતામણી,દેતા નીરભય નામ છે ધરમરાય ધ્યાને કરી,કરી સેવ સમરથ,બ્રહ્મ, કહે કેમ આવીયા અમ આગળ કહો અર્થ. આસન આપી આપનુ; આવી આવ્યા સેકાજ; તે વિસ્તારી કહો મને, ઘર રાખે લાજ,ધરમ કહે શું જમને આપો કાલ

આમે દીધોછે ઈંદ્રને, મુખથી સત્યજ બોલ, ક્રાલા કરી બ્રહ્મા કહે, કહોને વણુ વીવેક; મુજથી થાએ તો કરૂ, સત્ય વચનને ટેક. મુક્તિ પામે માનવી, વણ પ્રયેજપ જાગ; તે મહારાજ કહો મુને.તો શો રહે અમ લાજ.મુક્તિ પુરી તો કંઇ,ઠીક બતાવો ઠામ, એ ઉતર આપો તમો, થાય અમારૂં કામ.

ચોપાઇ—કહે બ્રહ્મા સાંભળજો ધરમ,તમે તો પુછયો મોટો મર્મ;તે તો મુજથી નવ કહેવાય, એ મારગ નવ મારે ત્યાંય, સદાવરત સંતોખેસાર,દાન ન ચુકે તિરથધાર. જાત્રા અડસઠ તીરથ જેહ,કરે પ્રદક્ષણા પ્રથવી તેહ; રચાવે ધીંગી ધરમશાળાય, કનક ગઉ તોળો નીજ કાય. પોખે ઇશ્વર કરીને વરત, ઇચ્છા ભોજન ઝાઝા હાલ દગલા ધોટી સવચ્છી આય, કનક તણી ઉપર દક્ષણાય;પાંચ પરવણી ૫ળે પ્રિત.ગયા શ્રાદ્ધ કરે શુભ રિત. કરી નવાણુ ભરાવે નીર; કરે વિસામો તેને તીર;મુકે ગોરચ ચરવા ઠામ,પરમારથ એવાં બહુ કામ.પતી વરત પાળે જે વરત,માતા પિતાની સેવા કરત; અતીથીને આપે અન અહાર, પાળે શાસ્ત્ર સકળ વિચાર. ભણામણુ વીવા ભણશે સાર, કહી કથા સુણે નિરધાર; કોને આપ્યા વીણુ નવ ખાય,નિરમુખ કો જાચક નવ જાય. જારવાત ઉપર નહી મન,મધપાનથી રહે પાવન;બ્રાહ્મણ પર ભક્તિજ અનંત. નિતનિત સેવે સાધુ સંત.પુજે પીપળ પુજે ગાય,ધરમવરતમાં નવ કહે નાય,પુસ્તક લખાવી આપે દાન; મોટમ નવ રાખે મન માન.રણસંગ્રામે પુરો સુર પુન્ય કામમાં રહે ભરપુર એ સત્યથી ઓસરશે જેહ, નારાયણ ઉપર બહુ નેહ. ત્રાસે તુળશી કેરાં વ્રક્ષ, ભુખ્યા જનને આપે ભક્ષ; કુટુંબ સહોદરનો વહે ભાર. કરે તેવા બહુ સુમન દ્વાર. એવાને જવ મ્રત્યુ થાય.દુત અમારા લેવા જાય; પ્રિત કરી હું રાખું પાસ; મુજ આયુષ સુધી સુખવાસ.આ વિગત તે મારી હોય,મુક્તિ તે નવ જાણું સોય; આપી ફોક થાય ઓશીયાળ, વિષ્ણુ લોકે જાઉ હાલ, અહીથી દશ જોજન છે દુર, પાંચે પુન્ય પરમારથ પુર; એહીપેરે કહી બ્રહ્માય, જવ પોતે તઇયારજ થાય.

દોહરા—વહન વઇમાને કર્યું,પોતે પૈઠી કાય,વઇભવ વિસ્ણું લોકનો,શોભા કહી નવ જાય.ઉપમા આપી નવ શકું.અદકી લીલા સાર; બ્રહ્માએ સરજી નથી, અલખ અપરંપાર; મણુતા અવની કરે, મેઘ નીર તોળાય; ખગ તારા જો કો નભે, વમેકુંઠે વરણાય. એતો નર અવનિ વિશે,નથી જણ્યો કોઇ માય; બ્રહ્મ જાણે ભેદના, મત્રવા ગુણ પણ ગાય.શનકાદીક સ્વપ્ને નહી, વઇકુંઠની શોભાય; કોટી બ્રહ્મ જહં પડયા, કોટી ઈંદ્રચય, બ્રહ્મા સ્તુતિ જઇને કરે, મેહેર કરો દીન દાન;વારૂ દ્રષ્ટિએ કરી,અદકાં કીધાં માન.ધાતા કહે ધરણી પતી, દુરલભ મારી દેહ;મુજ પ્રરન મુજને કહો, શુભ આશુ સંદેહ. મ્રત્યુ લોકે માનવી તે કેમ પામે પાર. મુક્તિનો મારગ કરો, તે ચીંતા મુજ સાર.ફરી જઠર નવ અવતરે,છુટે ગરભજ વાસ; માંડી કહો છો મુજને, હું પુછું તમ દાસ. ચોપાઇ—બ્રહ્મા વિષ્ણું રૂદ્રજ નામ, કરે તેહ સરૂષ્ટિનું કામ; સરૂષ્ટિ સઘ-

બી ઘડતાં તુય; પ્રતિ પલચું તે કરતા હું'ય; તમે તે વાતજ સત્ય, અગીયારશ જે કરશે વ્રત, બાર માસ કેરિ ચોવીશ જુજવાં ફળ તેનાં આ દીશ; નીરજન અગીયા રસ જે સાર, સઉથી ઊત્તમ તેને ધાર; કરે અહાર દશમી ફળવાન; દ્વાદશીએ આપે દાન. અગીઆરશ કેરા અપવાસ,જાગત કરતું બારે માસ. લઇદીક્ષા બ્રહ્મચારી રહે, વિષ્ણુ વિષ્ણુ મુખથી કહે; એનો કરશે જેહ વ્રત, મુખથી બોલે નહી અસત્ય વડ પીંપળને પુજે જેહ, અદકો તુળશી ઉપર નેહ. બ્રાહ્મણ ઉપર ભકિત સાર, નીંદા કોની નહી મન ધાર; વૈસ્નવ ડેર પાળે કરમ, પુજે બારે નીત નીત બ્રહ્મ, ભગવત ગીતા ને રસજ્ઞાન, કથા સાંભળે રાખી માન; નવાણુ સમરાવે બહુ સાર. કાશીસંઘ કહાડે નીરધાર. ત્રિવેણીમાં સમાર્પે દેહ, નારાયણ ઉપર બહુ નેહ; કાશી મુક્તિ કેરૂ ધામ, સદા વસે છે જ્યાં શ્રી રામ.જાણે પરસ્ત્રી માત સમાન,વેદ શાસ્ત્રનીમનો આણ, હોય કવિશ્વર કેરૂં રૂપ, અથવા હોયે ભારે ભુપ. મારે પરમારથ કરતાં જેહ, સ્વર્ગ વિશે સંચરશે તેહ; ગુરૂને ઇશ્વર રૂપે જોય. કેડ લેનારિનો કાય; શાર્ઙ્ગધરમને તીલક ભાલ. પ્રાણી ઉપર રાખે વ્હાલ; રહે રૂદેન; સ્મરતાં રામ, તે નર આવે આણે ઠામ; વકુંઠ નગરી જુગનેજોય,ભારે પદ તેનુંહોય;જીવ ટળીને શીવજ થાય,નેતો જાણેશંકરરાય, કોલ કીધો મેં તો તમ સાથ; પણ મુકિત તો શંકર હાથ; શીવ લોકે જાઉં છું હું'ય નીરાને અહીંયાં રહે તુય.

દોહરા—વર્ઇમાને વાહન કરયું, દેવ તણો જે દેવ; કૈલાસે તે પરવરયો. સદગુરૂ કરવા સેવ, લાખ વરસી વકુંઠથી. શોભા અપરંપાર; વઇષ્ણું પદ વેઇકુંઠમાં સવળી શોભા સાર, વરણી શકાયે નહી કહી, વીષ્ણું કેરો વાસ; તેથી શોભા શીવ તણી, કોણીધા કઇલાસ જતુની, બધા જગની, થયા રૂપજ માણ; અરધાંગે આપે સહિ, કરૂણા નિધ કલ્યાણ. પાર પ્રીછે નહી તેહનો સઉથી પેહેલી એહ; સૃષ્ટિમાં વ્યાપી રહિ, એમ કારીક જે દેહ. ખટ ચક્ર ખોજી જુવે, બ્રહ્મગીતા અનુપમ, તે જન એને ઓળખે, શકિત કેરૂં રૂપ. ઓની કેડે કૃષ્ણછે રાધા માધફરાવ; બુદ્ધરૂપ ખસ્યા નથી નિંદર રૂપે સ્વામ. બુધરૂપે એ બાળકા, વિવેક રૂપે બોલ; લખમીરૂપે લાકડી બુધ્ધો રૂપ અનોલ, કો કહે સરજી નર થકી, કોઈ કહે છે નાર; એક તણા એ બે થયા, સર જાગો સંસાર; ભગાકારને લગથી, સકળ લીધી ભરપુર; જાણો જુગતેથી શિવ શક્તિનું નુર. પ્રથમ જળાધારી કરી, બેસાડયું છે લીંગ; અકળ ગતિ કો નવ કળે. આધ શક્તિનો રંગ. કલ્યાણરૂપ કરણા નીધી, કલ્યાણરૂપ નીવાસ; કલ્યાણ કરતિ જન્મનું, કલ્યાણ રૂપ કઇલાસ. શીવ સાનીધે સંચરયા; પુરૂષોતમ પાવન;નામે કોટી જન્મનાં બળેજ અઘનાવન. એ એમાં અંતર નહી, શાસ્ત્ર શોધના સાથ, અરસપરસ તે અધીપતી, બ્રહ્માદિકના નાથ. હરિહરમાં અંતર નહી, સદા રહે મનમાંહ; કોટી કલ્પ બ્રહ્માદીકના નાવ હરીહરમાં અંતર નહી, સદા રહે મનમાંહ; કોટી કલ્પના

બ્રહ્મતણા, તે નર સ્વર્ગે જાય. પરમેશ્વર પોંચ્યા નહિ,આદીય પુરૂષ છે એક; શોમદ્રષ્ટ સઉને જુવે. સત્ય રૂપનો છેક, પરશોતમ તો આવીયા ભોમીના પુર ભાગ્ય;દરશનથી દુખ તો ટળ્યાં.થઇ પવિત્ર જાગ. કામ કપો કરૂણા નીધિ લાખવળા શીર લહુ અંચ થકી હાજર કરૂં, પ્રતિ ઉતર પણ દેઉ, વિષ્ણું વળતુ ત્યાં વદે, સંદેહ મનમાં થાય કૃપા થકી નિર્ણય કરો; દયાળ શંકર રાય, ગર્ભત્રાસનાતી છુટે, વળી નરકથી નેટ; શીવપુજન પામે સદા, પુનરજનમના પેટ. ઈન્દ્રલોકમાં કો વસે વસે કોઇ સુરધામ; કોઇ રહે રવીચંદ્રમાં, કોઇ બ્રહ્મા ઠામ; કો વીષ્ણુ કે શીવપુરી, જેને જેવું પુન્ય, દેવ પણ તે ભોગવે, નિમિષ માત્ર નહી ન્યુન.

ચોપાઇ–શીવ કહે સુણજો શ્રી નાથ; જગબ્રહ્માંડ તમારે હાથ; પાળક પોળક છો જી તમો, અધિકાર કરૂં તે અમો, નિગુણ થકી જ ઊપજે તન. શુભ વાતે તમ સદાગમન, સમજ ભરમાપાળો આપ; સંસારીકની શીવના છાપ. તોપણ રૂડો કહે છે સરવ, બરકતણું રાખુ છું પરવ;તપ ફળદાતા મારૂ નામ, કપટ તણું નહી મનમાં કામ. મુજને કહે તે ભોળો ભુપ;મહાપુરૂષ જોગીનું રૂપ;માટે કહું તે ધરજો મન, વિષ્ણુ રૂપ સદાપાવન. તપ કરી જે સાધે ઇશ,તેનો આવે આભ દીશ; વળી ગંગના શેવે નીર તે તો આવે આ મંદિર, નીતે નરમદા નીરખે નાર. તેજ ન આવે આણે ચીર, દેહપર જન કરશે પ્રાગ, પરનીંદાનો કરશે ત્યાગ. પુજે કંકણને કેદાર, જઇ મથુરામાં આપે દાન; વિધવિધ વઇભવળે જઇ હાડ, તે પામે શીવનો દરબાર,ગોદાવરી નીર સેવે સાર;તોળે કમક દેહ નિરધાર,કંચનમેરૂં નરે પ્રમાણ દેવ પાત્રને આપે દાન વિવિધ વઇભ દે નિરધાર,શંખ ચક્ર તે પુજે સાર;કાશી કરવત ધારે શીશ, તે પામે કસલાશી દીશ.શીવ રાત્રી જે પાળે પ્રીત,દેહ શુદ્ધ થાયે ખચિત;સોમવાર પરદોખેપુર શીવપદ તેથી નહી દુર. પંચ ગ્રાસ કાડીને જમે, ગુણ ગોવિંદના મનમાં ગમે, ગયા નેઠ નીત આપે ગાય, તે નર કઇલાશે જાય, શકિત સેવના રાખે સાર તે નવ ઉતરે ભવને પાર; કળસ પ્રાણી શું હેતજ હાસ, તે નર તો પામે કૈલાસ. શુકલ તીરથમાં પાડે શરીર- કરે વળી જે અડસઠ તીરથ; આદ્ય શકિતનું ધરશે ધ્યાન, તેમ રીઝશે કઇલાસ નિદાન.

દોહરા–હરી કહે તમે હર કહી;વાતજ તે મહા મૂલ્ય;બીજા સુખ છે કિયુ સિદ્ધ દરશન સમતુલ્ય. કીધાં પાપ હોયે ઘણાં,નહી તીરથવરત એક,દયાદાન સમજે નહી નહી સત્ય વિવેક, પાપે પેટ ભરી રહે,પ્રપંચ અદકા ભેદ;એવા જીવ કેમ શીવ થશે, વાણી કહો નીવેદ; હરી હરને નહિ ઓળખે, જાણે નહી પુરાણ; સારૂ સ્વપ્ને નવ કરે-કાળ પેખના કાળ, તે નર દેહ મ્રત્યુ ટળે; ટળે નામ નર નેટ,ભળે તેજમાં તેજ જે,પુનરમાં આવે પેટ. શીવ કહે સાચું કહ્યુ, આણી અદકુ હેત; અતી વેગળું આપથી તત્વ ગુણ સંકેત. ઉપજ્યુ સરવે જે થકી, જેમાં સરવ સમાય; ભળે જઇને શીવમાં

તેનો કહું ઉપાય, પ્રગટ થાય જપજઉને, લહે રામનું નામ, શેષકૃષ્ણ દેખે સહિ બોલે એકજ બ્રહ્મ. અરસપરસ ભણે નહી, મારૂં તારૂં ખેદ; હું ને તું લેતો નથી સરાંત નહિ મન ભેદ, નરનારી પટંતરો. તે નવ પ્રીછે પાર; સુખ દુખમાં સમજે નહી. વણજ કે વેપાર. નાણું ઢાંક્યું રહે નહિ. ઇંદ્રી ગુણ અનેક; મારૂં કે મીઠું નહી લિધાએ વિવેક જે નરને સ્વપ્ને નહી, સાચે જુઠે ખેદ; રીઝે કે ખીજે નહી, આનંદ રૂપી અનેક. પંખી પશુને માનવી, ઝાડપાનને આય;અંતર આપે વહે; જપી સહિ ઇશ્વર જાપ એવી દેહ જ્યારે પંડે, ઉતમ અવની માંહ; મળી તેજમાં તે જઇ જીવ મટી શીવ થાય.

ચોપાઇ–વળી કહુ બીજો ઉપાય, જીવ ફીટીને શીવ થાય;જીવપડે સરૂણીમોજાર સાચુ વરત ધરે એ નાર; અવનવું મનશા દેહમાંય, સાચી વાત થકી સુખ થાય; સાચે સુતાં ઉઠતાં સાચ, સરૂણી સઘળી દેખે સાચ. આપ સ્વારથ કારણ તેહ, જુઠું જન નર લોભે જેહ; જુઠી નહી કાંઇ ચાલે રીત, જુઠા સંગ કરે નહી પ્રીત; જુઠ ઉ-દયમ પાખે અન. જુઠા જન ઉપર નહી મન; પડે તીરથ ઉપર દેહ. જીવટળી શીવ થાએ તેહ. વળી કહુ ત્રીજો એ ઠામ, મુક્તિ પદછે જેનું નામ; પચાસ પ્રથ્વી કોટી સાર કાશી તેમાં નહીં નીરધાર. પંચજ કોશી તે કહેવાય, ત્યાં સુધી જળ ઉંચુ જાય, ત્રણ લોકનો પ્રલય થાય, જળ કાશી પાસે નવ જાય, બ્રહ્મા પણ નવ જાણે ભેદ, વખાણુજ માત્રજ ભણે વેદ; મારે સત્ય પુરીમાં સાર. અવતરશે કાશી નીરધાર એકાદશીમાં દઇવત ઘણુ નીખાણુ કરવું શું તે તણું,જમના દુતો સવળે જાય, અ-મલ નહી એ કાશીમાંય, માહ પાપી કાશીમાં પડે, જમ દુતો તેન નહી અડે, તેકામે તે શીવનો શ્રાપ, ધરતી માંડયાથી લાગે પાપ, ક્ષણુ માત્ર કરે જો પુન્ય, બ્રહ્માંડ ભો-ગવશે નહી પુન્ય.પલક માત્ર કરે જો પાપ,કોટી નરક તો છુટે આપ.કોટી કરમ કરીને જાય પગ ધરતામાં પાવન થાય. પડે દેહ જઇ ત્યાંય,મણી કરણીકાના મહી માય,વહે કાનમાં તારીકા મંત્ર,જપે વાર ત્રણ શીવનો જંત્ર.દેહ પાપ તે ઠામે જાય જીવ ઘડીમાં શીવજ થાય; સંદેહ નહી એ વાતે સાર, મુક્તિ પદ છે એ નીરધાર;કાશી સાથ મુ-ક્તિ નવ હોય. શીવ પુરાણ કાશી ખંડ જોય, શોમ દ્રષ્ટિએ સુણજો વાત શીવ કહે ચાનો સાક્ષાત, દેહ માનવિ દેહજ થાય, બીજો નહી એકે ઉપાય;મણી કરણીકા પાસે જેહ, મરણ વેદના ભાસ તેહ.

દોહરા–ત્યારે વિષ્ણુ બોલીયા,એ શું કહ્યુ શીવરાય;મુક્તિ મારગતમે કહ્યો જ-મપુર ખાલી થાય. વળી શીને હર કહો; કરો કવિ મન ગોર; આવંતા પાવન મળી વળતાં જનનો ચોર. ચોપઇ–શીવજીએ એ વાતજ કીધ,વિષ્ણુ એ તવ આજ્ઞા દીધ; બ્રહ્માને દીધુ વાહન, આવ્યા પોતાને ભોવન. શીવજી મુખથી સુણ્યું જેહ. આદિ બ્રહ્માને કહ્યુ તેહ; પછી પરસ્પર કરી પ્રણામ આવ્યા પોતાકેરે ધામ. કહી મુખથી

માંડી બ્રહ્મ; મનમાં અદકુ હરખ્યા ધરમ;આવ્યો પોતા કેરે વાસ; વારૂ સુર નાયકની પાસ. કીધા મુકિત મારગસદ, મણી કરણી કાશી કોહદ;પ્રદક્ષણા કરી હરખ્યા મન, આવ્યા પોતે ઈંદ્રાસન. જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું તે જેહ, વીક્રમને સમજાવ્યું તેહ; દેહ અંત કાશીમાં થાએ; તે નર મુકિત પામે રાય. દોહરો—વઇકુંઠે શોભા ઘણી; સુણી જ્યારે વાત; કરજોડી ઉભો રરયો. સાંભળજો અમ તાત; અપરાધી પાપી ઘણો; દેવ આવ્યો દુખ, રાજી કરીને રીઝાવ્યો, ભાગી ભારે ભુખ.દુખ ભંજન કહું છે મુને. માનવ સઘળા જેહ, ઈંદ્ર સુત કહેવાઉં તો અચરજ શું છે તેહ, કરમે જશ તે માહરે, અતળીબળ હું આપ; પુન્ય પદારથ ભોગવું, આપ ચરણ પ્રતાપ. ચોપઇ—હું આવ્યો જ્યારે તમ ઠામ, સદા લક્ષ કીધાં અમ કામ, ધરમ કને જાએ એક વાર, મુજ સંદેહનો લાવો પાર. ભાભારામ તણી જે કાય, અંતજ તેનો કયારે થાય. આવરદા તેનો હોય જેહ મુજને આવિ કહોને તેહ, વચન બંધજ તેથી જાય, ગયા જ્યાંહાં છે ધરમજ રાય,પુછી વાત પટાંતર સીદ, ત્રીગુણ રૂપથી પારજ લીધ, કહિ વિક્રમ રાજાને વાત, આજ થકી તો દીન છે સત, અગીયારસ નીરમળ દિન જેહ, પહોર દિવસમાં પડશે દેહ; દંડવત બહુ પેરે મહા કીધ.વચન દેવનું શીરપર લીધ, બાવન વીર તણો જે વીર, વાયુરૂપ થયો બડવીર. રાયે મીચ્યાં નેત્રજ સાર દિઠી ઉજ્જણી નીરધાર,અચરજ સરખુ જોયું જેમ આવ્યો ઘેર રહયો છે તેમ. પંચામરત પુજ્યા હરસીધ્ર,આ સામગ્રી નવ નિધ, ઘંટા ઘુઘરને આરતી, બારે ભોગ ભરયો ભારથી. દેઇ પ્રદક્ષણા આવ્યા ઘેર, કીધી પ્રભાતે શી પેર, ઝંખે કયારે વાહાણું વાય, રાજાને નવ હરખજ માય.

દોહરા—ફરે છત્ર શીર ઉપરે, અધીપત બેઠા આપ, વરણુ અઢારે સુખમાં, પુન્ય તણો પરતાપ, સુખપાલજ ત્યાં મોકલી, ભાભા કેરે ઘેર; ચાલો તેડે રાયજી, પ્રિત ધરી બહુ પેર. ભાભારામે કહાવીયું મળવા કેરો ભાવ; મંદ મતી છે માહરી; ત્રણ દીધી છે તાવ. ગાત્ર સહુ શીતળ થયા નહી ઉઠયાની આય;માન મહારૂ તપ ઘણું, મહીપત કેમ મળાય અભાગીઓ હું અવતરયો, ત્યારે જાગ્યો દીન અંતરમાં અવની પતિ,કેમ મળે દરશન પાછા શેવક સંચરયા, કહયો રાયને આંક;ઉઠયો નહી એ થકી, વરસતણો શો વાંક. અસ્વારી વળતી કરી મુકી સરવે કામ; મંદિર આવ્યા મહીપતી, મળીયા ભાભારામ, દુનીયા દેખે કારમું, અજીસંભવ શી વાત; જોવા ભાભારામને, આવ્યા ભુપ પ્રતાપ. મહીપત જોવા મેદની, આવી કામોઠામ; ગુંજ ગણી છાની કરે, રાજા ભાભારામ કુશળતા પુછી વળી શીશ ફેરવ્યો હાથ; ખબર કહોને તમ તણી બોલો મારી સાથ, ભાભો કહે રાજા સુણો, આનંદ મારે અંગ; મોત આવ્યું છે ઢુકડું, હવે રાજાશું રંગ, આ અવતાર ગયો વળી, હવે ગતી શી થાય; પશુ પંખી કે માનવી, વરૂણની ભમરો કાય જેવી કરણી અહિ કરી, તેવો

મળશે પાર, કરશો તેવાં ફળદીએ. એ ઇશ્વર વહેવાર કહે રાજા સારૂ થશે, કરશો માં ઉચાટ; જશ દિધો બહુ વિધમાં, કરશો તે શા માટ. દુખ આવ્યું છે દેહમાં, આત્મજ શીતળ થાય, સારૂ થશે અબઘડી, ઉઠીબેઠા થાય, ભાભો કહે ભુલશો નહી, ચીતના જોશો ચેન; લાંબણું ટુંકા રોગથી નમી ગયાં છે નેન. કાને ધાલ્યુ આંગળી; સાંભળવાને સાદ; ધોર ગમન તો સાંભળું; નહી અન્ય કો નાદ. ગમન તો ગાજે નહીં મેધન કોડે ધાર; હાલક હુલક નગરમાં, હંશ ચલાવન હાર, ઉઠયો અંત અધીપતી લહુ ન જોતા વાર; પ્રસ્થાને પદમથકી, હંશ ચલાવન હાર; નેનો નેટ નમી ગયાં હયડું રહે નહી ઠાર; હાલક હુલક હલુરવા, હંશચલાવન હાર દમ વાધ્યો બહુ દેહમાં, અંગ ગણે તે ઠાર; ત્રંબાળુ ત્રીજુ થયું, હંશ ચલાવનહાર. થઇ જીવને હાંતકી, ડળાત દીઠી ધાર; બંધ થયાં દ્વારો સહુ, હંશચલાવનહાર. કફ વાયુને પીતએ, મળીયાં ત્રણે સાર; અસ્વારી આપે કરી, હવે નહિ કંઇ વાર, હંશરાજ હલકારી થયો, લેખે એક લાગ; પાંચ હતાં તે પાંચમાં. ભળીગયો તે ભાગ, પચીસમાં પચીસ ભળ્યા ભળ્યો એકમાં એક; પ્રતિ પ્રતિમામાં ભળી, વદ કરો વિવેક લકડ કરીને એકડાં, કરે ઠાઠલા સેલ; તાણી બાવન પાંસળાં, જેને જન કહે વકિલ ઠાઠ બનાવી પીંજણિ, પડવું સાળે ઠામ; લખ ચેરી રહે વેગળા. સ્નેહી કેરૂ નામ રૂધીર માંસને હાડકાં બાળ સળગી એહ, મળે મુતર મલ કાયમાં, દીશે એવી દેહ જડ રૂપે દેહ જાણવી, ચેતન રૂપે હંશ, એ પંખી ઉડી ગયો, રહે સડતે મસ, ભાભો કહે સુણ મહીપતી, એ વેળા છે આજ; પગ ભાગ્યા ખઇ રોગથી શું થાશે મહારાજ. લક્ષમીવર શું લાજશે, સુણજે સ્વામી કરણ. તુંનો નિસ્ચે જાણજે, માથે આવ્યું મરણ તું પણ ચેતિ ચાલજે, કરજે ચેતિ કામ; ભાભો કહે મારે હવે, રામ રામ શ્રી રામ.

છપ્પો—નારી તેનું નામ, કરે સ્વામીની શેવા. નારી તેનું નામ, કંથને જાણે દેવા, નારી તેનું નામ, દુખ સુખ વટતાં સહીયાં, નારી તેનું નામ, સ્વામીના અવગુણ સહીઆ; વળી નારી જે નમી ચાલશે, નારી સફળ ફળે ફળે; જીવે ત્યારે જશ જીતાલ, અંતઃકરણ ભેળી બળે, ચોપાઇ—રામાદેતને ઘેર નાર, તે આવી ત્યાં એણે ઠાર; નરનારીશું અહકો નેહ, સત્ય પડયું છે તેની દેહ. જળ સુકાયું સ્વામીને હાથ આવવું મારે તો તમ સાથ; આત્મજ્ઞાને સમજી હુંય. છડે દીન તો મરશે તુંય. સહગમન કરવું સરવથી, જગ સુખ હવે જોવું નથી; બળે કંથ સાથે જે નાર, તેનામહિમાનો નહી પાર, શામ પુરે સાખજ એહ, સ્વરગ વિશે સુખ પામે તેહ; અપારપાપી હોયે કંથ, સતી પ્રતાપે પામે પંથ પુરં પુન્યજ પામે નાર; રાજાને ત્યાં લે અવતાર માટે સાંભળજે ભુજપતી તુજકેડે થવાની સતિ, ભાભો કહે એતો છે ધન્ય, પણમાને નહી મારૂ મન; રહેવું અચરજ જેવું દેહ, કો કાળે અવતરવું પેર, કહે રાજા સુણ

ભાભારામ. મારૂ કરયું કરને કામ; મુકો માયા હવાં માર, પહોચાડુ કાશાંએ ઠાર. મતી કરણીકા માહમા જેહ; દેવ ભુમીમાં પાડો દેહ; જન્મ મરણનો ફેરો જાય, જીવ ટળીને શીવજ થાય સાધો કામ કરો સમરથ; ઘણું ખરચવા આપ્યું ગરથ; મારા ઘરમાં આપ્યું ઇશ મેહેર ઘણી મુજને જગદીશ. કરે પુન્ય લઇ પરનો ગરથ; તેણે કાઇ સરે નહી અરથ; પૃથ્વી પત પીતાને ઠામ, પુત્ર પેરે છે પ્રજા તમામ; મુરખલોક ના જાણે કાય. જાણે જેને જ્ઞાનજ હોય, વચન તણા ઓશીગલ થાય, ધન્ય સત્યવાદી વીક્રમરાય. પ્રીછી એવી સઘળી પેર. રાજા આવ્યો પોને ઘેર; સુભ સાંઢણી નીજની શાર, બે જોજન અધ ઘડીએ ધાર. પંખી પેઠે ઉડે જેહ, મનવાંછીત દેવાંશી દેહ. ઘડીએ જોજન એ ચાર, સવા પહોરમાં કરી તઇયાર ઘણિ હેમની મોહોરો ભરી, ચાહયો હઇએ હેતજ ધરી, ભાભે પુન્ય કરયું અપાર, ધન્ય લુંટાવ્યું અઢળક સાર. વહેંચી સહુને આપ્યો ભાગ, લીધો બહુ લાખેણો લાગ, જેષ્ટ પુત્રને તેડયો સાથ. રામ દે નીજ સ્ત્રી સંગાથ. ભાભારામ ચોથો રાય. જોઇ શુકનને પંથે જાય; કાશીમાં પહોંચ્યા છે જ્યાં. મરણ ઢુકડુ આવ્યુ તાંહ. ભાભો સુતો છે સેજ્યાય ગેબી શબ્દજ ત્યાંતો થાય; પુષ્પતણી વ્રષ્ટી તાં થઇ જાણે કાયા સ્વરગે ગઇ; કરે સહુ ત્યાં કુળની રિતે, પુર ભાભામા પુરણ પ્રીત; ખટ કર્મને સંધ્યા સ્નાન સુપાત્ર કરમાં દેછે દાન. ત્રિવીધ તાપતો ટળીયા સાર, અઘના ઓઘ બન્યા નીરધાર; નારયણશું ધરિને નેહ દેવરૂપતો મુકાયો દેહ. ગયો હંશ ઉડીને જયાંહ, અંતરીક્ષ વેણુ થયાંછે ત્યાંહ; વધશે તારો રૂડો વંશ, થશે એહ દેવતાઇ અંશ. વચન એહ મારૂં નીરધાર. જુગમાં નામ રહેશે સાર; એક વઇશ પેઢીએ પુત્ર, અવતરશે સતવાદી સુત. ઉજ્જેણી નગરીને ઠામ ઉત્પન્ન થાશે ભાભોરામ પુજાશે તે થઇને દેવ, સકળલોક સહુ કરશે સેવ; ઘડપણ એબી શબ્દજ તેહ. શુદ્ધ થયો ભાભાનો દેહ પ્રાણત્યાગ થયો જે વાર, થઇ સતિ રામાદે નાર. પુત્ર કરિયું ગના શરાધ, ટળીયા જન્મ તણા અપરાધ; જનમ મરણનો ટળીયો ફેર, મુક્તિ પામ્યો એની પેર; સફળ કરયો અધિપત અવતાર, એવા દેવાંશી દાતાર; પંચ માસ પુરણ થઇ પેર, કરી જાત્રા આવ્યો ઘેર. રૂડો રાય અવતરીઓ અંસ, આજ સુધી પુજાએ વશ; વીક્રમ કેરૂં રહેશે નામ. પુજાશે બહુ ભાભારામ. ધન ધન ઉજ્જેણીએ ગામ, ધન ધન કણબી ભાભારામ; ધન ધન અવતરીયો જેવંશ પુન્ય પદારથ પામ્યો અંશ, કહે પુતળી મનહુલ્લાસ, ભોજરાયને કાળીદાસ; સંસ્કૃત વિદ્યાએ છે શાસ્ત્ર. પુન્ય પદારથ કેરૂ પાત્ર, જેવાં બુદ્ધિ કરીને દિધ, નીરમતી વાતતો થાયે સીદ્ધ; પરદુખ ભંજન વિક્રમરાય, તે ઉપર આ કથા જણાય, અજાણ નરને છે ઉપદેશ, જાણીતાને પ્રેમે પ્રવેશ; પંડીત જનની એહ પ્રીત, રાજલોક તણી છે રીત, જોગી જનને આવે જોગ, ભોગી જનને વૈભવ ભોગ; દાતાનુ મન થાય પ્રસન્ન, શુભ તણું દાઝે બહુ માન. પાપી માણસને મનઝાળ, અકરમીને ને મન આળ, દુખિયા

માગુલને તો દંડ, પાખંડીને મન પાખંડ;અવિવેક જનને નિદાય, અજાણને તો છે નિંદાય. ચતુર નરનેકે ચરિત્ર; પુન્યવંતા એહ પવિત્ર.દોહરા—કહે પુતરી પ્રેમથી,વાર ભોજ તપાસ સંસ્કૃત ભાષા માંહ તે. કીધુ કાળીદાસ. કહે પુતળી ભોજસુણુ, એવા થાશો વીર; તેણુજ પાળે આપનું ધર્મવંત ધર ધીર. કરો પરાક્રમ જેહવાં.ધરોસિંહાસન પાય, દાન કરે એ સાંભળી, સરવે પ્રાશ્ચિત જાય;એમ કહીને પુતળા, ઉડી ગઇ આકાશ; એહ કથા પુરણ થઇ. કહે કવી શામળદાસ; ધરણીપત રાવણુ અરી, વહુ હું શીરપાય; શ્રોતાજન સહુ બોલજો, જય જય શ્રી રણછોડ

વારતા ૨૦ મી વૈતાળની.

સભારાજ નામની વીસમી પુતળી બોલે છે તે વારતા રાજા ભોજ સાંભળે છે.

શ્રી ગણેશાય નમઃ ચોપાઇ—શ્રી મુખ આરાધુ સરસ્વતી, મયા કરો આપોશુભ મતિ; કરૂણા વરસ રસનાએ કરો; બાળક જાણી બાંહે ધરો કર ગ્રંથ રાખોજીલાજ; કરૂં આરાધન તેણે કાજ, સરસ્વતી જેને મુખ વશી; વળતી તેને ઉણમત કશી; અણુમાત્ર કપાથી આપ. પંડિત થાય તે તુજ પ્રતાપ, ગ્રંથ અધુરો જો રહી જશે, તો માત હશારત થશે. ત્રણ વશ જેમ વાયુ તણે, તારે ભરોસે કવિ તો ભણે; તનય ક્રિયા હશે તાહરી, તે તો લાજ રહેશે માહરી. વસનાહની મોટી ખાત, સન્મુખ સાચું જો સાક્ષાત; આપો બુધ તુરંગ અનેક, અકલરથણી તું છે એક. જગત પાવની શ્રી જુગદિરા, આદ ઉમીયા પત શ્રી તું ઇશ, બોલો નામ ભવાની ભુપ, રાજેશ્રી દીવ્ય સ્વરૂપ.

દોહરા—શ્રી ભોજ ભુપત ભલો, શ્રી ધારાવર ધાય; શ્રીપત શેવક સત્ય એ શ્રી નિર્મળ શુભ નામ, આણ્યું આસન અવનવું,ધરણિ ધર્યું ત્યાંહ,શભા સરવ શોભા રહી; મહિપત બેઠા માંહ પંડિતને તો પુછીયું, લીધું લાખેણું લગન; મહુરત વેળા મનશું,મહીપત મનમાં મગ્ન,ભોજન શુભ ભલી ભાતનાં,પુર પોખ્યું પ્રમાણ; સુપાત્રદાન સરપીયા, જશ જગ માંહે, જાણ બ્રાહ્મણુ ભલુ મનાવિયા, ભરયા ભાટ ભાત ભાત; ગુપ્તદાન ઘણાં કર્યાં અધિપતીએ એકાન્ત. પાંચ પ્રદક્ષણા કરી, પ્રીતે ધરિને પાય, હાં હાં હુંકારો કર્યો, માં માં રેહને રાય.સભા રંજની બાલીયાં,પુતળી આણી પ્રીત; એ આસન વિક્રમ તણું, કરણ જેની રીત. દાતા દીવદરિયા સમો ગુણગરૂઆ ગંભીર; કનક દેપણું કરણ વરત,વીરે ઉત્તમ વીર;હરસીદ્ધ હજુરી એહને,જેને માથે હાથ પુન કરે પરમારથી,છત્ર જાણે જુગદીશ;વૈત્ર ૯૯ હીર છત્ર ધર્યું,અલખત આગ્ની અપાર. મહુરતણી મારાગી કરી,શકળ શાસ્ત્રમાં સાર;બહુ મહિમા સંક્ષેપમાં, સાગરમાં મહું સંચ; મુદ્રી માંહે મુકવી, શાસ્ત્ર શાસ્ત્રની સંચ.

ચોપાઇ–વરદે ભોજ એવી બે પાણ, વનિતા કહે તું તેહ વખાણ;ભરતખંડ તણો તે ભુપ, નગર ઉજણી અતિ અનુપ. ગુણ લક્ષણ શુભ સોભા વળી. જેની હોયે ઘડ સોહા વણિ, વરણુંવરણી જ્યાં વિવિધ વિવેક, એક એકથી અધીકાં એક અ-ધીક તેજ અરજુનવત હોય, જીતિ ન શકે તેને કોય; બેઠા સીંહાશન નાથે અપસર સંગીત ગાન, ગુણીજન રૂડાં ગાએ ગાન; ધાઇ મહુવો સભામાં ડાઠ, ત્યાં આવ્યો ગુ-ણવંત ભાટ. સહાવીદી ખરેખર ખ્યાલ વડુ નામ તેનું વૈતાળ. દેવ શરીખો દીસે રૂપ, જાણે ભાટકો બીજો ભુપ; વહીયો તેણે સુખ આશીરવાદ. અતિ રાજા પામ્યો ઉલાહ; મહિપતિ આપ્યો અહકો માલ, વીક્રમે બોલાવ્યો વૈતાળ. દેવતાઇ કો દીસો રૂપ, મોહ પામ્યો નગરનો ભુપ. કાલો ઘેલો વિક્રમ હોય, એવો ભાટ ન દીઠો કોય;ગુણ લક્ષણ નારાયણ ઉપર અતિ નેહ.

દોહરા–કહે ભોજ સુણ ભામની;ભાટને કહે છે ભુપ; પ્રઉઢુ શું પ્રાક્રમ કરયું રૂડુ કહે કેમ રૂપ. જાગ પુરૂષ પણ જાણકો; અકલ વડે અનુપ; માનવી કહે કેમ સુખથી. ભીખારી તે ભુપ,કોનો પુત્ર કયાં અવતરયો કોણ અધીપતી અંશ;વપુ વિદાય વિલય કશો, વારૂ કહોને વંશ;કેવા પંડિત પ્રાક્રમી,કેવા મહીપત માન;કેવે પ્રકારે આવીઓ લીધ દીધ શા દાન, કહે શો તે માગણ હનો કહે શી વીધા હોયે તે અવતરયો કયાંહાં, જનુની જનક ગુણ જોય.

ચોપાઇ—કહે કામનિ સાંભળ નરનાથ. કહું વાત જોડી બે હાથ; હોંશ મારે હ-ઇડે છે ઘણિ. કહું ઉત્પત વકતાળજ તણિ. પચાસ કોટી પ્રથ્વીનું પીડ, તેમાં દેક સ્થળ કે ઠિક; ભરતખંડ તે ભારે ભોમ,કરેમ ક્ષત્ર બંધાણી વ્યોમ કનોજ દેશ સુંદર ક્રરમો, તે લંકાવડની હારનો; માનવ મહીમા જાણે મરમ, ધરતિ માંહે ઘણેરો ધર્મ-શ્રીમંત લોક સુખી બહુજન, નીર્મળ નરનારિનાં મન; ગુણછાર ગુણ સાગર શુભ ગામ, ભાટભીમ એક નાર્મળ નામ. ઉમયાદે ઘેરનારી સતી, રૂડી કર્મની રેખારતી, સતી શીરોમણ સાદુલ રૂપ, અતી નીર્મળ તે નાર અનુપ. દોલતને દુનીયાં વૈભવ ઘણું, દોષ દીસે છે નાગજ તણું; માગ નાગ તે લાવે ધન, માગળ જાત પણ મહીપત મન. કોટી ધ્વજ કહેવાએ નામ, દેશપતિથી આવે દામ; વશ વરતે માનવ તે દેવ, કરે નાગ સરીખ સેવ, સુંદરીઓ પણ હાલા જોય, કંગા કંગી શકે નહિ કોય; રાજ રીત સમરથી સુત્ર, પતીવ્રતા પેરે નહી પુત્ર. વપુએ તેને મોટો નેહ, દાવાદંગ જેવો દુખ દેહ; કળતા એક પડે નહી કશી આવી-આવી વપુએ વશી. શામા ઘેર શીરો-મણ સતી, પ્રેમદા કહે સાંભળરે પતી; શીવ સેવતાં વાધે સુત. પ્રભુ પ્રતાપે પામે પુત્ર વિના ઘરસુનલ સુખ, પુત્ર વીના કેમ જાગે ભુખ. પુત્ર વીના તો આંધ કેહણુ કરે, પુત્ર વીના પીડ કોણગુજ ધરે; પુત્ર વીના કો સુખ નવ જોય, શુકન નવ લે કારણ કોય. વાંઝીયા નાર એ કારણ વડું, પુત્ર વીના જીવીત ભડ પડયું; પુત્ર વીના અ-

લખત શી અંશ, પુત્ર વીના કેમ વાધે વંશ, પુત્ર વીના મેહેણાં દે સહુ, પુત્ર વીના ઘેર નાવે વહુ; અવતાર પુત્ર વીનાનો બળ્યો પુત્ર વિના તે શોક નવ ટળ્યો; પુત્ર વીના નવ પામે નાત, સગાં સહોદરની શી વાત; જેને પુત્ર ન આવે પેટ,તેના જીવતરમાં ઉઠી વેઠ; પુત્ર વીન વચન કેમ પળે,ચડયા ઢાળ પાછા કેમ વળે વેવાઇ કોને કીજીએ, લ્હાવો કેવો આપણ લીજીએ; ધીક અવતાર વાંઝીયાની ગાળ, નવ ઉધારે ધીરે માલ. પુત્ર વિના વહી જનક જોર, પુત્ર વિના ઘર તે સમશાન, પુત્ર વિના નવ દે કો ધન; કોઇ ધન ન પુછે કથી, સહુ સંતાન પુછે સરવથી; કરોડ દામ જો આઠે હોય, તોય પનોતા નવ કહે કોય, પુત્ર હોય ને નવ હોય દામ, પુત્ર પનોતો વેનું નામ; કુળ ઉદય સકુળ દીપક પખે, વેદ શાસ્ત્ર લક્ષમણુથી લખે; પુત્ર વિના જીવિત તે કશું, માનની મને મન એતો વસ્યું; ભંડાર લુટાવ્યો આણી નેહ; તજીએ જીવતાં આપણો દેહ, દોહરો—ભીમ કહે સુણભામની, તજ ચીંતા મન શોક;મમતું થાય એવી હતું, ડાહાપણ કરવું ફોક. ભારે વઇભવ ઘરતણો, તેહ કરયો મન તાજ; ભીમ ભયાનક પગ ગયો. તે તપ કરવા કાજ' ઝલમલ ન દેશર શીવવડો, ઝાઝુમાન જુગ જોત; તેજ પુંજ ત્રિલોકપત. ઉદેકાળ ઉદીયોત; પંચપત્ર પરતાપ પુર, નારાયણનું જે નુર; દાતા દેવ દયા નીધી, હેતક એહ હજુર, બીલીપત્ર તુળશી તાંદુલે પંચામરત પખાળ; અહર નીશાએ આરતી, આણી અહકે વહાલ; શીવ પુરાણ શ્રવણે સુણ્યું, શીવ કવચના પાઠ; શીવ મંત્ર જપ્યા જપે, ભાવથકી તે ભાટ; ચેણ આયપર આપણે, કરે નીત જળધાર; શીવ સંતાન આપો મને નોધારા આધાર. દેવ તણો તું દેવતા, ઇશ તણો તું ઇશ. કરતા હરતા તું વિશ્વપત ભજગતપાવક જુગદીશ નથી ખોટ ઘેર તાહરે,આપવે નથી સમરથ; તપદાતા એકતું લહયો, તુજ વિણ સરવે વ્યર્થ; અધીકજન વર પામીયા, દાનવ દેવ અતી આપ; પુત્ર એક શુભ આપી, પામુ તુજ પ્રતાપ, જેથી નામ જુગમાં રહે, વિખાણે શુભ દુવાટ; ત્રામ થાયનવ ખંડમાં, ભુપતજેવો ભાટ તારે પરીયા ત્રીસો પક્ષના, તારે નાત નર નામ; એવા પુત્ર આપો મને, કરૂણાનીધી કરી કામ. માહાદેવ કહે મગળ રૂપો, સ્વપ્ન માંહેએ આપી; કોટક જનમતણા ઘણાં, તારે માથે પાપ. એવું સાંભળાં ઊઠીયો,ઓછી શીવની પેર; ભીમ વળ્યો તે ઘરભણી, શોધીઆપે શેર. બ્રાહ્મણ વરિયા ભાવથી, શત શત ચડી દીધ, પુરણાહુત પુરણ કરી, દક્ષણા દાન બહુ દીધ, માહા રૂદ્ર એકાદશ કરયા લુંટાવ્યું બહુ ધન; દાન અવેરિ આવરી, મહાદેવ ઉપર માન વિપ્ર વરા તે વેદિઆ શાસ્ત્ર તણી જે શાખ; પારથી ચીંતામણ કરયા, પુરા તે નવલાખ; શીવ થયા અતી આકળા, એને શું અપાય; પાંચસે પુત્ર આપતાં, ઓશીંગલ નવ થાય, સંતોષ્યો એણે ઘણું, ચડયો ભુદરને ભાર; વ્યાજ સહીત જેને વળાવું એવા એદાતાર નીરમળ દેહ તપ્યા કરી, તજ્યું પોતાનું ગામ; પાછો વળી તે આવિયો, તપ કરવા

આ ઠામ, કાયા કષ્ટ વેઠી ઘણી, સાધે સઘળા સુમ. શિવ બીચારો શું કરે; ન હોય કરમે પુત્ર. ચોપઇ—એમ કરતાં વિત્યું વરસજ એક, કરી પુજા તે વિવિધ વિવેક; આવ્યો એક દીમર તે પાસ, તેને પુત્ર તણી મન આશ; આવ્યો શીવ સમીપે તેહ, ધરયો નારાયણ ઉપર નેહ; જે પુત્ર ના આપે ત્રુમહિશ, કાળ મચ્છ પછાડુ શિશ; શિવ પ્રસન્ન થયા તે સાંમ,પુત્ર પલકમાં આપ્યા પાંચ;ઘણે હેત ગયો છે ઘેર,ભીમે મન વિચારી પેર, કળિયુગ માંહે લુંડનો લાગ; બળિયો થાય તે લે એ ભાગ; બીજા જીવ મેં કેમ મગાય, હત્યા આપ કાયાની થાય. કાઢી કટારી કારજ મેરી,કોડ બુધ મરવાની કરી; છેદવા માંડયું આપે શીશ. હા હાં કહીને બોલ્યાં ઇશ.વણ મોતેશા મારે કરે, આત્મહત્યા તું શીદ કરે; કર જોડીને ભીમ તે ભણે, હું આવ્યો શરણે તુજ તણે, વરષ એક ત્યાં તો વહિ ગયું,સ્વપ્નામાં દર્શન નવ થયું, આવ્યો પાપી મચ્છી જન.તરત આપ્યા કેમ પાંચજ તન; તેથી મુને ભુંડો કીધ.એક પુત્ર મુજને નવ દીધ,શીવ કહે દેહેરા પાછળ જાઓ, નીરખો નેહથી સુખીયા થાઓ.ગયો ભીમ પાછળ જેટલે, ગોબર ગાર દિઠી તેટલે,કિડા કીડા ત્યાં દશલાખ, બોલ્યો ભીમ શીવ પ્રત્યે શાખ; કરોડ મેં તો નિરખીયા, તેનો પા તો નવ પ્રીછીયા. શીવ કહે તુજશું બોલું સાચ, જીવ એમાંથી આપ્યા પાંચ; પાપ કર્યાં તે નરકે પડયા,પાપી તેણે પેટે જઇ અડયા; તુંને આપવા જોગ તન, નથી મળતા કો મારે મન.કુળ નાતને તારે ગામ, નવખંડે રહે નીરમળ નામ; તારો ભાર મારે શીર ઘણો, જપ તપ પુજા પુન્ય તણો. પુરૂષોતમ ભરૂઆડા પેટ,વચન બાંધ્યાં અવતરીયાનેટ;તેમ કરણુ પડયું માહરે અવતાર રૂદ્રનો કુળ તાહરે, ભક્તવત્સલ મારૂં છે નામ, તે કેમ બીરદ જશે આ ઠામ. પુરણ એક કળાનિ પેર, પ્રગટ પુત્ર થાશે તુજ ઘેર; નર અવતાર ધરાયેનેટ, પુત્ર પતિવરતાને પેટ,વળી ઇચ્છા હોએ મનતણિ,આપુ અલખત લક્ષ્મી ઘણી, ભણ્યો ભીમ પ્રતે ભાખ, લક્ષમી ઘણી કરોડા લાખ.

દોહરા—કહે શીવ પુત્રજ આવશે, ખરચ કરો બહુ પેર; ના કહે ત્યારે નીસરે, ઘણીએ ના રહે ઘેર. વરદાન પામી તે વળ્યો શીવદાતા સમર્થ; આનંદ પામ્યો અતિ ઘણો,ઘણો ખરચાયો ગર્થ. યોગ ગરભજ ઠરી રહયો, કામની કરે કામ;પુત્ર પ્રતાપી પ્રગટીયો, વઇતાળ ધરાવ્યું નામ. ચંદું નીકળે અભ્રથી, પંકજ જળથી જેમ; શોભા સકળ શીરોમણિ, પુરણ પુરૂસોતમ; આકાર રૂદ્ર એકાદશે. શાહસીક કાઇ સીધ. હેત હરખ મા બાપને, કરમ જાચકના કીધ; શુકલ પક્ષ પડવે થકી;વાધે છે જેમ ચંદ્ર. વાધે રૂપ વઇતાળનું, અવનવો કોઇ ઇંદ્ર; તેજ પુંજ કોઉ દેવતા, વસુ શીરોમણિ વંશ, અવતારી તો અંશપત, આપઇશ્વરનો અંશ;સાત વરસ સેજે થયાં,તાત મુકયો નિસાળ,વણશીખવી વિદ્યા ભણે, વીશ્વ વીશે વિખ્યાત, પીંગળ પાઠ પુરાણ પુર, ભણ્યું સઘળું ચારભેદ, ભાષામાં તે ભુપતિ, વાણી વિખાણે વેદ;

બત્રિસ લક્ષણ ગુણે, અહિંદ વિદ્યાએ ચિત. રાગ છત્રીશે રીઝમાં. ખરીવાતની ખીજ, મહાદેવ આગળ જળ મુકીયું, મનમાં શીષથી માન, જુઠું ન બોલે જીભથી, દઇ જાચકને દાન. સેતરંજ પાસા સોગઠાં, રાજ રમની રીત; જુવે જુગતે જોગથી. પરિબ્રહ્મ ઉપર પ્રિત. પુન કરે પરમારથી, વરે વિપ્ર અનેક; શીવપુજન સેવે સદા, વિવીધ પ્રકારે વીવેક, હોંશે ચોરી લડેમણી, જુવટે રમવા જાય; જો જીતે તો જોખમાં પુન્ય કરે પર્વમાંય. ભીમ કહે ભંડારી સુણો, ભરાયાં હોય ભંડાર; દામ ખરચતાં, દેવને, ન કરીશ તુ નકાર, ખાંતે સોનાનાં સાંકળાં, કડાં વાડકાં કોડ; જીત્યો ત્યાં તો જશ કને, હારજીતની હોડ; જશ વાંચ્યો સઉ જગતમાં, કષ્ટ ઘણાંનાં કાપ; હરનીશ કામ એવું કરે, આપ આપજ આપ. શુરા વ્હાલા સ્વામીને, ફુટડા નર કરીયા; રાતા વાહાલાં જાચકાં. માતા ડાપણીયા. દેહ રૂડા ડાહાપણ ઘણું, સંગ્રામે સરદાર; જાચક વખાણે તેહને; દીલનો હોય દાતાર. કાળો કરૂપ કાયા ધણી; મોટમ નોહેપાન; જાચક જસ જેતા કરે, જો દેતો હોય દાન, મેરૂ તે મોટા નહિ, શાલો નહી તે સાર; પંડીત તે પ્રોઢા નહી, દેવ વડો દાતાર, વઇતાળે ધન વાવરસું, વપુએ નાનો વેશ; કીરતી ચાલી કોટીવા, દેશ અને પરદેશ. દોહો વિદ્યા નાર તરવા ધન, પરમેશ્વર આતી ઓટ; પાંચે એ છે પારકા, માલે તેની મોટ, કન્યા કુંવારી કો કહે, દેતેને બહુ માન. ભુખ્યાનું મોં નવ જુવે, કરે નીત એવાં કામ, ભરતખંડમાં ભીમ સુત, લડો લોકે ચાલ ચાવ; અતનયેં અધીપતી અંશકે વખાણ વડાં વૈતાળ, દેશપરદેશને ગામમાં, વખાણ કરે કંઈ કરોડ; ઉપમા કોની આપીએ, પણ જે લોકો નહી જોડ; એકદિવસ ભંડારીએ. કરી ભીમને અરજ. દામ સહુ દેહવટ ગયો. કહોતો કાઢું કરજ, ભંડાર ભીમે જોયો જઇ, મુખ મુકયો નિશ્વાસ; હેમ દામ ખારી મોહોરના, પરવર્યા કરોડ પચાસ નીતે રાય બેસારિયા, ઘણે હેતથી ઘેર; પાસે બેસારયો પુત્રને, પ્રીતે પુછી પેર; દુભાશો માં દલ થકી, કહુ તમારે કાજ; ભાટ જાત ભિક્ષુક તણી, એટ રીઝયો રાજ; કમાતાં કંઇ દીન ગયા, કપોળ વખાણ કરોડ. ઉડાડયો એક પલકમાં, હાર જીતની હોડ; ધારણ મજબુસડ તની. તે તમે મારૂં હીર; કહી વાત ને કળકળ્યો નયણે ભરીયાં નીર. દામ જોડવે દોહલો, વાવનારને વાણુ, જાળવતા તો જુગ થયો, ખુટાડી તો ખાણુ. દુકો-દભડ ને દામ એ, ત્રણુ જાડાનો ટેક, વંઝા ન જાણે વેદના, વાહાલતણી વીવેક; રતન બાંધ્યા જેહને, ઘેર સવાશેરની કલેક, હોડે તે હારે નહી, સોયવલ ન શેક, શકુન નગર શોભે જહાં, હસ્ત ભંળ એક હાથ, આપો રક્ષ વસે જહાં, જીતે કેણુ તે સાથ; નવ તન યૌવનસંગનું, ભામની જોબન કંથ ભરદનું જોબન માત્ર ધન, ચતુર વિચારો ચતતે તો હીર મારૂં મરણું, જોબન રૂપને જેર, જાવું હવે હું ક્યાં જઈ, અફસહિણુ અંધેર. જાચક જાય હાથી ચડયો, ત્યાં પાવ્યો લાહાણું ભાડ ચઢ થાંડે ચડ, વપુ તેણા વખાણું, જાચક જાય આશીષથી, મહીપતિ જાચક ભલા

સભા સન્માન પામે નહી, અતિ દુખે લે અંત. માગણ મેલે લુગડે, એંશી વરસેં વદ્ધ; વણ વીદ્યાએ વિપ્ર તે, શોભીત ન શ્રદ્ધ.સોળ વરશે સલક્ષણો,તાતશું બોલ્યા તરત;ત્રાસ વસુ નહીં તાહરે, વાણી બોલ્યો વરત.દામ ખરચ્યાથી દશ ઘણો.આપુ તમને આપ; મોહોલે આવુ મળપતો પ્રોઢા શીવ પ્રતાપ,ઉઠયો તે આળશ તજી,જગમલા જગપત;પ્રિતે ત્યાં પુજા કરી, પુજી આદ્ય શક્ત.બહુ દ્રવ્ય ખરચ્યો બાપનો, આપી ઓશીંગણ થાઉ;મહામાયા મત દેયણી,જશ દો તે દેશ જાઉં.શીશ નમાવી સંચર્યો,સ્મરણ શીવનું સાથ,સુતાર પડયો મારગ વીશે,તેને લીધો સાથ, સબ્દ ઉઠયો એક સહેજમાં મારગ એહ મલેશ;મને ઉપાડી તે શકે,જે જાય ઉજેણીદિશ,લાખાલક્ષણ આ ગળી,તે જીતે સઉ તેજ;અંશ અપ્છરા અવતરી,શેહેજ સમરપેશેજ.કુતકે એછે કારમો,શીવજી સાથ સોહાય;મુકેશેજ લાખા તણિ,તે અહીંથી લઈ જાય, ઈંદ્ર તણી તે અપ્છરા, શ્રાપે ગુણકા હોય,હૈત્ર પડયો છે શ્રાપથી, જોડો બેનો જોય.

ચોપાઇ—લીધો સુતાર તુરતજ ઘણી,ચાલ્યો આપ અતીથી ભણી;આપ વેશ કર્યો અબધુત,ધરી અંગ ચાલે ભભુત. તેજ પુંજ કળે નહિ કોય,જાણે કોયશીવનાગણ હોય; ભાવે મંત્ર મુખ શીવનો ભણે, તરણવત જગતને ગણે,માયા લાજ આશાના દેહ, ત્રણ લોકને જીતે તેહ; સાઠી જુઠી નહી મુખ,સંતોષ આનંદ રહે તે સુખ. એક કરે ઇશ્વરની આશ,માગે શ્રી પરમેશ્વર પાસ;બા તણી વરતામાં જાઉં,તે વાતે તો હળવો થાઉં,આવ્યોનગર ઉજેણી ગામ.દીઠોલઠ લંકાવતઠામ.ગુણવંત શીપ્રા-દીઠી ગંગ, અવગાહનથી નિરમળ અંગ, સાચી સાક્ષ શક્તિ હરસીદ્ધ, નીત પાસ રહે નવનીધ; જાય પુરૂષ ગામે જાહરે, દીઠા મહોલ મોટા તાહરે,અધીક ઠામ ઉંચા આકાશ. તેજ પુંજને પુર પ્રકાશ;રાજ ચોર ભય નહી તે ગામ, તેણે શોભા ઠામો ઠામ. રાજ મહેલ કે રૂપા તણા.કોટે કનક તણા કાંગરા, જાણે મહેલ ઝવેરે જડયા, જાણે વિશ્વકરમાએ ઘડયા;નવ ટુંકા નવલમણી લહેર,બરાસ કસ્તુરી બહેકે બહેર; મોતી તોરણ બાંધ્યા ચોપાસ. ઘણાંક બહાર દાસીને દાસ. જેમ કે મંદીર મહિપત તણું.ઝળઝળાટ ધાયલ એમ ઘણું,મણી નવગ્રહ જુગતેજડયા આદિત,આદે જાણે સઉ અડયા; માણેક હીરા મોતી ચંદ્ર, મંગળ પરવાર જડયાં છે મીંદ્ર. બુધ પાન ગુરૂ પુજરાજ, હીરે લીલુડી મણી મહીરાજ,લસણિઆ ગોમેદ કેત,જડીત ગ્રહનીલ પીતજ સ્વેત. ઉભો રહયો અદ્દશણુ એક ત્યાંહ, વણ પુછે તે જાશું ક્યાંહ.દિસં તા છો ભારે ભુપ, સકળ કળા ગુરૂ સીદ્ધ સ્વરૂપ. શું એ મહેલ તમારે કામ,બીજા વાસલભેરાં ગામ; વઇતાળ કહે એ કોનો વાસ, પ્રતીહાર બોલ્યો પ્રિતે પાસ.

દોહરા—ગુણવંતિ ગુણકા રહે, લક્ષમાં લહે સઉ લોક, ભોગી આવે ભાવથી, ભોગી જાવું તે ફોક. સાત સદાવ્રત સામટાં, મન ગમતાં મહા મુલ્ય. કામ હોય તે કહો મુને,સાંભળતાં સમતુલ્ય.માગણ આવે માગવા, પ્રિત ધરી તમ પાસ; ભંડ

પ્રીતિ ભરે,જે ઇચ્છા હોય આશ. સત્તર હજારને સાતસેં; ચાર ઉપર હેર; સદાવ્રત ચોખા રહ્યાં, ઉજેણી એટલેં ઘેર. પંથી કહે પુછયા તણું, માહરે છે એક કામ;લાખક લક્ષવંતીનું, લાખા લે કેમ નામ; આહખાહ હામો બારણે,પ્રેઉઢો નાંખ્યો પ્રીત; ડંકા વાગે દેખાતાં, રૂદે ઉલટી રીત. એક ડંકેથી આગના બીજે જાય મહેલ; ત્રીજે ચડે અટારીએ,ચોથો સજ્યા સહેલ;પાંચમે અલીંગન અતિ,છઠેં વાણી વાત,ભોગી પુરૂષ જે ભોગવે, તેહ સુણાવે સાત.એક રક્ષ એક નાદથી. ડંકે ડંકે દામ;લક્ષસાત સાખત લહે. માટે લાખા નામ.મહોલ સામુ માણી જુવે, ઘણા લાગે જો ગરથ;બિહે તેં પાછે વળે. સરે નહી એકે અરથ. વઇતાળ જઇ વળગ્યો ત્યહાં,દેઇ દહામે ડોટ. સુતાર માર મોહોકમ કરયો, ચીત ધરીને ચોટ.સો ઘાવ દિધા સામટા,મહાર કરયા મહા પુર;દહામુ દેહવટ કરયું, ચીત થકી તે ચુર. અધીક સાહ અટારીએ, સુણ્યા સાંભળ્યા સરવ,ગુણકા તેહ ટળી ગઇ, ઘણો મેહેલી મન ગરવ; કોઇક સીધ અબધુતએ વીશે કરોડી વરત; કોઇક ઘેલો આવીયો, રેક તેડાવ્યો તરત. જો બોલ ગીસ્ત મારો જશે કષ્ટ થયું એ કામ;કયાંથી આપે ક્રોટીધા,દેશપતિથી દામ.પઠવ્યો એક પ્રતિહાર ત્યાં, સાંહ રાય કે સીધ; ધાએ દહામે તો દીઓ બેહેરો ગાંઠે રિધ. લાખાને લક્ષણ કહે,લે મનગમનો માલ;આદરથી તેડ અટારીએ,વેહ આવ્યો વઇતાળ ફીરતી તો કાને હતિ,જે અવતરીઓ અંશ;માનથી તેડયો મહેલમાં,વઇતાળ વડેરો અંશ; અલખત જોઇ અટારીએ, માનનીયે દીધાં માન.વપુ જોઇ શામ રહી, પ્રિતથી સોંપ્યાં પાન, અમુલ્ય મેવા અનોલના,અમરત જેવા અહાર,ભેટ કરયા તે ભાટને, સાવરણ પાટ પસાર. માન થકી મુખમાધરો હઇડે આણી હેજ; સ્મરણ કરયુ સુલ સેજહેં, સેહેજે સુતાં શેજ પારી જાતક પુષ્પો રચ્યા, બહેકે ઘણા બરાસ; કસ્તુરી કાદવ ઘણાં,ઝીલા લહેર વીલાસ. મશાણુ તણી જે મરતિકા, જો સેજે એકાંત; બેશમાવડ આપથી, ભેહવાન નહી ભ્રાંત. વઇતાળ તણે મન સેહલ છે. સબ માયા કે મશાણુનરનારીકે નરપતી,સઘળા જીવ સમાન.લાખા આવીલોભથી,લક્ષણુ કરતી લાખ; ભાટ પડયો ભમરી ખઇ,ભાખે નહી મુખ ભાખ,ચરણતલાંસે ચીંતની આલીંગન દે અત્ય;ચુકે વીર કેમ ચીતથી મોટમ જેની રત; દીસતો એ દેવતા, જોબન બાળે વેશ;લાખા લક્ષ પ્રકારથી લાજ ન આણે લેશ.પહોર રાત રહી પાછલી ડાહિ આવી દાસ;વઇતાળ પાસ, રામા રહી, પ્રીતે આવી પાસ ક્ષણુ ન નેપુર ખલખલે, કંકણુ નસુણ્યાકાન પતંગેના જણાએ નહી.એ લક્ષ એનુ માન;ઘાઓ દીધા એણે ઘણો, ઝળમળી આવ્યો જોડ;ડાહ્યાપણુ તો નવ દાખવ્યું,ખોજ તો એ ખોડ, અધર ઉપર ઠરી રહયોમુખ અમૃત બોળ્યુંમ્મમ રહયો મુરઝાદથી,રોળાયા નહીરાળ, કસ્તુરી કાજળ કુમકુમ કર્યાંય ખે સ્તનડાબ્રિઆબેમાં અવગુણુકરશો,જુઠો બરકેકામ, ચીમખ નાહ બજ્યો નહી આગ્રણુ પરડયાં પ્રીત; ચતુરે ચતુર રહે બે મલ્યાં રવાએ

નહી રીત. બાંધ્યા કયમ. કામની રહયાં, બાંહે કંચુકી બંધ; ક્ષણું આસન ખસ્યાં નહિ, ઘેણુ કે ધણીએ ધંધ, વપુ પ્રસ્વેહ વાળ્યો નહી, ડંક ન લાગ્યા દેહના ઉતમ બે નર નારમાં,નેહ ઠરયો નહિ તેહ;પાય રહ્યા રહો પુર પાથરો,કરમાયું નહિ હોય, બોલ બોલ સલક્ષણિ, હેત અચંબો હોય;ગરથ ખરચ્યો જેણે ઘણો.માનની માણ્યા માટ; શુદ્ધ જોતાં તો એહમાં કોને ઉઠી વાત; લાખા લાખ તજી કહે.અક્ષર સાચો આંક; કામની પુછયું કયમ કહ્યું, વેહ વિધાતા વાંક. રહીઆળા રૂપે ઘણા મન મોહન મોર;કામહિન તે શું કરે.ચીંતાની આગળ ચોર;આંબો ઉકરડા તણો ફુંશી જેવો હોય; દિલ રંજન તે દેખતાં, ફળ ન પામે કોય, રૂડાં ઇંદ્રવરણાં; લક્ષે લક્ષણ સવળા લોક; રજ કોઈ ચાખે નહિ, ફળ મળ્યા તે ફોક; જેમ મોતી ઝાકળ તણા, વારૂ દીસંતા વાવ;નાકે ન પહેરે નારીએ, કુંડળ ન થાય કાન. કાચ તણા તે કારમાં, હિરા ફોગટ ફુલ્ય;દીસંતામાં દિલહરે,નેમ ન આવે મુલ. કનક કહે ધનતુર ને નિરમળ મોટુ નામ;આભુષણ આપે નહિ,કોઈ દે નહિ દામ.ચીતારા બહુ ચીતરે બહુ મુલીઘોડા ગજ; બાંધે નહી કો બારણે, કે અસ્વારી એકજ તણી બાંધે તલવાર, શોભે સામદ સુર, રણદેખી રિઝે નહી, આવે ન કોઇ નુર, જેમ લાડુ સ્વપના તણા, ન ઉતમ મીઠા નેટ, સ્વાદ ઘણા પણ સ્વપ્નાનો,પલક ભરે નહી પેટ.ગાજે ગગને ઘન ઘણો, બ્રહ્માંડ ભજાવે ભાત,તેથી કણ પાકે નહી, વરસે નહિ વરસાદ.નવાણ ખોદાવે નીરમળા, દ્રહતા મોટે ધીર, તેથી તરશ છીપે નહિ, મીંઠાં ન હોયે નીર, દેહેરૂં કરાવે દીપતું, ખરા દ્રવ્યથી ખેવ, તેને કો પુજે નહી, મુરતિ ના હોય, કોડીયું કરાવી કારમુ, પેહેલી દીવટ મેલ, તે થકી અજવાળુ નહી, માહીના પુરે તેલ, વારૂ વિપ્ર વપુએ ભલો, ભાવ ઘણેરો ભેદ, સનમાન સભામાં નવ જડે, હોય ન વીદ્યા વેદ. મનોરથ માનવ કરે, આદર અદકા અરથ, પાસેર ન તોળે વાણિયો, ગાંઠે ન હોય ગરથ, નામ મોટા પણ દામ નહી કરવાં કારણ કોડ,ચોરવીના જીતે નહી હાર જીતની હોડ. બેહેરો રાગને શું કરે, મુગો કરે શું ગીત,પાપી પુન્યને શું કરે,રોતા થી શી રીત,શોમ કીરમીને શું કરે, લોભી શું કરે લાજ, ગુણને અવગુણ શું કરે, આળસુ શું કરે કાજ.કાયર સહસ્રને શું કરે, જરને જોગ. નપુસક નારને શું કરે, ભાવે નહી મન ભોગ.

ચોપાઇ–કહ્યાં કામની એવાં કહેણ.વઇતાળેસુણ્યાં વનિતાનાં વેણ,મેહેણાંદિધાં બહુ માનની; તોલ તજવવું એ તાતની.ઝંઝારો વરસીયર તેણીએ,ઝાઝાં જન જીત્યા એણિએ,કામની એ શું બોલી કુડ,મન જાણે છે મનની મુઢ.સાહા પુરૂષ સહ સુરની સેવ. દીલથી વહાલા જેને દેવ, દેખી વનીતા જે કેમ જડે, શોને શામ કેમ આવી અડે. વજર કછોટો બાંધ્યો જેણ, ત્રીયા કોણ છોડાવણ તેણ, જેમ લક્ષમણ અયોધ્યા પતી, તેમ હનુમાન જોગી જતી,તેના ગુણ માણો વઇતાળ,અવરકોણછો-

કાવણુ આળ;વઈતાળ કહે વનીતા સુણો, ભેદ ગમે તેવા મુખ ભણો. કોણ જાણે ક્રીએ કારણે, બેઠા આવિ તારે બારણે; ઝેર હળાહળ જીરવણુ કરૂં, અતોલ નીર અરણુવનાં ભારૂં; વાવસીંહને સરપજ ઘણા, એનો આભુષણુ અમ તણા, જીતવું શું જુવતીનું જેહ, ભાગુ મન તારો સંદેહ;સવળા તારી સાથે જોગ,ભરપુર ભરયા ભાવતા ભોગ;કામ બાણુ છે તારા કોડ,મારે છે હાથી શું હોડ, એમાંથી અમરથઇ જાય, તે પુરૂષ જુવતી જીતાય;ભાળી નહી ભાગા ભામની, કોડ થકી જોતીકામનિ; તે દ્રષ્ટાંત દેખાડયા સરવ ગુણુ ગુણુકા તણે જે ગરવ એટલાં વાનાં જે નર કરે,પલં-ગથી પ્રેમદા પરહરે, તુચ્છવત તરૂણીને ગણે, પટે પાસ નહિ તુજ તણે;તારા સહણ્યાં ન ધરે મન, તે નર તે જુવતી જન, એના ગુણ ભરયા છે ગાત્ર, માનની તેણેકાણુ જ માત્ર, જે નર સાકર શીરા જમે, તેને રાબ કઇપેરે ગમે,અમ્રત જે હરીરસ પીએ, ઝેર કામની કારણુ ક્રીએ; જેહ કસ્તુરી બહેક બરાસ, લક્ષણુ પ્રિતે રહે કેમ પાસ; કલ્પવ્રક્ષ તણાં ફળ ખાય,બાવળીએ કેમ બુધજ જાય;પરીબ્રહ્મ ઉપર જેનેપ્રિત,ગમે કેમ શોણુકાની રીત.છપ્પો-અતિ લાલચ્ય બહુ લોભ,ગોભ જુગતે જુઠાનો,આળસ નીંદ્રા અંગ. રંગ રીઝી રૂડાનો, નરદે નગણુ નંદેહ, દેહ મલીન મંજન વન;સસરપ ખપર ખાર. અહાર ઘલેરા તનુ તન;નીરલજ પણુ નહી નમ્રતા,નીચ સ્વભાવ જા-ણુવી; આપ મસ દાહી ઘણી, અધીહીન કેમ આણુવી.સ્ત્રી રત્ન કર ખાણ,જાય એ રંભા રૂડી ધરે સોળ શણુગાર, હાર કંકણુ કર ચુડી,શોભે ઘળહળ ગેર;દેહ સકોમ-ળ સાજી, શોભા કેરૂ રૂદન. મદન નરસુર હે રાજી,વીક્રમ કરણુ ભડભુપ,અતિહરી શ્રંદ્રની હારની; પંડીત ચતુર પ્રુર પાટવી, નરપનેણુ પરનારના. દોહરા-પરનારી ચાળી ખરી, કાપે નીત નીત કાય; રૂઠયા જેને રામજી,પરનારીપે જાક.પરનારીના પરભવ્યાં. બુડયા બોતેર લાખ; કહે તો તે કથા કહું શાસ્ત્ર દેવની શાખ.

ચોપાઇ-દીપાસા કેરી દીકરી, ગોખે બેઠી છે ગરવે ભરી;ભરપુર જોબન છે તે તણું,વરેહ વધે ધરૂણીમાં ઘણું;નાત શ્રાવકી સગળી સુજ, અનવહોરવા આવે મુજ; માનનીને એક વરતિત મળ્યાં,ચીત્તમાં ચળ્યાં.સમ ખાઇ ખાતે ખેડીઓ,અતી આ દરે ઉપર તેડીઓ,તણે વરત કરયાં છે ઘણા,અપવાસ કરાયછે મહીના તણા. બીજાં વરત શાં કહું વીવેક,પોસા સામટા સરસજ એક,અધરમ તણીતો નહિ કુમતી,મોટે બાંધ છે મુમ્તી.નારતથેતે સંગે પડયો,કોડ પાપેતેને ચીત ચડયો,ભારે વરત તેભુલી ગયો, રેણી એક રામા ઘેર રહયો. સવાર થયું ને આવ્યો શેઠ, પડયો ધરાશ-ાસ્ત્ર બેને પેટ; તાજખાનું હતુ તે જ્યાંહાં, ઘાહયો વરતીકને તેહ માંહ્ય. વળગ્યો અંતરીક્ષ ઉભો રહયો, શેઠ તે વેળા તેમા ગયો, આવતો જાણ્યો વાણીયો, પ્રુજ તણો ધ્રુજ્યો પ્રાણીઓ,હાથ વછુટો ખાંતે ખડયો, નીરમળ હતો પણુ નરકે પડયો; કુંભીપાકથી વરવી વાત, રહયો દિવસ સંપુરણુ સાત, દારૂણુ દુઃખ પામ્યો તે દેહ,

એવે ઉઠયો અસાડ મેહ;ઘર તણી પુખાઅન મડી,નીકળ્યો ત્યાંથી કાળેચડી ધારણ રાખી ધોયુ તન, થયુ માનની મળવાનુ મન ખુંખાર કરે પુરણ પેર, આવ્યો તે વનીતાતે ઘેર આનનીએ દીધાં બહુ માન,પ્રિતે આપ્યાં ફોફળ પાન,કામની સંગ કરે જેટલે, શેઠજ ત્યાં આવ્યો જેટલે, ઘાલ્યો, પેટીએ શીઘ્ર, વણસાંકળીએતાળુ દીધ; લથબથ ડરત ભુલી અઇ,સુરત શેઠ શાણાની થઇ;ખોટું કામકામનીએ કરયું, ઉઘાડુ મેલ્યું ધન ભરયું, એમ કહીને વળગ્યો ત્યાંહ, મુડક ઘાલો દીઠો માંહ. કહે સાચુ આમાં છે કોણ, આતો અચરત દીઠુ ઓણ. તુને જાણતો સાચી સતી.માન ની તારી મોટમ મતિ. કામનીએ કાને દીધા હાથ,સાચુ બોલી સ્વામી સાથ,વહો-રવી આવતો વરતીક અન, સફળ થયો તે માગો દન; સાંભળતામાં ચડી છે રીસ, તોડયું માજડે તેનુ શીશ; ત્યારે વરતીક બોલીયો. પડદો મન તણો ખોલીયો.તેડો હતો તારી નારીએ, બેઠીતી આણી બારીએ; સામુ જેયુ શેઠાણી સાથ, કામનીયે કાને દીધા હાથ. વરતીક કહે છે જુઠી વાત,નિશ્ચે કરીને છેદુ નાક;વાઢયા કાન બે તેણે ઠાર, બુચો કરીને કાઢયો બહાર,સ્વામી મારૂં મેલુ શીશ,નારી ગુણ જાણે જુ ગદીશ; કહેતો કહુ લાખ કરોડ, જુઠું નહી કો જુવતી જોડ. પોતે તેડયો તો પરકી પ્રીત; રમાડયો તો એવિ રીત; પોતે પોતાને રાખે ભાર, મુજને પડીયો મોહોકમ માર; વીવિધ પ્રકારે વીતિ રાત, ઉઠયો પ્રીત, ધરી પ્રભાત; આળસ મરડિને ઉઠીયો, જેમ ગજમદગલ છુટઓ,હૃદે ધ્યાન ઇશ્વરનુ ધરયું.પંથ જવાનુ મનડું કરયું;લાખા આવિ વળગી હાથ, બોલી સ્નેહ કરી તે સાથ; વરતભંગ કરી મુજને તો આશા છે ઘણી, સત ઘાએ તે કીધા તમો,તેમાંકાઇ ન પામ્યા અમો;હેતે વચન આપ્યું હાથ માં,બહાદુર બોલ્યો સરવ સાથમાં,દિવ્ય આશીશ વિક્રમનેદેઉં.કોડ પસાએ લાખેણો લેઉં; પલક પાસ ન રાખુ પેર. મોકલે સરવ તમારે ઘેર; રાખ વરેણે મેલે સુતાર, નિરમળ બોલ કહયો નીરધાર, પ્રણામ કરી ધંધે મન ધરયું, સ્નાન નદિ ક્ષિપ્રામાં કરયું; હેતે કીધું દેવિ દરશન. પુજ્યા શિવ મહાકાળ પ્રસન;મોટા હરખ ધરી મન માંહ, ગયો રાજ સભા છે જ્યાંહ. કહે પ્રતિહાર તારૂ શુ નામ. મોટા નરપતનું શું કામ લાખેણી પાળે તું લકાણ. કરો રાવણ જુગતે જાણ;ભાટ વઇતાળ ભાત્રે આ-વિયો, આશીશ લાખેણી લાવીયો;પ્રતિહારે કહ્યું જઇ પ્રીત,રાજદ્વાર તણે જેરીત; રાયે મોકલ્યાં પ્રિતે પાન, માગણ તેડયો દેઇને માન; ઉઠી આદર દિધો આપ,બાંધે પાસાયા તણિ જે ચાપ; ચકીત થયા સભામાં સરવ, મેલ્યો મોટમ કેરો ગરવ; તપ તેજ અરૂણવત આસો; બડતારામાં ઈંદુ જશો;દીધાં ઘણા પહીપતિઅ ભાવ,ઓદર થકી કહયું તે આવ.છપ્પો—આવ્યો તેને ઘેર લઇ,આવ્યો નઉતમ નવનિદ્ધિ આવ્યો પુન્ય પ્રવાહ, આવી ફુડી ઘેર રાદ્ધી; આવ્યો પુન્ય મન પ્રિતે આવી શીત્ર પુજન સીદ્ધ; આવ્યો પુત સપુત, આવ્યો વિદ્યા વિધ પાધ; આવ્યો મંગળ જાચીક ઘરે,

આવો પધારો નિતે;સામળ કાવ્ય વઇતાળ કહે આવ્યો ચતુર વીક્રમ ચીતે,દોહરા—આશીષ સુણી તે વીક્રમ, મહિપત હરખ્યો મન; ભલો ભાટ અહિં આવિયો,આજ દિવસ ધનધન. છપ્પો—ધન મધવાકુળ વંશ, વંશધન ધરણી પતને; ધન હરસીધી માત,ધન્ય શિવનુજન છેતને;ધન્ય અધીપત અવતાર. ધગ કુળ ગાહો વિધ તારણ ધન એ રાજસ રીત,ધનપર દુઃખહીત કારણ;ધન એ માળવ દેશ, ધન ધન અવંતિ ગામને; કવિશામળ વઇતાળ કહે ધન ધન વિક્રમ નામને.

દોહરા—નરૂપત નરખી હરખીયો, મહિમા માન સમાન;માગણ તુ મોહોલે આવિયો કિધું કોડ કલ્યાણ. છપ્પો—કલ્યાણ તાહરી જાત. કલ્યાણ તુજ માલવ સેવે; કલ્યાણ પુત્ર પરિવાર, કલ્યાણ પુજનત્રશે; કલ્યાણ સભા શુભ શર્ણ, કલ્યાણ દ્રવ્ય કીરતી તારી; કલ્યાણ પ્રજા કરમાંહ, કલ્યાણ શુભ શોભા સારી; કલ્યાણ અધીપત ઇષ્ટ તુજ, કલ્યાણ લક્ષણ વાચક લહુ; કવી શામળ વઇતાળ કહે કલ્યાણ કોટી વિક્રમ કહું.

દોહરો—મનમાં રીજયો મહીપતી,આનંદ ઘણી મન આજ;રહોરાજીથી રાજકહો અમ સરખુ કાજ. આશીશ કહી આદર થકે, ભણે સુપત શું ભાટ; પંડીત તે પ્રીછે સહુ,થીર થાવર જે ઠાઠ.છપ્પો—બે બારાં બત્રીશ,ત્રણ તેરાંતત્રિશ પંદર પાંચ પચિસ; છક સોળા છત્રિસા.સતર સાતત્રીસ સાત,આઢ અઢારાં અડાશી;એક એક અગયારી એક નાશી.વિશાદશ ચોક ચઉટાં ચોરાશી;બાવન બહોતેર ઇકોતેરો, છપન બાસઠ ચોશઠ ચીતે; એ.ગણ પચાશ અઠોતરી; વઇતાળ વિક્રમ સરખા રીતે.

ચોપાઇ—રીઝયો રાજા મનમાં ઘણું, પ્રીત પ્રેમે વચન તે તણું; શુભ સન્માન દેવતાઇ દીધ,કોડ પસાય કરૂણા કીધ,વળી પુછી એક વાત,બેચાર શાસ્ત્ર સકળ માંહે જે સાર;કહો કેટલા છેજી દેવ,ગુણ કેટલા સદગુરૂની શેવ; જાત કેટલા,જીવ સંરજીત જંતુ જીવ જેટલા;કેટલાં ઘર કેટલાં વાજીત્ર,કેટલા કણસા પુન્ય પવિત્ર, કેટલા કાળ કેટલા છે વેશ.કેટલા શાત્ય કેટલા છે દશ;કેટલા જોશ,કેટલા સાથી કેટલા દોષ કેટલાં શાક કેટલાએક સ્વાદ,કેટલા શોક કેટલા હુલ્લાદ;જર કેટલાં વસ્ત્ર,વાત કેટલી ડહાપણ વસ્ત્ર.ભગણું ભોગ,કેટલી ભીક્ષા કેટલા જોગ;કેટલા ભેદ કેટલા એક રામ,કેટલા અગ્રી કેટલા કામ,પુછયા પ્રહ્માની શરૂષ્ટોમાં વરષાતાબાંધી વરૂષમાં,ઉત્તર એહ તણો દીજીએ, પછી સાધ કારજ કીજીએ.કહે વઇતાળ સાંભળરે કરણ.તમો પુછો તે સરવે તરણ, તેહ તણો પ્રતિ ઉતર દેઉ લાભ જશ લાખેણો લેઉ.

દોહરા—પ્રથમ તમો જે પુછયું,કહો કેટલા દેવ;બ્રહ્મા વિષ્ણું રૂદ્ર એ, ત્રણ સુરત શુભ શેવ, રાજસ સત્વ તામશી, ત્રણે ગુણ કહેવાય, ક્ષત્રી વઇષ્ય ને શુદ્ર એ, ત્રણ જાત એ રાય;હિંડે હાલે અવનીએ,ઉડે પંખ આકાશ, જીવ ત્રણ એ જાણજે, પ્રીત ધરીને પાસ.માટી વાટીને ગળી.એ ત્રણે ચાર માંહ,ધાયો ધાથીને ધરકો,ત્રણે જાત

ત્યાંહ. શીંગ સાંઠાને પોપટો, ત્રણે રૂડા પાન; વેલા વરક્ષને કંદ.એ ફળફુળને પાન. દયા દમણુને દાન એ, ત્રણે મોહા પુન્ય; પાતકાળ મધ્યાનમાં,સાયંકાળ એ શુન્ય. બાળ યુવાનને વરધમાં, એ ત્રણે શાસ; ઉન સનને હિર એ, વરૂ રૂડા વસ. અગમ નીગમ ને અપગમન, એહ જાણીઓ જોશ; મનશા વાચા કરમના ડાહાપણુ પણે ત્રણે દોષ.વારૂં ખાંડયુંને દળ્યું,પાઠા એ પકવાન;ખારૂતિ ખુને ખાટડું, સુંદર શાક અનુમાન. મળ્યું મોળુંને ગાફળું, શોભી ત્રણે સ્વાદ; જન્મ મરણુને જર જડણુ, એ ત્રણે ઉલ્લાદ ઉપમાત જ્યાં ન મરણુ એ ત્રણે સાચા શાક; પાષાણુ ધાતુને કાષ્ઠ એ જર જાણુ જાણો લોક તો હંકારો જી કહે,ત્રણે વારૂ વાત;પુછવું પીછવું પારખુ ડાહાપણુ ત્રણુ ખરી ખ્યાત,વિવેક વિદ્યાને વિનય,ભરે વિદ્યા ભોગ;નીર નીરમળને નમ્રતા, જાણે ત્રણે જોગ. શેત્રા વિદ્યા શાણપણુ. ત્રણુ ભીક્ષા ભાર; અગન જઠરવટ વાનળે, પાવક બુધ પ્રભાવ. હળધર ધનુર ત્રર ફરસ; ત્રણે રૂડારીમ; વરત પુન્યને જગન એ, કહ્યા તે રૂડા કામ; ગાય તુળશીને પીંપળો, પુજાણ્યા પવીત્ર.સપુત સદ-ગુણ સ્ત્રી સતી, મોટા ત્રણે માત્ર,દાન પાત્રને પુજ પાત્ર ત્રીજે કરતી વાત્ર; પ્રથવિ પ્રાણિને પ્રતમા, જોયણુ રૂડી જાત્ર. દેવરણુ પીત્રીરણુ મનુષરણુ, જુગ જાણિતા જોય. બ્રહ્મા વિષ્ણુ શીવ થકી, અન્યવડો નહીં કોય. ચોથુ રત્ન મળે નહીં ચોથા ન મળે કાજ,એક રામ એક મહુલો ત્રીજો વિક્રમરાજ;નીંદા કોની નવ કરે, વારૂ આપણુનુ ગાત્ર, સંતોષ શીલ કોય, વીદ્યા તો આપે વડી,લક્ષ્મી ત્રીજુ ભાગ્ય;એથી કો અદકુ નહી, જેડેન પણું ધરે તેહ પ્રમાણું પાત્ર. અવગુણ અંતર નવ લહે, માન ગુણુ માન માત્ર; તાત તજે જે તન થકી.તેહ પવિત્ર પાત્ર, અસત્ય પણું નવ આચરે,દલ બુધર હે દાત્ર; શામદ્રષ્ટી સવળે રહે. તેહ સપુત્ર પાત્ર; પાળે બળદ પોતાતણું, ચીત ક્ષત રાખ ચીત; નીચ બુદ્ધ કરે નહી. તેહ પ્રમાણો પાત્ર, કયાંથી આવ્યા કોણ છો કહો નિરમળ શુભ નામ; કોણુ ઇષ્ટ ઉપાસના, કહો શેવક સરખુ કામ.

છપ્પો—નામ એક કીરતાર, નામ દાતાર કાહાવે; નામ સેવક સુજાણુ.નામ જ-ગતાં મન ભાવે. નામ ગરૂઆ ગંભીર, નામ પંડિત જે પુરા, નામ ઓવણુ હાથ, નામ શામદ જે શુરા. નામ એક શ્રીરામનું, નામ તો દુઃખભંજન તણું; વઈતાળ કહે વસુધા વિશે, કવિ સામળ કહે છે વણું. ૧ આવ્યાનું કહું કાજ,લાજઆવેછે કહેતાં, નવ જાણું આકાશ. સ્વર્ગ પાતાળે રહેતાં, નવ જાણુ નીર નવાણુ, જડ ચહતિનકે ઝાડ; માનવ પશુ કે પંખ, ખીણુ ચારની ખડે, અવની માંહેથી આવીયો અવનિ માંહે જાણુ સહિ,૨ પુજે જે કો દેવ, દેહ દેવાંશી થાએ;અમર થાય તો આપ જેહુ અમર ફળ ખાએ, ભરે ગંગામાં નીર, નેહ પણુ થાયે ગંગા; અડે ચંદનનો વાસ, કાષ્ઠ ચંદન અતિ અંગા.સંવરે સગત થકી તુંબી સંગ જેમ તન તરે; કવિ સામળ કહે વઈતાળ ભણે. આપ સરીખા શઉ કરે. ૩

દોહરા—વિક્રમ કહે વઇતાળ સુણ.વીદ્યા ભણ્યો શી વેદ,જાહેર કરો ઘા જાણુ- એ, ક્ષણુએ રાખ્યો ભેદ. વિરંચી વિરંચી વિદ્યા ભણ્યો,ભણિ ભારતી બાલ, વઇદ બ્રાહ્મણુ ભોજન થકી, જડી જુક્ર વઇતાળ. ચોપાઈ—કહે વઇતાળ સુણુ ભારે ભુપ. રાજ વજ રાજસ ગુણરૂપ,તારા દલ દરશન કારણે,મુંધનિત્ય આવ્યો બારણે,કીરતી સાંભળી કાને ઘણિ, પ્રગટ ભુખ ભાગી તે તણિ;લક્ષણુ મોહનું આંખે લહ્યું કાનનું ન આને તે કહ્યું;આખ કાન પર્ટીતિ હોડ. સ દેહ ભાગ્યો પોત્યા કોડ.રાજા કહે મુજ દ્વારે રહે;શેવક સરખું કારજ કહે. છપ્પો—ઝાઝા જે ઘર પુત્ર કોઇક કુળ તેનું ઓ- થે; ઝાઝો જ્યાં વહેપાર, કો દિન રખ્યા ચોળે, ઝાઝાં પટાવ પ્રધાન, કરે ઉદ વસ્ત તે ગામે,ઝાઝા જાચક જ્યાંહ, મમત મુકાવે માને, ઝાઝી પ્રીત જ્યાં પરવરે.કળુયક આન આઝા મટે. મહીપત પાસ માગણ વશે, તો સામળ કહે ગુણ ઘટે.ચોપાઇ—કરે વાત જેવી એટલે,શેવકપાસ આવ્યો તેટલે;આપી ચીઠી નરપત નેટ:શીંગલ દેશતણી જે ભેટ,સતઘેર ગાજતા ઘણા,ભાર જોતે ભટ જાતી તણા;સોના સાંકળાં મોતીમુલ, સ્ફટીક મણી જેવો સમ તુલ,અંકુશ અંબાડી અતિસાર,માલ ખજાનો અપરંપાર, એસત ઘણા સલી ગોટલા, જેવા ગંગાજળ જોટલા, અબલખ આરાખીય અનુપમ રાજ હંસ રઢીયાળું રૂપ;મોયડે મોચી ચોકડે ચિત્ર,પલાણ પાંચ રંગા પવિત્ર;પવન વેગી મન વેગી તુરી.ઝુલો રત્ન અમુલખ ભરી, સવામણ મોતી શોભતાં, આંબળા પ્રમાણે અતિ ઓપતાં; પામરી સોહે પંદર પચાસ, જરદોશી જર કશી વિતાશ, પાંચસે પટોળી પુર, નક્ષત્ર જેવાં નુર; પાંચ કોટી સોનાની મોહોર, આપી ભેટ તે વેધા ઠોર; પાંચ વરસ તણી ભરપેટ. નજર કરી નરૂપતને નેટ; સામગ્રી સકળ સાશમાં, સોંપી વીક્રમનાં હાથમાં, વાંચી જોતાં વિક્રમ હસ્યો, કરમવઇતાળ તણે મન વસ્યો; મેં તો ધારયો મોટો ધરમ,એનું જોરાવર એટલું કરમ, હસ્તી પોતાના આસન તણે. મેહેરાવણ ગજ મહીમા ઘણો. અંધારે અજવાળુ થાય, જડયાં નંગ અંબાડી માંય, સકલ ધાલ હસ્તીને સાથ, વિક્રમે સોંપ્યો વઇતાળજ હાથ, કંચન મેહરાજા પુઠીઓ,માહા પશાય કરી ઉઠીઓ, ભરી પોઢયો મોટો દ્રવ્ય, મોકલ્યું લાખા મંદીર સરવ, હસ્તી ઘોડા મોહી માલ, વીનય કરી સોંપ્યું વ્હાલ, ભાગ્યું દળીદ્ર તે લાખા તણું, પામી દ્રવ્ય અનગળ ઘણું લીધો સુતારને શુદ્ધ જાણ. ગયો વિર જ્યાં મોટ મશાણુ અમલ પાણી ત્યાં લીધો લોટ,ગયો મશાણમાં મોટમ મોટ. શેકે રોટલાબહુગુણ ભણે,મંત્ર મહારૂદ્રનોભણે,માતુશકાળ થયોજ્યાહરે લાખ સુતી- આવી ત્યાહરે.ગજ મેહેરાણને પાખરો,વાહન કરોડ રૂપેથી કરો, નીકળી નારઉગ્રમ તે દીશ. દાસી ચમર કરે છે શીશ.બેઠો છે મહીપત મહારાજ,આવી નાળ કળાવંત કાજ, સલામ કાજ હેઠી ઉતરિ, નિરખે નરૂપતિ દ્રષ્ટે ભરી,કોણદાતા એવો તાહરો આપ્યુ મેહેરામણુ ગજ માહરો,લાખા કહે સોંપ્યો મુજ માલ,વટેમારગુ નર વઇતાળ,

પાસે મંદિર મારે વસ્યો, લંગોટબંધ નહી કુડે કસ્યો; ભુપત પસાએ ભણે.સોપુવર શામા તુજ તણે.વચન બંધાણો તે મુજ દિધ,પંથ સફળ પોતાનો કીધ; જુવતી વચન જાણ્યું જ્યાહરે, તે વેળા નરૂપ ઉડયો ત્યારે;સેન્ય સજ કરાવ્યું સાર,થયો અશ્વ આપે અસ્વાર, શોમચંદસા.શેઠ સુજાણ, મધાનવટે પુરણ પ્રમાણ, વઇતાળને જોવા કારણે, દશ દીશાએ બાંધિ બારણે, વિશ જોજન ખોળવા વાટ,જાવાન પામે ભારે ભાટ. રાજાને મન રોશજ થયો, આવ્યો એવો વીમુખ ગયો. કુડકુતકુ ભોગી ભંગ, બેઠો મશાણ કરેછે રંગ,શેવકે દિઠો તે સીદ્ધ, વિક્રમસેન આગળ કહિ વિધ, કાળ પશાય કરયાતા તમો, આજ મસાણે દીઠા અમો; છડી અસ્વારી રાજા રીપ, આવ્યો જ્યાં છે સાચો સીધ;કરી પ્રણામ રાજા તે હસ્યો,ભારે આશીષ તે ભાટે કહયો.

છપ્પો—સાઠ નારિએ નાર. નાર આઠે નર જાણું, આઠે નરે નર એક, ત્રીસે એક પુરૂપ પ્રમાણ, બાર પુરૂષ બળવંત, એક નર નરપતિ જેવો; એવા નર દશ સહસ્ત્ર, ભોગ તરબીએ તેવો,સ્વામી સતાવીશનો, છતપટને જોગવો; શુભ આશીશ વઇતાળ ભવ, ભુપત સુખ નીત ભોગવો.

ચોપાઇ—આશીશ કરી અંતરથી અશી, કરોધ રીસ રહિ નહિ કશી;પ્રીત કરી પકડીઓ બાંહ, કોટી અલખત આવી કયાંહ. કહે વઇતાળ પરઠણ જે પેર, ગઇ અલખત ગુણકાને ઘેર;રાય કહે ત્યાંહામજ દો,ગજએરાવણ પાછો લો,જાણ્યું જાચક બેશી જશે, તો તો નામખંડે થશે; તે રંડી બેશી નિત્ય રટે,એ ગજ ગુણકાને નવ ઘટે, દામ સવાયો ત્યાં દીજીએ.લાખા ઘેરથી ગજ લીજીએ;રૂદે સાથ ચઢી બહુ રીસ, માટે ભમર ચઢાવ્યાં વીશ. કહે વઇતાળ સાંભળ રાજન,વપુજતે નહી થાય વચન; મળ મુતર ભરી દેહજ ઠામ,તેમાં વચન આવે કામ,છપ્પો—વચન એકને કાજ,લંક વીભીક્ષણ સ્થાપી; વચન એકને કાજ,દુરયોધન પ્રથવી તસુ ન આપી;વચન એકને કાજ, પોહોંત્યો બળી પાતાળે;વચન એકને કાજપાંડવ પોતે વન ઝાલે;વચન એકને કારણ,કલચકણ અતી અંકનુ;વચનકાજ ખોઇ ગયો,રાવણ રાજ ઘડલંકનું.

ચોપાઇ—ધાયડ વાત સુણી તે સુણી,ચડી રીસ રાજાને ઘણી;જાચક જનનો ટેક જતોર, એવડું શું જાચકનું જોર; પ્રથવીપતની વચન ન પળે, તો મંગળ મેળજ કયાં મળે.કહાર્દવ હડીને આગળ દદ,હાથી ઘોડાને લેવો ધદ.ખાતર દેવે ખુંખાસ ખાત.રમવિ ભવઇ રહેવું એકાંત;બીખ માગતે ભુંડું બોલવું.ઘાલવું ઉધાર અહકું તોળવું.ઓસડ ખાવુંને કરવો સ્વાદ;ઓશીયાળે રહેવું કરવો વાદ.પલટાઇ કરવી રાખવી પ્રીત, દ્રવ્ય વીના રાખવી ચરીત. સસરો વઇદક ઠામે રોગ, ભામની ભોગવી જેવા જોગ; વિદયા વિન સમાન, લુટવા વિપ્રને દેવું દાન. વરત કરવું ને ખાવું અન્ય બ્રહ્મચર્ય પાળવું. પરણ્યાનુ મન શ્રીપાત થવું ને સ્ત્રીનો સંગ.જર જોડાવવું માંડ જંગ: કીરતી કરાવીને નહી ગરથ, એ વાતે સરે કેમ અરથ; કહે વઇ-

લાખી સાંભળ મહારાજ. લાજ થકી તો વરસે કાજ.

દોહરા—માન મુકે મન થકી, મંગણ કહાવ્યા ભાટ; જાચુ જોરાવર કને, ભુપતવંત હું ભાટ; ચાડી ચોરિ ચીત નહીં, ખોલુ નહિ ખરખાટ; અરિપરીન વ આચરૂં, ભુપતવંત હું ભાટ; સહાય મનમાં સાહેબી, અંતર નહિ ઉચાટ; અમને આનંદ અહો નીશી, ભુપતવંત હુ ભાટ; બોલ ટુંકારો નવ ખમું વોળામણુ નહી વાટ; મીઠાં બોલે ઓ થકાં, ભુપતવંત હું ભાટ માન થકી માણું ઘણું. ઠીક સીધાં તે ઠાઠ; પરનારીને પરહરે તે ભુપતવંત હું ભાટ. દાતાની દુગર કરૂ, દાખીવાલું ડાટ; સુમની સાથે સ્નેહ નહિ, તે ભુપતવંત ભાટ, કરપી દેખીને કહે રામ થકી હડહાડ; પુન્યવંતના પરીયા કહે, ભુપતવંત તે ભાટ; બ્રાહ્મણનાં લે ભામણાં, ગુરૂના ગુણ ગેહે ઘાટ; ચારખુંટમાં ચતુર નર. ચારણ ભુપત ભાટ; કબુયક તુંરંગે ચડે, કબુયક વાજે નિશાન; કબુયક સોહે પલંગપર, કબુયક મડુ મશાણુ; કબુયક ખટરસ ખાંતથી, કબુયક રાબરશાળ કબુયક ભંગો ભુજીએ, કબહું બજવે ગાલ. કબુયક શીવ શેવા કરે, કબુયક ગાયે કબુયક સજ્યા પાથરે, તે રાય ભાટની રીત, વિષમ વાટમાં પરવરે, ભય મન નાણે ભીત; તું કેતામાં તન તજે, હાય ભાટની રીત. કબુલ કોડી માનવી ઊપમાન તણી વધવાટ; ઓશીયાળો ઉભો નવ રહે, તે તો ભારે ભાટ; કરે જમની જાખશું, કનુ દ-સોદી ખાય. નવ જાયકો નીચને રાય ભાટ કહેવાય. કરેકટારે કોડશું અણિ ઉપરે હાથ; ગાળ ન સાંખે સહેજની, હામ ધણેરી હાથ. બોલ્યું પાળે પળાવવે, શાહુકારો વટ સાટ; પ્રાણ તજે પર કારણે, તે ભુપતવંત ભાટ. રાખે લાજ લેહિ તણી, જીવ તણા મન જાર; દેહશું નેહ ધરે નહિ. એ એંધાણુ અંકોર. વાત કરે વિનોદની, શાંહંતી ઘાટ; રજશ્રમાએ રીઝવે, તે ભુપતવંત ભાટ.

ચોપાઇ—પૃથવિપત પરઠી બહુ પ્રીત, સુણી રાજ ભાટારી રીત; શુભ સનમાને પુરણ પેર, ઘણા હેતથી તેડયો ઘેર. આપવા માંડયો અદકો માલ, વિક્રમ શુ બોલ્યો વઇતાળ, હવે લેઊ તો લોભી થાઉં. લોભ તણી વાટે નહીં જાઊ. લોભે કાર ઘણેરા ઘટે, લોભે માન મરજાદા મટે; લોભે ન રહે કુળની રીત, લોભે ન રહે પ્રોઢી પ્રીત; લોભ થકી રહે નહી ભાર, લોભે પળે નહી વ્હેવાર; લોભે સઘળા લક્ષણ જાય, લોભે ભારે હળવા થાય; લોભે વિદ્યા નવ પોસાય, લોભે પુન્ય સમુળુ જાય; લોભે લક્ષણ સઘળા શુર, લોભ પાપ સઘળાનું મુળ. બે લોકે બુડાડે લોભ, મોહ રૂપને તે જાણો લોભ. લોભ સાથે વશે સઉ દોષ, સુખનું મુળ તે તો સંતોષ; સંતોષીને ઝાઝાં માન, સંતોષીને શોભે વપુમાન; સંતોષીને શાની ન્યુન્ય, સંતોષીથી બીજું શું પુન્ય સંતોષીને મહીપતી માન, સંતોષીને ઝાઝા માન; સંતોષ રાખ્યાનો એ અરથ, ફરી લેવા ધરે ન ગરથ, હોમચ્ચ શા શેઠ સુજાન, વઢ વજીર પુરને પ્રધાન; તે કહે મિત્ર અમો તાહરા, કબુલ કરો રોટલા માહરા. ઘણા માનથી તેડયો ગામ શ્રીરામ આપ્યા

ઉતારા ઠામ,પાંચ દિવસ રાખ્યા પરધાન, પ્રયાસ કરયું બીડું એક પાન,પાંચ સહ-સ્ર પડાળીસાર, જરંદોરી જરકશીના તાર. પાંચ સહસ્ર પુરી પાબળી, લક્ષ મોહોરે સોનાની ભરી,ઘણા સુડી મોતી અમુલ્ય,અધીક રીતે બીજા અતુલ્ય,દશ ઘોડા હશ ખેચરપણા અવતારીક દેવાંશી તણા, શણગાર પુરૂષ તણા જેટલા,સોસચંદ શોંપ્યા તેટલા. કરો કબુલ અધીપતિ આપ,સરવે રાજાનો પ્રતાપ,મહા પસાય કરી તે દસ, ભાટ ભણ્યા અદકી આશીશ કરોડ દીવાળી તપજ્યો તમે અસીસ નીત નીત કહું છું અમો,વરણ અઢાર તણી વિવેક,અકલ વણીક તણી તો એક. એક વણીક સમાન કો ડાહયો નથી,કરોડ લોક બીજા છે કથી. વણીક સમાન નહી દાતા કરૂણાવંત કરો કીરતાર, બાંધી છોડાવે મહાજન નામ, વણીક વિના વસે નહિ ગામ. ગયું લંકા રાવણનું રાજ,વણીક પ્રધાન કરયો તોતાજ, વણિક વિના નહી વહેવાર,વણિક વિના ચાલે કાર,વણીક વિના વસતું તે ફોકજે થકીસુખ પામે લોક. છપ્પો—જીવ દયા પતિપાળ,આળ એકે નવ ક્ષોલે;નાવટ શાહુવટ સુજાણ. ધર મની ધારણ તોલે સદાવ્રતની સાચ.લાખ કરો ને લહીએ,પુન્યવંતીમાં પુરંતુર શુદ્ધ કળે કહિએ.માને મોટા મહિપતી, દેશ વિદેશ કોઠી કરે,શામળ કહે શાહા સુલતાનને, બે ડાહયા નર ચીતમાં ધરે.ચોપાઇ—માન દેઇ સુંપ્યો તે માલક,બુલકર્યો શાણુ તત્કાળ;વિક્રમસેન વડ હથવિવેક,તોલ વાતન મુકે ટેક.હેત મિત સનમાને ઘણું,તેડયો ભાટ ઘેર પોતા તણે; વહેલો પસાય કરૂણાથી કીધ,અમણો માલ કીરતીમાં દીધ;અમણા લાભ હજુરી હુવા શોમચંદશાનો બીજે જુવો; હાથી ઘોડા મોતી પેહોર, તોલ અમણાં દીધાં તે ડોર, તેની સંખ્યા કરીએ ભાવ. શામ શરીરે આવે તાવ; કરપી કળ ખાઇને પડે નીરગુણ જવ કવીને નડે;જુદો જુદો પાડે વાત,કરે અરાતા તેની નાત; છાણા દો ને સમજે સરવ,અમણા માલ ખજાનો દ્રવ્ય, નિશાન નોબત ઘણું ગાણંત; પંચ શબ્દે વાજંત;હેતે માલ સમરપ્યો હાથ,શત ડગલાં વોળાવા સાથ.વઇતાળ આશીશ દઇ વળ્યો,પંથ પોતાને મારગ પડયો;વીક્રમરાજ સભામાં રહયો,ત્યાં વાટે એક કડિતકથયો.

દોહરા—ભોજન એક આપે જઈ,ડરા પોતે દિધ; સરોવર પાર કોડામણી, હરખે મુકામજ કીધ;હસ્તિ બાંધ્યો હણહણે,તેજવંત તોખાર;ઘોર વાજા ત્યાં ગડગડે,અનમીરાઉ અસ્વાર.ત્યાં જલચર સોહામણા, ખીલ્યાં કમળ અંકોર;પંખી બોલે પ્રીત શું,મોનરંસ,ચકોર.તમાસ નીરી તે નામનો બેઠો ભાળે ભાટ;વીપ્ર વીખેશી વેદીયો, વહયો આવ્યો તે વાટ કરજોડી અટકી રહયો, પુછયુરાય નામ;કોણ દેશનો અધીપતિ,ઉતરયો આણે ઠામ. ચીત થકી કહયું ચાકરે,ફરી શું પુછે ફોક;અકલ હોય તો ઓળખો,એતો રાજા લોક. વિપ્ર જાતનેહિયો,આવ્યો વહાની વાટ;ચિતામાં તે નવ ચેતીયો રાજા તે તો ભાટ. લક્ષણથી તેણે લહયું. મનમાં રાખી ધીર; રાજ લોક એ તો કહે, વારૂ વિક્રમવીર. વીપ્રસરવ ભણયો, મોટમ કરીને મોટ; શહુશા કાગ

કરી પેહો ક્ષણું એક ડાહાપણ ખોટુ મુકે પુસ્તક બાંધિયું, તુંબી પાત્ર કર લીધ, પરદુખભંજન સુખ કરણુ એવી આશીષ દિધ,ગઉ બ્રાહ્મણ પ્રતિપાળ મન, પરનાર સહોદર પુર; દેવરૂપ દાતાવાડો, નાવટ કેરૂં નુર, પ્રતાપ તો પ્રથવીપત સકળ શાસ્ત્ર સુજાણ;કળા બોહોતેરી બહુ ગુણી, પુરણજશ પ્રમાણ. બેનશક બેતીક લણે, નવે ખંડમાંનાર અહરણી અવનિ કરિ, એવા કોટીક કામ.કલ્યાણ કરે કરૂણાનિધિ, વિષ્ણુવનિતા તુજવાસ, અષ્ટ સીધ નવનિધ રિદ્ધ, પ્રીત રહો તમ પાસ; શીવપુજત બુદ્ધ સદા પુન્ય ઉપરે બહુ પ્રીત; માનવ નિત્ય મહિમા કહે રૂડી રાજશ રીત,દુખ ભાગો દુનિયા તણું; જીવો વરસ કરોડ, સુર્યચંદ્ર તપે ત્યાં, હુંશે જીત હોડ, રણ દત તે જે તાહરે. ગાંજી ન શકે કોય; ભાવ થકી બ્રાહ્મણ ભણે, જશ સવાયો હોય. વિપ્રે વીક્રમ જાણિયો, દીધી એ આશીશ; વિમાસે વઇતાળ મન,પહોર પાછલો દીશ, આણુ સમજ્યો આદર કરે પ્રિતે આવ્યો પાસ; મો મચકોડ માહરૂ,તો નિશ્ચે થાય નિરાશ;જાચક જ્યાં નિરમુખ વળ્યો,હાણુ ખંખેરી હાથ;પાંચ પ્રદક્ષણા કરિ; પ્રિતે લાગ્યો પાગ.કહો મહારાજ જશો કહાં,આવ્યા કયાંથી આજ;ચીત વિષે શું ચીંતવો. સાથે છે કાજ. બ્રાહ્મણ કહે સુણુ પુરપતિ, વિક્રમસેન વડ હથ; દાન માહે ડાહ્યા ઘણું, શુભવાતે સમરથ.કહુ હકીકત માહરી કરવા આવ્યો કામ;વાસે વસુ છું વેગળુ, આવ્યો સાંભળી નામ, દુખે ડાલે ડુંગરા.સુખ સાગર નિર;ધરતી બાંધિ ધર્મ;ધરમે દ્રઢતા ન રહે ધીર, દુખ દાવા હળ જેટલું, મોટું મેર સમાન; તે દુખ ભાગી સુખ કરે. તે તું સુણ્યો કાન, આણું તો ઉજેણમાં.ડેરો દીડો વાટ,આશિવાદ તને મળે, આવ્યો દુખ કહેવા માટ. વૈતાળે વપુ બોલીયું,નિરાશ થશે એ નેટ;જીવ ગયે જે જામ થશે,બેપાળી મારી પેટ.ચોપાઇ—કહો મહારાજ તમારૂં કાજ, ઇશ્વર સઉની રાખે લાજ,દેવરૂપ છે મોટા દેવ,સકળ લોક કરે તમ સેવ,વિપ્ર કહે સાંભળ અધિપતી માહારૂગામ તો ચંદ્રાવતી;અપુત્રવંત હતો મુજ દેહ,નારાયણ ઉપર બહુ નેહ,મેં ઉપાસ્યા શ્રીમહાદેવ,સકળલોક કરે તમ સેવ,શીવ પુજન ઉગ્યો સુત્ર, પ્રસવ થયો પ્રતાપિક પુત્ર.બત્રીસ લક્ષણ ચતુર સુજાણ, પવિત્ર તેજ પુંજ પ્રમાણ; જાચીકરમ કુળ રીતે કીધ. ઉપવિત દાન દયાથી દીધ,વરસ બાર થયા જ્યાહરેતન બોહલ્યા મુજશું તાહરે; ભોજન તમ ઘેર નહિ ખાઉં, તપ કારણ વનમાં હું જાઉં. સંસાર સમાને સારજ નથી.કોટી પુરાણ કહ્યા છે કથી;અપ આવરદાથી નહી કાજ, જે જન્મ્યો નિસ્ચે જાય.નામ જેટલાં તેનો નાશ,કાચી કાયાનો, શો વિશ્વાસ;અમર દેહ અમારી કરૂં, ગરભવાસ શાને અવતરૂ;ત્યારે મેંતો જોડ્યા હાથ,બોહલ્યો શાણા સુતને સાથ;મેં તપ કીધુ તુજ કારણે.કાઢી મુકાવુ છું.બારણે;વસ્ત સરાસ ઘરમાં છે ઘણા,એ વૈભવ સરવે તમ તણા. ગ્રહસ્થ તણિ દીકરી, તુજને પરણાવું પ્રીતજ ધરી;આપ રૂપ છે ઇશ્વર અંશ,વાધે વેલો આપણા વંશ. અમને દુખી જાઓ તમો

નિસચે હત્યા આપું અમો; કુંવર કહે કહયું નહિ મારૂં; વનિતા તો વધુએ નહી વરૂ પરણાવિ વાધે પરિવાર, બુડતાં ખુબ એને નહીં બ્રાહ્મણ ત્રણ લોકમાં તારણ હાર, શોધી ન મળે નીરમળ નાર. શાણુપત ઇશરીમ મુ સતી, સુખ પામે પોતાના પતિ, મન માની મળે જ્યાહરે, મારૂં મન કબુલજ કરે. કુંવર હાથ દીધો મેં કોલ, બુદ્ધિ વિચારી બોલ્યો બોલ, કબુલ કરે જુવતી જેહને; હું પરણાવું તરૂણી તેહને, અનેક સમ ખાધા મેં આશ, પરઠયા ઝાઝા મઉઢા પાપ. ગઉ હત્યાદિક પાતીક કરમ, કોટી હત્યાદિક બ્રહ્મ;તું કહે તે પરણાવું તુને,નહી તો પાપ આડાએ મુને. બીજી પ્રતિજ્ઞા કીધી ધણી; થયો જગાન ધરમ વાને ત્રણો; તેને વર્ષ થયાં છે પાંચ, ઉણ થઇ એક તેની આંચ,એહ ગામમાં બ્રાહ્મણ એક,વારૂ ગ્રહસ્થ ત્યાં વીવેક.તેને પેટ પણ નહોતો તન,મહાદેવ પુજવા કીધુ મન;ચાર લાખ ચિંતામણી કરયા, ઇશ્વર આપ રૂદેમાં ધરયા. પરમેશ્વર પ્રસન્નજ થયા, પેર પુત્ર એક આવી ગયા;વરસ થયા વાનતાને સાત,વરખોળે પીતાને માત.માટે તે પુત્રીએ કહ્યું, બ્રહ્મજ્ઞાનતો મુજને થયું; પામી પરણાવાનો અવતાર, ભાવે નહિ મુજને ભરથાર. હું તો જન્મ કુંવારી રહું, કષ્ટ કષ્ટ કોટેથી કહું; પરણ્યાની જો કરશો વાત,કરવી પડશે દેહની વાત; મા બાપે ન ખાધું અન્ન, પુત્ર પરણાવ્યાનું મન. લાવણ સાત થઇ જ્યાહરે,તાતને તનયા કહે તાહરે;સુખે તમે બે ભોજન કરો,શાને નયને આંસુ ભરો.મારૂં કહ્યું નર કરશે જેહ,તેને પરણું આવીનેહ;સંતોષ્યા પિતાને માત.આરા પુત્રે જાણો વાત. મનમાં પરણ્યા કેરી આશ, ગયો પુત્ર તે કન્યા પાસ; તું કહે કન્યા હું કરૂં,વિશ્વ દેખતાં તુજને વરૂ,તે વાતનો કોલ,બોલી વળતી કન્યા બોલ; હું કહું તે પેહુ લાવ, ઉતાવળો પરણવાને આવ. તે વાતે લખ્યાં બે કરયાં, સઉ સજ્જન તે હઇડે ધર્યાં.

દોહરા—કોડે તે કન્યા કહે, મહાલક્ષમી મુજ નામ; વરનું નામ કલ્યાણ છે,જાણોબંનું ગામ; મહિમા રહે તે નામનો પુરણ કરૂં તે પેર, પછે પરણવા પ્રીતથી આવો મારે ઘેર, ચાર સત ઘર નાતના; કહું તે વાહાણ વાહે પછે આવજો પરણવા,જો તારે ચીત ચાહે. હાથી એક ઘોડલો,એક પામરી એક ચીર; સહસ્ત્ર મોહોર સોના તણી,તો રહે નામનું નીર. એક એક ઘેર એટલું.લ્હાણું જો દેવાય;તો વચન તારૂં પળે, નહી તો બોલ બાપનો જાય. કરમાયું મોં કુંવરનું,વિપ્ર તે આવ્યો વાસ;આંડી વાત મુજ કહી, પ્રીતે બેશી પાસ. આપણ ભીક્ષુક બ્રાહ્મણ શોધ્યે મળે નહી સવ શમણા માંહે ન સાંભળ્યો,હસ્તી ઘોડાને દ્રવ્ય;માન ઉતારવા માનતા રચીયો એહ પ્રપંચ; વચન વીકાણ આપણું, તે તો તેનો સંગ.કાયા પાડુ કુંવર કહે. સુખ ન કહું નાકાર; સોંઠીગ જાતા સાસરે. હસે સૌ સંસાર;પીતા કહે કાં પડે તને.અકળંત તું આપ. મેં માગ્યું ન આપવું,તે તો મુજને પાપ;તારા મનને માની તુજ

ને, પરણ્યા હું કન્યાય.મેં માગ્યું આપુ નહિ;તો મારો તો અન્યાય.વાયદો ફુશિા વ રસનો, ચતુર સંતોષ્યા ચંત. મન વિચારી માહરે,પછે પળાયો પંથ; પ્રયાગ મધે પરવરે, વેણી,માધવ જ્યાંહ. દેહ સમરપુ દેવને,તોલ કરયું મેં ત્યાંય;એમ વિચારી આવિયો, માળવ દેહ મેલાણ. કીરતિ તે કાને સાંભળી; વિક્રમસેન વખાણ; દુખ ભંજન દાતા, ભલો પુરવમન પ્રસન્ન, દાતામાં દઇવત ઘણુ, નીમેખ મળે નહિ શુન્ય; માને સુખ નહિ તે મહિપતિ, હયો લખવરાં આશિષ અમે સો પંથે પરવહ, કાલ ઉગમતે દીશ.

ચોપાઇ—વઈતાળે વિચારયું મન,એહ મુને નવ જાણે અન્ય;એણે જાણ્યો વીક્રમરાજ, કે સરે દુરબળનું કાજ, જુઠી વાત તણું નહી કામ; શાચી વાતે શરે રામ,કહો હાથ જોડીને બોલ.રાખી ભાર પોતાનો તોલ. વીક્રમ તો દે રતપીપતિ, તેની કરમ જોરાવર રતી; ફરે આણ દેશાવર વાટ, તે ભુપત તણો હું ભાટ, ગયો જાચવા આણી અરથ, પામ્યો હાથી ઘોડા ગરથ; એવે તમો દીઠા આ ઠાર, મારા ભાગ્ય તણો નહી પાર. તારી વાતમાં મનડું ઘડયું, કૃષ્ણાર્પણુમે ત્યારનુ કરયું;હેત પ્રીત થકી લીજીએ, કુંવર તણો વિવાહ કીજીએ; એમાંથી તે એક બદામ,તે નહી આવે મારે કામ. બ્રહ્માર્પણ કરયું જે અમો,એ માલના ભોગહારી તમો;તે બ્રાહ્મણ તો ભ્રતે પડયો,એતો સંદેહ મનમાં અડગ્યો,સાબાશ ભાટ તારી જાતને,સાબાશ તારાં માત તાતને; મોટું કરી તું બેઠો મન,થઇ બેઠો કોઈ ગુરૂઓ મન. લક્ષ આશીષ નિત તુજને દેઉ, કોડી એક એનીનહી લેઉ, માગ્યામાં જે માગી લે,નીરખું પાત્રી તેના રહે; દીઠી વરતને માગે મુઢ,તેને પાપ બેસે બહુ પ્રઉઢ;ગમે તેવા પણ જાચક જન, આપ્યા પુઠે દાઝે તન, હું જાઉ વીકરમને વાસ, માગુ ત્યાં પ્રથ્વીપતિ પાસ; કબુલ ન કરૂં તારો માલ. ત્યારે વચન બોલ્યો વૈતાળ. રાજા લોક કહેવાઉં અમો, સુખે માલ વિપ્ર લો તમો.વળી જાચ્યું ધરતીનો ધણી,લાવ્ું લક્ષમી એ લેખ ધણી; વીપ્ર કહેજે ન ચડે શીશ, કહુ વાત એક આણુ દીશ.તુ તો રાજ રાજેશ્વર ઠામ,ભીખારી બહુ ખોટા છે નામ;પાણી રાખ્યું તેં નામજ તણુ,શું વખાણ કરૂં હું ઘણું.આ લોક તે સાચો સુર,રાખ્યું નામ તણું તે નુર;નામ મહિમા રાખે કોય,એવા પુરૂષજ વીરલો જોય, નામ તો પાડે હેતે હરી, બાળપણામાં જાએ મરી. નામ ધરાવે છે રણછોડ રાય ભરે વ્યાજ એ મોટી ખોડ;નામ હોય જો જોગીદાસ.વનીતાઘેર રાખે એ પાસ. નામ હોય છે સુરજ જશું, તે આંખે નવ દેખે કશું; નામે સારો મીઠો પણ બોલ બોલેજે કડવે જેર. હીરા મોતી ઝવેરદાસ,ન મળે દામ ખોટા એક પાસ. નામ મંગળ સુખમલ કલ્યાણ, દુખદાવાનળ પુંઠ પલાણ; નામ વાઘને હાથી હેર, ભાર ન ઉપડે તેથી શેર,માહાદેવ કૃષ્ણુને નામે રામ,કોણુ કોણુ જાણે કરે શાં કામ; નામ પનોતો ન હોય પુત્ર. નામ હીર ન સેવે સુત્ર,નામ ધન પાળ ધંધો કરે,ધરણી

ઘર મજુરીએ ધરે;ગીરધર નામ પણામાં સાર; દેવ ભાઇ ઉપાડે ભાર. ડાહયો બોલે ઘેલા બોલ, સાચો તોળે ઓછું તોલ; ભુલો નામ વેળાવા જાય, સંતોષી તે ઝાઝુ ખાય. રાજા રામકો માગે ભીખ, ઘેલો દે છે સૌને શીખ;નાહાનો નામ તે ઘરડો હોય, પ્રતાપ નામ ન પ્રીછે કોય. ચતુર નામ તે ચાડી કરે, નાગ નામ મેડકથી ડરે; ઇશ્વરની જે કરૂણા હોય, નિર નામનુ રાખે કોય. છપ્પો–અક્ષર અમર મરંત, નાહાના જન દીઠા; ગરૂડા નાગો પહેરે વસ્ત્ર વાઘ સીંહ કુતરે કરડયા. પરવત ડુંગર પર દેશ; મંગળ કંઇક જે દુખીયા; સંતોષી અદકુ ખાય, કાસદુ કરે છે સુખીયા, દયાળ માંહે દયા નહીં ખુશાલ કઈ રોતા ફરે; શામળ કહે નામ પનોતિયા, કંઇ લાખ કુંવારા મરે.

દોહરા–પાણી રાખે નામનું, ઘટયો મેં મનથી ચાટ; મન એ માન્યું માહરૂં, જે રાજા ભુપત ભાટ. શાખ સો એક સાંભળી, તે બોલ્યો વઇતાળ,કૃષ્ણાર્પણ સરવે કરયો, અરથ ન આવે માલ. સમરપ્યો મે સરવ તે. એહ માલ અતોલ; પણ વધાં શાં પુરૂષનાં, ફરિ ન પેસે બોલ વીપ્ર કહે ગરજે નહી, ભિક્ષક જાતની ભીખ; માગ્યાં માંહે માગું નહીં, શાસ્ત્ર તણી એ શીખ. ગઇ રાત એમ રાઢમાં, પો ઉગ્યો પ્રભાત; વિક્રમસેન આગળ કહી, હીત હલકારે વાત. ઉતરયો એક જોજન જઇ, વાટ હુવો છે વ્યર્થ; માટે એક વીપ્ર મળ્યો, ભોળો બ્રહ્મા એ રથ, દુઃખ કહું દાતા તણ્ં, અધીક મોટો જે અરથ; વઇતાળે તે ઓળખ્યો, ગણિને આલ્યા ગરથ. અંક આકારે ઓળખ્યો, માન ભંગ તે બ્રહ્મ; શરમાયો સહુ દેખતાં, ધારણ રાખી ધરમ. ભાટ આપે છે ભાવથી, વાડવ કહે જે નાથ; અરસપરસ એ બે જણા, રાઢ કરે છે રાય. વિપ્ર તો જાશે વેણિએ, તીરથ રાય જ્યાં પ્રાગ; હલકારે એવો કહયો, લક્ષ્મણ વીક્રમ લાગ.

ચોપાઇ–છડી અસ્વારી વિક્રમવીર આવ્યો રાયસરોવર તીર;હેત પ્રીતને ઉલટ ઘણે, ઉતરયા ડેરે વઇતાળજ તણે. સનમાન શોભીતાં કોડે કીધ, પુછી ભાર બેઉનો લીધ, પ્રથમ પુછી જોયો બ્રહ્મ, કહયો માંડીને તેણે મર્મ; આવતો તો ઉજેણિ માંહ, વાટે વઇતાળ દીઠા મેં આંહ. જાણયે મેં વિક્રમ મહારાજ, જાગતાં નવ લાગે લાજ; દુઃખ સાંભળી વીસ્મે એહ, એ ભાટ દેવાંશી દેહ. એના કુળમાં ઘટે એહવું, રાખુ પાણિ ઘટે તેહવું; આપવા માંડયો સરવે અરથ, રાખ્યો નહી પોતાનો અરથ. મેં વિચારયું મારે મન, ભલે ભાટ પણ ભીક્ષુક જન; મેં મન સાથે કીધો નેમ, માગ્યામાં કેમ લેઉ પ્રેમ. પ્રતીજ્ઞા મુકી કેમ હઉ, કોડી એક એની કેમ લેઉ; એમ કહીને છાનો રહયો, વઇતાળે બોલ વિક્રમને કહયો. વાડવ આવ્યો મારી પાસ, વિક્રમશે ન જાવ્યાની આશ, અલખત જોઇએ નવ લહયો, દુખભંજન હું નવ થયો તે વેળા જે કહુ હું નાથ. તો પાણી રાય વિકરમનુ જાય;લખ્યા ચીઆમણ હોયે દેહ, પરદુઃખ

દેખી ન શકે તેહ; શમણાં માંહે જે દરશન થાંય, દુખીયાનું દુઃખ ભાગી જાય. તમ ભરૂશે જાણ્યો મુને, કેમ ખાંપણ લગાડુ તુને. કહે તે વીપ્ર મળ્યો તો વાટ, જાચ્યો તો ભુપતનો ભાટ; કોટીક ધન તેણે આપીયું. સંકટ દુખીયાનું કાપીયું, કહુ કાળાંતર વાતો થાય, પાને પુસ્તકે લેખ લખાય; એણે વાત કહી જેટલે, કૃષ્ણાર્પણ કરયું તેટલે એ બ્રહ્મસ્ત થયું સર્વથી, સમરથ સામુ જોવું નથી; બ્રહ્મસ્ત જેનાં મુખમાં જાય, દશ સહસ્ત્ર વર્ષ દરીદ્રી થાય બ્રહ્મસ્ત જેને અંગે અડે પીત્રી સહીત તે નરકે પડે; બ્રહ્મસ્ત માંહે જે કો લે લાંચ, અપુત્ર વંત રહે નવપાંચ; બ્રહ્માર્પણ કરયું મન સાથ, તે માલ કેમ ઝાલું હાથ.

દોહરો—એક કહે રાખું નહી, બીજો કહે નહી લેઇ; રાજા વિસ્મે થઇ રહયો પ્રત ઉત્તર શો દેઉ. સાબાસ એ ધન ભાટને, અલખત કેમ અપાય; સાબાશ એ ધન ભાટને, ના કહી નાશી જાય, માન દિધાં ઘણા મહિપતે તેડી લાવ્યા ઘર એકાંત તેડી પ્રીછવ્યો, વિપ્રને રૂડી પરે. દાન પાત્ર છે દેવ તું, મોટમ મોઘે મુલ્ય કીરતીપાત્ર એ છે, શુભ શોભા સમતુલ્ય. શ્રદ્ધાએ આપે તને, જાણેછે, સહુ લોક; તમે નીકળ્યા છો માગવા ફુલે તેતો ફોક. ભુંડો પ્રતિગ્રહ રાજનો, જુવે વિચારી વાટ; પવિત્ર પ્રતિગ્રહ એહનો, ભાવીક ભીક્ષુક ભાટ, જુડે જે જલને નહી, ચોરી ચાડી ખુન, કીરતીકરીને ધન રળે, લીધે દીયે પુન્ય; નિરદોષ દામ તો એહનો, આપ જાચવા જાય, કૃષ્ણાર્પણ તેમાં કરે, લખ સવાયું થાય, રાય વચનથી રીઝીયો, જેહ ભલેરો બ્રહ્મ, એ દાતા હું દાનપાત્ર, માની લેતાં શરથ શાસ્ત્ર સંકલ્પ કરો, દીધી જળ તુલશીગ્રહી સાથ; કૃષ્ના-ર્પણ કરી મુકીયો. વઇતાળે પ્રજળ હાય, આશીશ અતી ઘણી વેદમંત્ર તે ઠામ. શાખ શાસ્ત્રને ચંદ્રવદી; નવે ખંડમાં નામ. વચન કહે વઇતાળને, વચન એકથીર થાપ; જેમ આપ્યું એ વીપ્રને, વચન, અમુલજ આપ. અમો અવનીપતી, ઓડુ તે હોય રાય, કોલ આપે પરિયાતણો, તો બોલુ તમ સાથ. વઇતાળ કહે વેચાણુ હું, તન મન ધન દેહ પ્રાણ; માગણપે માગો મહિપતી, એક હસાર તહાણ. પરઠો કોલ પરિયા તણો, નિરમળ મનથી નેહ. ગરથ એથી ચોગણો, લજયા મુકી લેહ. બાંધી લીધો બોલથી, ના કહિને કયાં જાય, તે વેળાએ ચોગણો રીધી દીધો રાય, હસ્તી ઘોડાને પામરી, મોટી પહોળી મેહેર; ભાટ કરયો ભુપત સમો, લક્ષ્મી લીલા લહેર; કળીયુગ એછે કારમો, શાસ્ત્ર પુરેને સાખ, આપે જે અંતર થકી લાભ ઘણેરો લાખ શોમચંદશા શેઠને, ત્રણ ઘણો આપ્યો તરત, સાબાશરે તું શાહપત; રાખ્યુ મારૂં વરત. શાબાસ એ વઇતાળને, કરે ઘણેરૂં કામ; પાણી રાખ્યું મારૂં, નરપત કહે ત્યાં નામ; કથા કહેવાશે કળીયુગે સભા મળશે કરોડ; કેટલા મોહોમ ચકોડશે, કેટલાક દેશે ખોડ. દાન તેણે દીઠા નથી. રાય દીઠા છે રાંક; કરમ માટે જે અવતરયા, તેહ તણો સો વાંક, સાંચે લક્ષ્મી રહે નહિ, આપે ના હોય હાણ. કનક કારણ દેનો સર

નરતી ખાણુ, સોમ કહેશે સમજીયા, કરપી કહેશે કુડ, દાતા પુરૂપ જે પુન્ય .. તેને મન નહી મૌઢ; કરી હાર હસ્તી તણી, પાખરીયા તો ખાર,ભર્યા ખજાના નાડાએ, અલખત અપરંપાર. પંડીત વળાવ્યો પુરવે, બ્રહ્મદશાએ ભાર; સીમાડા સુધિ સહુ, વિક્રમ વળાવા વાટ.એવા ગરૂવા હશે નહીં, પુન્યવંત જે પાક યુધિષ્ઠિર ની જોડમાં, શાત્ય લખાણિ શાખ, વીપ્ર ગયો ચંદનાવતી.પરઠી પ્રૌઢી પેર;એકહાથી એક ઘોડલો; લાહાણું ઘેર ઘેર. એક પટોળી પામરી, હેમ લખ હજાર; તેના નંદુ આણા તણી; અલખતઅપરંપાર, પોતે મહા લક્ષમી પરવરી, નિંદુઆણાંની નાત જળ મુકયું ભ્યા તણું, બ્રહ્મ ભલેરી ભાત, વણુજ માંયા વીપ્ર તે, ભાળે નહીં તે ભાખ; લક્ષમાં લેહેર ખુટે નહિ, શોભા રૂડી શાખ. કન્યા પરણાવિ કોડથી, વાધ્યો તેનો વંશ. લક્ષમી કન્યા કલ્યાણવર આજ સુધી છે અંશ, વઇતાળ આવ્યો તે વેળા જાણ્યું તાત; મોતીની થાળી ભરી, મળવા આવિ માત. આપી ખલખતાતને હયગજ મોતી માન; જંગન કરયા બહુ જુગતુ શું, દેવરૂપને દામ.સદાવરત બહુ સાચવ્યાં, પુન્ય પ્રિતની પવ; ખરચ્યા ધન વાવરયો, ધરમ મારગથી દ્રવ્ય રાજા કહે સઉ ભાટને. વાણી માંહે વરત;વઇતાળ વાધ્યો વિશ્વમાં, પાણી રાખ્યું પત; વરઘોડો વાસો રહયો, કહ્યું તાતને કામ, દામ ધામ ધન તાહરા, મારે જપવા રામ, પિતા કહે પરણાવીએ તો પોચે મન કોડ: વઇતાળ વાસ વસે નહી, જુગત કહી કરજોડ, વહયો હવે મુજ વાયદો, આંહ ઘડી નહી ખોડ;તપ કારણ વન સંચરૂં, વિનતિ કરી વિવેક, લાખેણી પુજા લહી, દેહેરૂં પોતે દીધ; તન મન આકંદ સાનીધી, પુજા કોટીધા કીધ; નિશા પહોર એમ વહી ગઇ, લક્ષધા મળીયા લોક;પ્રિત પ્રસાદ ઉઘાડીઓ, સમીયો સઉને શોક. વઇતાળ નહી તે વાસમાં, સઉ જન આવ્યા સંગ; દીઠું બીજું દેહરૂ, પંચસુત્ર શીવલીંગ. અચરત પામ્યા લોક સઉ,ગુણ વાધ્યો બહુ ગામ; વઇતાળેશ્વર લીંગનું પરઠ્યું શીવનું નામ; પિતે સઉ પુજા કરે, કાબુલ કનોજ દેશ; સ્વરગ વઇતાળ સીધાવીયો; વપુએ જોબન વેશ,લખ્યાં પુરણ તે પંડીતે, બેઠા વીક્રમપાસ; તેહ કહયું શ્રી ભોજને, પુતળીએ પ્રકાશ. દાતા હલ એવું કરે, માહા મનોરથ મન; પુછી પોતાના પ્રાણને, રાય બેસો આશન પાઠ કરયો એ પુતળી; સુણ્યો ભોજનૃપ વાણ કાળીદાસ માથે કરયાં પ્રાક્રમ કથા પુરાણ. વીક્રમ મહિમા સાંભળે, મન કરી પ્રસન; પુન્ય ચાંદ્રાયણ વરતનું, રેવાનું દરશન, કથા સાંભળી જેકરે, અન્નવસ્ત્ર દક્ષણાદાન આ લોકે જશ ઉપજે, પરલોકે હરી માન, એમ કહીને પુતળી, આપે ગઇ આકાશ; એહ કથા પુરણ થઇ,કહે કવી શામળદાસ. શ્રોતા વકતા સમજતા,કહે કવી કરજોડ; શામળભટ કહે બોલજે, જેજે શ્રી રણછોડ.

સાચો
સચિત્ર **સતી સીતા.** કી ૦-૧૦-૦

(સાચો, સચીત્ર ... ૦-૧૦-૦

બુકસેલર રણછોડલાલ મોતીલાલ. રીચીરોડ—અમદાવાદ.

... પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં મુદ્રક ... છાપી ... કાળુપુર ... —અમદાવાદ.